

Jahresbericht
des
k. k. Staats-Gymnasiums
in
Marburg.

Veröffentlicht von der Direction am Schlusse des Studienjahres

1896.

Im Verlage des k. k. Staats-Gymnasiums.

Druck von L. Kralik in Marburg.

Inhalt:

1. Kako dokazuje John Locke v I. knjigi (cap. II. et III.) svojega spisa „an essay on the human understanding“, da ni prirojenih idej.
Poslovenil c. kr. profesor Fr. Jerovšek.
2. Schulnachrichten. Vom Director Dr. Peter Stornik.

Kako dokazuje John Locke v I. knjigi (cap. II. et. III.) svojega spisa „an essay on the human understanding“, da ni prirojenih idej.

Poslovenil profesor Fr. Jerovšek.

II. V duši ni prirojenih načel.

§ 1. Razkazovanje načina, kako si pridobivamo spoznanje, priča zadostno, da ni prirojeno. — Nekateri ljudje so trdno prepričani, da se nahajajo v razumu neka prirojena načela, neki prvotni pojmi, *νοηται έννοιαι*, znaki, ki so človeku tako rekoč vtisnjeni v dušo, katere prejme duša precej o svojem početku in prinese s seboj na svet. Prepričati čitatelje, ki so brez predsodka, o neresničnosti tega mnenja se bo dalo, ako dokažem (kar upam v sledečih delih tega spisa doseči), kako ljudje zgolj po rabi svojih naravnih zmožnostij lahko dosežejo vse spoznanje, kar ga imajo, brez pomoči prirojenih vtiskov in da lahko dospejo do gotovosti brez takih izvirnih pojmov ali načel. Kajti vsakdo po mojem mnenji prizna lahko, da bi bila misel neprimerna, da so ideje o barvah prirojene bitju, kateremu je Bog podelil vid in pa zmožnost, sprejemati jih po očeh od zvananjih predmetov. Nič manj nespametno pa bi bilo, pripisavati neke resnice prirodinim vtiskom in prirojenim znakom, ako moremo opazovati v sebi samih zmožnosti, ki nam lahko pomorejo, da pridemo do njihovega spoznanja tako lahko in zanesljivo, kakor da bi bile prvotno vtisnene naši duši.

Toda ker človek iskaje resnico ne sme, če se hoče izogniti grajanju, slediti svojim lastnim mislim, ako ga vedejo le količkaj iz vsakdanjega tira, hočem zapisati razloge, ki me navdajajo z dvomom o resnici tega mnenja, kot opravičenje svoje pomote, ako se motim. To pa naj presodijo tisti, ki so kakor jaz pripravljeni, okleniti se resnice, kjerkoli jo najdejo.

§ 2. Vesoljno pritrjevanje je glavni dokaz. — Ničesar ni v obče tako vesoljno priznanega ko prepričanje, da so neka načela, spekulativna in praktična (kajti govori se o obojih), katerim pritrjuje vsakdo, ki torej po njihovem sklepanji morajo biti stalni vtiski, koje človeške duše dobijo precej v začetku svojega bivanja in prinese s seboj na svet baš tako neizogibno in resnično kakor katerokoli izmed neločljivih zmožnostij.

§ 3. Vesoljno pritrjevanje ne dokazuje, da bi kaj bilo prirojeno. — Ta dokaz, ki so ga izvedli iz vesoljnega pritrjevanja, ima pa na sebi ta nedostatek, da, če bi bil stvarno resničen, če bi bile resnice, katerim pritrjuje ves svet, ne bi dokazal, da so prirojene, ako se da pokazati drug pot, po katerem utegnejo ljudje priti do vesoljnega pritrjevanja pri stvarih, o katerih so jednih mislij. To pa se po mojem mnenji da storiti.

§ 4. „Kar je, to je“ in „Ni mogoče, da bi ista stvar bila in ne bila“. Tema rekoma vesoljnost ne pritrjuje. — A še huje je to, da ta dokaz iz vesoljnega pritrjevanja, ki ga rabijo kot pričo, da so prirojena načela, kakor se zdi meni, dokazuje, da jih ni, ker ni takih, katerim bi ljudje vesoljno pritrjevali. Jaz začnem s spekulativnim in navedem na primer ona sloveča dokazovalna načela: „Karkoli je, to je“ in „Ni mogoče, da bi ista stvar bila in ne bila“, ki imajo izmed vseh ostalih, kakor mislim jaz, najbolj priznano pravico do prirojenosti. Ta reka slujeta tako vesoljno kot priznani načeli, da bi bilo brez dvoma čudno, ako bi se kdo drznil dvomiti o njih tudi le na videz. A vendar izpovem prostodušno, da sta ta reka tako daleč od vesoljnega pritrjevanja, da jih je mnogo, katerim niti znana nista.

§ 5. Nista vtisnena duši po narodi, ker jih otroci, topoglavci i. dr. ne poznajo. — Kajti prvič je očitno, da otroci in topoglavci nimajo o njih niti najmanjšega pojma ali misli; to manjkanje pa uniči tisto vesoljno pritrjevanje, ki mora neizogibno spremljati vse prirojene resnice; kajti meni se zdi trditev, da so duši vtisnene resnice, katerih pa ne opaziš ali ne razumeš, golo protislovje. Če vtisniti sploh kaj pomeni, ne pravi nič drugega ko storiti, da se neke resnice opazijo. Kajti vtisniti kaj duši, ne da bi duša to opazila, se meni zdi jedva razumljivo. Če torej otroci in topoglavci imajo duše, če imajo spomin s temi vtiski vred, ne morejo kaj, da bi jih ne opazili, da bi ne spoznali teh resnic in se strinjali z njimi. Ker pa tega ne storé, je to očitiden dokaz, da ni takih vtiskov. Kajti če ti pojmi niso vtisnjeni po narodi, kako morejo biti prirojeni? Če pa so vtisnjeni, kako morejo biti neznani? Trditi pa, da je pojem vtisnen duši, in vendar trditi ob istem času, da duša zanj ne ve, da ga ni opazila še nikoli, se pravi uničiti vtisk. Ni stavka, o katerem bi se smelo reči, da je v duši, ne da bi ga ta poznala, ne da bi se ga bila zavedla kedaj. Kajti ako bi kdo storil to, moglo bi se trditi o vseh stavkih, ki so resnični in s katerimi se duh more strinjati, po istem razlogu, da se nahajajo v duši, da so prirojeni. Ako se namreč sme trditi o katerem, da se nahaja v duši, dasi ga še ni spoznala, se sme le zato, ker ga zamore spoznati; to pa velja o vseh resnicah, ki jih bo kedaj še spoznala. Da, na takov način utegnejo duši biti vtisnene resnice, katerih ni poznala še nikoli in jih ne bo nikoli; saj človek utegne živeti dolgo in vendar na konec umreti, ne da bi bil izvedel marsikatero resnico, katero vedeti je njegov duh bil sposoben in vedeti z gotovostjo. Tako da, če je sposobnost spoznavanja tisti prirodni vtisk, za katerega se potezajo, bodo vse resnice, ki jih človek izve kedaj, na ta način posamič prirojene; tako pa se izpremeni to velikansko vprašanje v jako nenavaden način v govorjenji, ki, prizadevajoč si, povedati nekaj nasprotnega, ne pove nič drugega, ko pravijo tisti, ki trde, da ni prirojenih načel. Saj še nikdo, po moji misli, ni trdil, da bi duh ne bil zmožen, spoznati nekih resnic. Zmožnost je, pravijo, prirojena, spoznanje pa pridobljeno. Čemu pa se potem potezajo, da so neka načela prirojena? Ako pa morejo biti vtisnene duhu resnice, ne da bi jih ta opazil, ne morem ugledati nobedne razlike med resnicami, katere more duh spoznati, gledé na njihov izvor: vse morajo biti ali prirojene, ali pa pridobljene. Ločiti jih v tem oziru druge od drugih, bi se človek trudil zaman. Kdor torej govori o duhu prirojenih pojmi (ako s tem meri na posebno

vrsto resnic), si ne more misliti, da so v razumu take resnice, katerih še ni spoznal nikoli, o katerih še ne ve ničesar. Kajti če te besede („biti v razumu“) imajo svoj lasten pomen, značijo razumeti se. Na ta način pa trditev, da je kaj v razumu in razum tega vendar ne spozna, ni različna od te, da se kaka stvar nahaja in ne nahaja v duhu ali razumu. Če sta torej ta stavka „Karkoli je, to je“ in „Ni mogoče, da bi ista stvar bila in da bi je ne bilo“ človeškemu duhu vtisnena po narodi, ju deca mora poznati. Otroci in vsi, ki imajo duše, ju morajo imeti v duhu, morajo spoznati njuno resnico in se ž njo strinjati.

§ 6. Na ta ugovor se odgovarja, da ju otroci spoznajo, kadar pridejo k pameti. — Da se izognejo tej težavi, odgovarjajo navadno, da ju poznajo vsi ljudje in jima pritrjujejo, brž ko pridejo k pameti, in da to dovolj dokazuje, da sta prirojena. Na to odgovarjam jaz:

§ 7. Dvourni izrazi, ki nimajo skoro nobednega pomena, so ljudem, ki se udajo kakemu predsodku, jasni dokazi, da se ne potrudijo preiskati, kar pravijo sami. Kajti, ta odgovor, da ga obrnemo v znosnem smislu na naše pričujoče vprašanje, more pomeniti, ali da ljudje morajo spoznati in opaziti te dozdevno prirojene napise, brž ko so se spametovali, ali pa da raba in vaja pameti pomore ljudem, da zasledé ta načela in se ž njimi seznanijo.

§ 8. Ako jih je pa razodela pamet, bi to pričalo, da niso prirojena. — Ako pa mislijo, da rabljenje pameti razodeva človeku ta načela, in da to dovolj dokazuje njihovo prirojenost, je način njihovega sklepanja takov-le: Vse resnice, katerekoli nam more pamet razodeti in storiti, da jim pritrjujemo, vse so vtisnene duhu po narodi. Kajti vesoljno pritrjevanje, ki je znak te posebnosti, pomeni le to, da nam pamet pomore priti do spoznanja in priznavanja takih resnic. Gledé na to sredstvo pa ne bo razlike med načeli matematikov in naučnimi reki, katere izvajajo iz njih: priznavati se bo moralo, da je vse jednako prirojeno, ker je vse iznajdba pameti, in ker so to resnice, katere pametno bitje spozna izvestno, ako svojo pamet porabi na ta način.

§ 9. Ni res, da nam jih razodene pamet. — Ali kako si morejo misliti ti ljudje, da je pri razkrivanji načel, ki si jih mislijo prirojena, treba rabiti pamet, ako je pamet (če naj verujemo njim) le zmožnost, izvajati neznanne resnice iz načel ali že znanih stavkov? Izvestno si ne moremo misliti, da bi bilo prirojeno to, česar ne zasledimo brez pameti, razven če hočemo, kakor sem rekel, da so nam prirojene vse dognane resnice, kolikor nas jih uči pamet. Mi si baš tako lahko mislimo, da je treba pameti, da oči zasledé vidne predmete, kakor da je treba pameti ali njene izurjenosti, da spozna razum, kaj mu je vsekano prvotno in ne more biti v njem, prej ko to zazna. Tako, da pripisovati razkrivanje tako vtisnenih resnic pameti, se pravi trditi, da pamet razodene človeku to, kar je vedel poprej; če pa ljudje imajo te po narodi vtisnene resnice izvirno in prej, ko rabijo pamet, vendar pa za nje ne vedo, dokler ne pridejo k pameti, to v dejanji pomeni, da jih ljudje poznajo in jih ne poznajo ob istem času.

§ 10. Ugovarjalo se bo morebiti, da se z matematičnimi dokazi in drugimi ne prirojenimi resnicami ne strinjamo, brž ko se nam podado, in da se po tej posebnosti razlikujejo od navedenih načel in od drugih prirojenih

resnic. Kmalu mi bo prilika govoriti točneje, kako se pritrjuje stavkom, brž ko se podado. Tukaj hočem le mimogredé pritrrditi, da so ta načela in pa matematični dokazi različni v tem, da ti zahtevajo pameti, ker je treba razlogov, ki jim pridobé naše pritrjevanje; one pa sprejmemo in jim pritrrdimo, brž ko jih razumemo, ne da bi le količkaj preudarjali. Poleg tega pa se naj nikar ne prezira, kako jasno se kaže slabost tega izgovora, ki pravi, da je treba pameti v razkritje teh vesoljnih resnic, dočim se mora priznati, da v to svrhu pameti ni treba. In jaz mislim, da se tisti, ki odgovarjajo tako, ne bodo dali pripraviti do priznanja, da je spoznanje načela, „da ni mogoče, da bi ista stvar bila in da bi je ne bilo“, izvod iz naše pameti. Kajti to bi se reklo uničiti tisto dobroto v prirodi, katere so na videz tako veseli, dočim delajo spoznanje teh načel odvisno od truda našega mišljenja; saj je vsako umovanje iskanje in lov, ki zahteva truda in marljivosti. Kakov pameten smisel bi neki imelo mnenje, da bi v razkritje tega, kar je priroda vtisnila kot osnovo in vodilo naši pameti, bilo treba pameti?

§ 11. Kdor se hoče potruditi in preišljevatí nekoliko pozorno o delovanjih razuma, najde, da to brzo pritrjevanje nekaterim resnicam ni odvisno bodisi od kakega prirojenega vpisa, bodisi od pameti, temveč od neke duševne od obeh popolnoma različne zmožnosti, kakor bomo videli pozneje. Ker torej pamet nima naloge, tem načelom pridobivati naše pritrjevanje, če trdítev, da „jih ljudje spoznavajo in jim pritrjujejo, brž ko se spametujejo“, pomeni, da nam pamet pomaga spoznavati ta načela, je to popolnoma krivo; ako bi pa bilo resnično, ne bi dokazovalo, da so načela prirojena.

§ 12. S temi načeli se ne seznanimo, ko pridemo k pameti. — Ako se misli, da spoznati jih in pritrjevati jim, „kadar se spametujemo“, pomeni čas, kedar jih opazi duh, in da otroci, brž ko se spametujejo, in spoznajo ta načela, jim tudi pritrjujejo, je tudi krivo in nepremišljeno. To je prvič krivo, ker je očividno, ta teh načel ni v duhu tako zgoda, kakor se začne rabiti pamet, in se torej čas spametovanja po krivem imenuje čas njihovega spoznanja. Koliko znakov pameti ne opazimo na otrokih dosti prej, ko kaj vedo o tem načelu, da „ni mogoče, da bi ista stvar bila in da bi je ne bilo“! In mnogo neukih ljudi in divjakov prebije mnogo let celo svojega pametnega življenja, ne da bi kedaj mislili na te ali podobne vesoljne stavke. Priznavam, da ljudje ne spoznajo teh vesoljnih in abstraktnih resnic, o katerih se misli, da so prirojene, dokler ne pridejo k pameti, a dostavljam, da niti tedaj ne. To pa zato ne, ker, dokler se ljudje niso spametovali, nimajo v duhu izobraženih teh vesoljnih abstraktnih idej, ki so podlaga tem vesoljnim načelom, katera so po krivi sodbi ljudi prirojena, v resnici pa spoznanja in resnice, ki so prišle duhu po istem poti in so se zasledile po istih stopinjah kakor marsikateri drugi stavki, o katerih še nikdo v svoji pretiranosti ni menil, da bi bile prirojene. To upam dokazati v teku te razprave. Priznavam torej, da je ljudem treba rabiti pamet, prej ko spoznajo te vesoljne resnice, a zanikavam, da bi bil čas, ko se ljudje spametujejo, tista doba kedar jih spoznajo.

§ 13. V tem oziru se ne odlikujejo od drugih resnic, ki se dajo spoznati. — Ob jednom se kaže, da trdítev „Ljudje spoznajo ta načela in jim prtrrdijo, ko se spametujejo“ ne pomeni več ko to-le: da jih niso poznali

ali opazili prej, ko so se spametovali, da jim pa pritrdijo kedaj pozneje v teku življenja; toda kedaj se to zgodi, ni dognano. Te resnice torej nimajo nobednih prednostij pred drugimi vsled tega znaka, da jih spoznamo, ko smo se spametovali; niti to ne dokazuje, da so prirojene, nego popolnoma nasprotno.

§ 14. Ako bi bil čas, ko se spametujemo, čas, ko jih spoznamo, bi to ne pričalo, da so prirojene. — Toda drugič, če bi bilo res, da je tisti čas, ko jih spoznamo in jim pritrdimo, točno čas našega spametovanja, bi niti to ne dokazalo, da so prirojene. Tako sklepati ni nič manj lahko-mišeljno, ko je kriva podlaga, na kateri se sklepa. Kajti kakšna logika nam hoče pokazati, da je duhu v njegovem prvotnem ustroji vtisnen izvirno kak pojem, ker ga spoznamo in mu pritrdimo najprvokrat tedaj, ko je jela pojavljati se neka druga duševna zmožnost, ki pa ima popolnoma različen delokrog? Če bi torej kdo mislil, da je tista doba, ko začnemo govoriti, čas, v katerem prvokrat pritrdimo tem načelom (kar bi utegnilo biti ravno tako resnično kakor gledé na čas, ko se človek spametuje), bil bi ta dokaz njihove prirojenosti ravno tako dober, kakor je trditev, da so prirojene, ker jim ljudje pritrjujejo, ko so se spametovali. Jaz se torej strinjam s temi pristaši prirojenih idej, ki trdijo, da duša ne pozna teh vesoljnih po sebi samih očitvidnih načel, dokler ne začne rabiti pamet; ali oporekam, da bi bil čas spametovanja točno tisti čas, ko se spoznajo prvič, in če bi bil, zanikavam, da bi to kaj pričalo o njihovi prirojenosti. V resnici ta stavek, da „jim ljudje pritrjujejo, ko začno rabiti pamet“, ne pomeni nič drugega ko to, da otroci, ker tvorjenje vesoljnih abstraktnih idej in razumevanje občnih imen spremlja pamet in raste ž njo vred, navadno nimajo teh vesoljnih idej in ne poznajo besed, s katerimi se imenujejo, dokler jih vežbanje pameti na domačih in bolj posebnih idejah v razgovoru in delovanji z drugimi ž njimi ne seznanj in jih usposobi za pameten razgovor. Če je pa mogoče razumeti ta rek, da ljudje pritrjujejo tem načelom, ko so se spametovali, v kakem drugem smislu, se mi to naj pokaže, ali vsaj pojasni, kako on dokazuje, da so te ideje v tem ali kakem drugem smislu prirojene.

§ 15. Po kakih stopinjah pride duh do spoznanja mnogih resnic. — Najprej čuti dovajajo duhu posebne ideje, ki so tako rekoč oprava še praznemu stanišču. Duh pa seznavši se polagoma z nekaterimi izmed njih izroči jih spominu in jim da imena. Potem duh korači naprej, loti se abstrakcije in se tako korak za korakom uči vesoljnih imen. Na takov način si duh dobavlja ideje in jezik, ki so tvarina, na koji vadi in uri svojo sklepalno zmožnost. Pamet se kaže dan za dnevom bolj očitno, kakor raste tvarina, s katero se peča. Ali dasi vesoljne ideje, raba občnih imen in pa pamet navadno rastejo druga z drugoj, jaz vendar ne morem uvideti, kako bi to pričalo, da so te ideje prirojene. Priznavam, da duh jako zgoda pozna neke resnice, to pa tako, da ne priča, da bi bile prirojene. Kajti če pazimo oprezno, najdemo vedno, da veljajo o idejah, ki niso prirojene, nego pridobljene, ker so jih vtisnile zvanje stvari, s katerimi se pečajo otroci najprej, ki delajo najčesče vtise na njihove čute. Na tako pridobljenih idejah zasledi naš duh, da se nekatere strinjajo, nekatere pa so različne, to pa najbrž tako rano, kakor začne pomniti in je sposoben, ohraniti in pridobiti si razločne ideje.

A bodisi to tako ali drugače, izvestno je, da tako ravna davno prej, ko zna govoriti, ali pa, kakor pravijo navadno, prej ko „pride k pameti“. Kajti otrok pozna, prej ko zna govoriti, tako gotovo razliko med idejama sladkosti in grenkobe (to se pravi, da sladko ni grenko), kakor ve pozneje, ko je jel govoriti, da pelin in sladki grah nista ista stvar.

§ 16. Otrok ne ve, da je tri in četiri jednako sedmim, dokler ne zna šteti do sedmih in si ni pridobil imena in ideje sedmih; ko pa so se mu pozneje te besede pojasnile, pritrди stavku precej, ali recimo točneje, spozna njegovo resnico. Vendar pa ne pritrдиie zato, ker mu je ta resnica prirojena, niti ni manjkalo pritrjanja zato, ker ni imel pameti, temveč stavkova resnica se mu pokaže, brž ko si je njegov duh pridobil jasne in razločne ideje, katere pomenijo imena. Potem pa spozna resnico tega stavka na istih podlagah in po istih sredstvih, po katerih je spoznal prej, da šibica in češnja niste ista stvar. Na istih osnovah utegne priti pozneje tudi do spoznanja, da „ni mogoče, da bi ista stvar bila in da bi je ne bilo“, kakor se pokaže popolneje pozneje. In tako slej ko pride kdo do teh vesoljnih idej, o katerih veljajo ona načela, ali pa slej ko spozna pomen teh občnih izrazov, ki se stavijo za nje, ali slej ko zna spraviti vkup v svojem duhu ideje, za katere se stavijo, tem pozneje se bo strinjal s temi načeli, na kojih izraze in ideje mora, ker niso nič bolj prirojene ko oni o mački in podlasici, čakati, da ga seznanita z njimi čas in opazovanje. Tedaj še le bo mogel spoznati resnico teh načel pri prvi priliku, ki mu v duhu sestavi te ideje, ko bo ogledoval, se-li strinjajo ali ne, kakor je izraženo v teh stavkih. Zato pa človek ve, da je osemnajst in devetnajst sedemintrideset, tako očitvidno, kakor ve, da je jedna in dve tri. Otrok pa tega ne ve tako brž ko oni, pa ne zaradi pomanjkanja pameti, temveč ker se ideje, katere imenujemo z besedami osemnajst, devetnajst in sedemintrideset ne pridobijo tako zgoda kakor te, ki pomenijo jedno, dve in pa tri.

§ 17. Da jim pritrđimo, brž ko se nam podado in jih razumemo, ne priča, da so prirojene. — Ker torej ta izgovor, da ljudje vesoljno pritrjujejo, ko so se spametovali, res ne obvelja in ne pripušča, da bi se ločile tiste dozdevno prirojene resnice od drugih, ki se pridobé in priučé pozneje, so si pristaši tega mnenja prizadevali oteti vesoljno priznanje tistim tako zvanim načelom trdeč, da jim pritrđi vsakdo, brž ko se mu podado in razume izraze, v katerih se podajo. Videč, da pritrjuje ves svet, da celo otroci, tem stavkom, brž ko razumejo izraze, mislijo, da to dovolj jasno priča o njihovi prirojenosti. Ker jih namreč ljudje, ki so razumeli besede, brez izjeme priznajo za nedvomljive resnice, hočejo iz tega sklepati, da so ti stavki bili izvestno prvi v razumu, da se jih duh, brž ko se podado, ne da bi ga bil kdo učil, kar oklene in jim pritrđi in o njih pozneje ne dvomi nikoli več.

§ 18. Ako bi tako strinjanje bilo znak prirojenosti, morali bi tudi stavki, da so jedna in dve tri, da sladkost ni grenkoba in ti-soči podobnih biti prirojeni. — Moj odgovor na to je vprašanje, ali more precejšnje pritrjevanje, brž ko zaslišimo stavek in razumemo izraze, biti izvesten znak kakega prirojenega načela? Ako ne more biti, naglašá se tako vesoljno pritrjevanje zaman kot dokaz; ako pa more biti znak prirojenosti, potem je pritegniti, da so prirojeni vsi stavki, katerim pritrđimo, brž

ko smo jih slišali; potem pa se bodo našli bogato oskrbljene s prirojenimi načeli. Kajti na podlagi istega pritrjevanja, ki jih nagiblje, da lastijo tistim načelom veljavo prirojenih, morajo tudi priznavati, da je mnogo rekov o številih prirojenih, in tako se morajo uvrstiti reki, da so jedna in dve tri, da so dve in dve četiri in mnogo drugih podobnih stavkov, katerim pritrđi vsakdo, brž ko jih je zaslišal in razumel izraze, med prirojene aksiome. To pa ni predpravica števil in stavkov, ki se opirajo na števila, temveč tudi prirodoznanstvo in vse druge vednosti nam podajajo stavke, katerim pritrđimo, brž ko jih razumemo. Da „dvoje teles ne more biti v istem prostoru“, je resnica, kateri ne oporeka nikdo, kakor tudi ne tej, da „ni mogoče, da bi ista stvar bila in bi je ne bilo“, da „belo ni črno“, da „kvadrat ni krog“, da „rumenost ni sladkost“. S temi in z milioni drugih takih rekov, s tolikimi najmanj, kolikor imamo razločnih idej, strinja se vsak človek zdrave pameti, brž ko jih sliši in razume, kaj pomenijo imena. Če ti ljudje hočejo ostati verni svojemu lastnemu pravilu in smatrati „pritrjevanje, ki se pojavi, brž ko se slišijo in razumejo reki“, kakor znak prirojenosti, morajo priznati ne le toliko prirojenih stavkov, kolikor imajo ljudje različnih idej, temveč toliko, kolikor moreje stvoriti različnih stavkov, v katerih se zanikava, da bi jedna bila druga. Kajti vsakemu stavku, v katerem se zanikava, da bi jedna ideja bila druga, se pritrđi, brž ko se razumejo izrazi, kakor kakšnemu izmed teh vesoljnih: „Ni mogoče, da bi ista stvar bila in bi je ne bilo“, ali temu-le, ki mu je podlaga in se ravumeva ležje: „Isto ni različno“; po tem štetji pa bodo imeli legione prirojenih stavkov te vrste, da o drugih ne govorim. Ker pa ni stavka, ki bi bil prirojen, ako ideje, ki ga sestavljajo, niso prirojene, bi se ne dalo izogniti mnenju, da so vse naše ideje o barvah, zvokih, okusih, likih i. t. d. prirojene; potem pa bi ne bilo na svetu stvari, ki bi pameti in izkušnji huje nasprotovala. Da pritrđi stavku vsakdo, precej ko je slišal in razumel izraze, dokazuje seveda, da je očitiden sam po sebi; očitidnost pa, ki ni zavisna od prirojenih vtiskov, temveč od nečesa drugega (kakor pokažemo pozneje), je lastna mnogim stavkom, o katerih si pa še nikdo ni upal trditi, da so prirojeni.

§ 19. Takih manj občnih stavkov je znanih mnogo prej ko so ona vesoljna načela. — Naj se pa tudi ne trdi, da se pritrjuje tistim bolj zasebnim in po sebi očitidnim stavkom, s katerimi se človek strinja, brž ko jih sliši, na pr., „da so jedna in dve tri“, da „zeleno ni rdeče“ i. t. d., kakor posledicam onih bolj občnih stavkov, ki so nekaternikom prirojena načela. Kajti kdor se mara potruditi in opazovati, kaj se vrši v razumu, bo izvestno našel, da so ti in manj občni stavki izvestno znani ljudem, ki jim pritrjujejo neomahljivo, ki pa vendar onih bolj vesoljnih ne poznajo nikakor. Ker pa so torej bili v duhu pred onimi prvimi načeli (kakor jim pravijo), jim ne gre tisto pritrjevanje, s katerim se sprejmejo, brž ko smo jih slišali.

§ 20. Ugovarja se, da „jedna in jedna ste dve“ i. dr. ni vesoljen, niti dosti koristen rek. — Na ugovor, da ti reki, recimo „Dve in dve so četiri“, „Rdeče ni plavo“ i. t. d., niso vesoljna načela, da tudi niso velike koristi, pravim jaz, da to gledé na dokazovanje z vesoljnim pritrjevanjem, ki ne izostane, ko si slišal in razumel rek, nima nobednega pomena. Kajti če je pritrjevanje zanesljiv znak prirojenosti, moramo kateremukoli stavku, ka-

teremu pritrđi vsakdo, brž ko ga zasliši in razume, priznati, da je prirojen ravno tako kakor temu-le načelu, da „ni mogoče, da bi ista stvar bila in bi je ne bilo“, ker so iz tega stališča vsi med seboj jednaki. Da pa baš navedeno načelo ima bolj vesoljno veljavo, stori, da je še bolj oddaljeno od prirojenosti, ker so vesoljne in posnete (abstract) ideje našemu spoznanju bolj tuje ko ideje bolj zasebnih, po sebi očitivnih stavkov. Zato mine več časa, prej ko jih razvijajoča se pamet pripusti in jim pritrđi. Gledé na porabnost teh proslavljenih načel pa se bo morda pokazalo, da ni tolika, kakor se misli v obče, kakor bomo na dostojnem mestu to pretehtali.

§ 21. Da ta načela včasih niso znana, dokler se nam ne podado, dokazuje, da niso prirojena. — A nismo še pri kraji s „pritrjevanjem stavkov, brž ko jih kdo zasliši in razume njihove izraze“. Pritrjevanje ne dokazuje njihove prirojenosti, temveč da je resnično nasprotje; kajti sili nas na miselj, da ljudje, ki vedo marsikaj drugega, teh načel ne vedo, dokler se jim ne podado, in da ostanejo neznane marsikomu, dokler jih ne sliši od drugih. Ako bi pa te resnice bile prirojene, kako bi jih bilo treba podajati v to svrho, da se jim pritrđi; če so pa v razumu, ker jih je prvotno vtisnila priroda (ako je to sploh resnično), zakaj bi jih ne bilo spoznati prej? Ali jih podajanje duhu vtisne jasneje, ko jih je mogla vtisniti priroda? V tem slučaju pa bi sledilo, da jih človek pozna točneje, ko so ga o njih poučili, nego jih je prej. Iz tega pa bi sledilo, da nam pouk drugih ljudij pojasni ta načela in jih stori bolj očitivna, ko nam jih je vtisnila priroda. To pa bi se slabo strinjalo z mnenjem, da so prirojena načela, in bi jim dajalo malo veljave, temveč spravilo bi jih ob sposobnost, biti podlaga naši vednosti, katera lastnost se jim pripisuje. Vsaj to se ne da zanikavati, da se ljudje seznanijo z mnogimi izmed teh po sebi očitivnih resnic prvokrat še le, kadar se jim podado; a kdor je v tem položaji, se zavede, da se je seznanil s stavkom, katerega prej ni poznal, o katerem pa od tega trenutka ne dvomi nikoli več. To pa ne zato, ker mu je prirojen, temveč zato, ker mu preišljevanje o kakovosti stvari, katero obsegajo te besede, brani misliti drugače, pripravi ga kakorkoli in kadarkoli, da jih prevdarja. Če pa res mora imeti veljavo prirojenega načela vse, čemur pritrđimo, brž ko prvokrat zaslišimo in razumemo izraze, mora plod vsakega opazovanja, posnet po podrobnostih in zbran v občno pravilo, biti prirojen. Seveda pa je dognana stvar, da ne vse, temveč le prebrisane glave osvetijo prve taka opazovanja in jih skrečijo v stavke vesoljne veljave, ki niso prirojeni, nego posneti iz znanosti in pretehtavanja posameznih slučajev. Tem stavkom vesoljne veljave, katere so bistroumni opazovalci stvorili, neopazovalci ne morejo odreči svojega pritrjevanja, brž ko se jim podado.

§ 22. Kdor pravi, da so omenjena načela bila, prej ko so se podala komu, temu znana implicite, meni, da jih duh zamore spoznati, ali pa ne trdi ničesar. — Če se pravi: Pamet pozna ta načela le skrivši (implicite), ne pa očitno, prej ko jih sliši prvokrat (tako namreč morajo govoriti tisti, ki hočejo reči, da so v razumu, prej ko jih človek pozna), bi bilo težko razumeti trditev: načelo je duhu vtisneno implicite, če ne pomeni tega, da je duh sposoben, razumeti take stavke in jim pritrjevati. Če pa je stvar taka, bo treba priznati, da so dokazi v matematiki kakor

tudi prva načela duhu prirojeni vtiski. Tega pa menda ne bodo priznali tisti, katere uči izkušnja, da je težavneje dokazati kak stavek, ko pritrjevati mu, kadar je dokazan. Le malo matematikov se bo dalo pripraviti k mnenju, da so vsi narisi, kar so jih načrtali, goli posnetki prirojenih znakov, katere je njihovemu duhu vtisnila priroda.

§ 23. Dokaz, da se imenovanim načelom pritrđi, brž ko se zaslíšijo prvokrat, sloni na neresnični domnevi, da so znana že pred poukom. — Prejšnji dokaz, ki bi nam naj podal prepričanje, da so tista načela, katerim ljudje pritrjujejo, brž ko so jih zaslišali, prirojena, pač ima v sebi to netočnost, da ne priznava, da izvira ono pritrjevanje iz učenja stavkov in iz dokazovanja, nego trđi, da uk le pojasni izraze in seznaní ž njihovim pomenom. V tem pa tiči ta kriva miselj, da človeka ne naučiš in se človek ne nauči ničesar de novo; v resnici pa človeka naučiš, in se človek nauči, česar prej ni vedel. Kajti prvič je očitvidno, da so se naučili izrazov in njihovega pomena; ne to, ne ono se ni porodilo ž njimi vred. To pa še ni vsa v tem slučaju pridobljena vednost; ideje same, katere izraža stavek, se niso porodile ž njimi vred, kakor tudi njih imena ne, nego pridobili so si jih pozneje. Ker torej v vseh stavkih, katerim pritrđiš, brž ko si jih slišal, niti stavkovi izrazi, niti da pomenijo take ideje, niti ideje, katere pomenijo, niso prirojena, bi človek kaj rad izvedel, kaj v takih stavkih preostaja prirojenega. Kaj vseč bi mi bilo, da mi pove kdo stavek, čegar ideje ali izrazi bi bili prirojeni. Korak za korakom si pridobivamo ideje in imena in se učimo posebnih načinov, kako se spajajo med seboj, in iz takih izrazov, kojih pomen smo se naučili, in v katerih se izobraža skladnost ali nasprotje naših idej, ako se sestavijo, stvorjenim stavkom pritrjujemo, brž ko smo jih slišali prvokrat. Vkljub temu pa drugim stavkom, ki sami po sebi niso manj očitvidni, a se gledé na ideje, ki se izražajo v njih, ne pridobé tako hitro in tako lahko, v istem času ne moremo nikakor pritrjevati. Kajti dasi otrok hitro pritegne stavku, da „jablko ni ogenj“, ker je pečaje se s tema stvarima pridobil ideje o njih, ki so točno vtisnene njegovemu duhu, in ker se je naučil, da ji imujete besedi „jablko“ in „ogenj“, bo vendarle preteklo morebiti nekoliko let, prej ko bo pritrđil isti otrok stavku, da „ni mogoče, da bi ista stvar bila in bi je ne bilo“. Besed se je sicer morebiti tako lahko naučiti, a ker je njihov pomen bolj obširen, obsežen in posnet (abstract) ko tistih imen, ki se stavijo za čutne stvari, s katerimi se otrok peča, preteče več časa, da si izobrazí v svojem duhu tiste vesoljne ideje, katerih znaki so besede. Dokler to ni storjeno, si bote prizadevali zaman, pripraviti otroka, da pritrđi iz takih vesoljnih izrazov sestavljenemu stavku; precej pa ko si je pridobil one ideje in se naučil njihovih imen, pritrđi drage volje jednemu in drugemu prej omenjenih stavkov, obema iz istega razloga, ker namreč opazi, da se ideje, ki jih ima v duhu, strinjajo ali ne strinjajo, kakor se v stavku besede, ki jih pomenijo, rabijo trdilno ali nikalno. Ako se mu pa povedo stavki z besedami, katere pomenijo ideje, kojih še nima v svojem duhu, za take stavke, dasi so sami po sebi očitvidno resnični ali pa krivi, nima niti pritrjevanja, niti oporekanja, temveč ne ve, kako bi določil. Kajti ker so besede le prazni zvoki, če niso znaki naših idej, ne moremo kaj, da bi se ne strinjali ž njimi v tej meri, v kateri so znaki naših idej, dalje pa to ne sega.

Ker pa ima sledeča razprava nalogo, pokazati, po katerih stopinjah in potih pride v naše duše vednost, kaj povzroča različne stopinje v priznavanji, bodi tukaj dovolj, da sem se doteknil tega kakor jednega izmed razlogov, ki so mi vzbudili dvom o prirojenosti načel.

§ 24. Načela niso prirojena, ker se jim ne priteza vesoljno. — Na konec tega prepira o vesoljnem pritrjevanji priznavam tem zagovornikom prirojenih načel, da se jim mora vesoljno pritrjevati, ako so prirojena. Kajti da bi kaka resnica bila prirojena in bi se ji ne pritrjevalo, je meni tako nerazumljivo, kakor da bi kdo vedel kako resnico in je ob istem času ne vedel. Potem pa po lastni izpovedi teh mož ne morejo biti prirojene, ker jim tisti ne pritrjujejo, ki ne razumejo izrazov, a tudi marsikateri izmed tistih ne, ki izraze sicer razumejo, a stavkov še niso slišali nikoli ali mislili na nje. To pa, mislim, velja o polovici ljudij. A recimo, da je število teh dosti manjše, dosti veliko je vendar, da uniči pritrjevanju vesoljnost in s tem dokaže, da ti stavki niso prirojeni, ako so neznani otrokom.

§ 25. Ta načela niso prva, kar jih poznamo. — Da se mi pa ne bo očitalo, češ da sklepam po mislih otrok, ki so nam neznane, in sklepam iz tega, kar se vrši v njihovih razumih, prej ko nam to razodenejo, pravim, da ona dva občna stavka nista tisti resnici, kateri imajo otroci v razumu prvi, da tudi nista stareja ko vsi pridobljeni in iz zvanjosti prihajajoči pojmi, kar bi pa morala biti, če bi bila prirojena. Ali mi moremo to določiti, ali ne, ne stori ničesar; gotovo pa je to, da v neki dobi otroci začno misliti, in njih besede in čini so nam svedoki, da je tako. Ako torej morejo misliti, vedeti, pritrjevati, ali bi bilo pametno misliti, da tistih pojmov ne vedo, katere jim je vtisnila priroda, če so sploh takšni pojmi? Ali se ti more zdeti miselj kolikor toliko pametna, da otroci vsprejemajo vtiske od zvanjih stvari, da pa istodobno ne vedo pojmov, koje vtisniti znotra se je potrudila priroda sama. Ali je misliti, da morejo vsprejemati iz zvanjosti prihajajoče pojme in jim pritrjevati in ne poznati teh, o katerih se pravi, da so vpleteni v prve začetke njihovega bitja in tu vtisnjeni v neizbrisljivih znakih v to svrhu, da bi bili osnova in vodilo vsega znanja, kar si ga pridobijo, in bodočega umovanja. To bi bilo tako, kakor da se priroda trudi brez namena, ali pa vsaj, da piše jako slabo, ker njenih pismenk ne znajo čitati tiste oči, ki vidijo druge stvari prav dobro. Mnenje, da so ta načela, ki so baje prirojena, najjasnejši žarki resnice in prave osnove našim vednostim, je prav slabo, ker niso prva, koje spoznamo, in ker se da spoznati mnogo drugih resnic brez njih. Otrok izvestno ve, da rejnica, ki ga hrani, ni mačka, s katero si igra, ali pa zamorec, katerega se boji, da prašek proti glistam ali pa gorjušica, kojih se brani, ni jabolko ali sladkor, po katerem kriči, o tem je izvestno in brez dvombe uverjen. Toda kdo bo trdil, da izvira iz tega načela, da „ni mogoče, da bi ista stvar bila in bi je ne bilo“ to krepko strinjanje s tem in drugimi deli njegove vednosti? ali da otrok ima kak pojem ali kako mnenje o tem stavku že v dobi, v kateri seveda ve že mnogo drugih resnic? Tistemu pa, ki bi trdil, da so otrokom lastne te obširne posnete spekulacije, bi se pač moralo očitati, da ima več strasti in gorečnosti za svoje mnenjê, pri tem pa manj pristnosti in resničnosti ko katerikoli otrok.

§ 26. Torej niso prirojena. — Dasi torej so neki vesoljni stavki, katerim odrasli ljudje, ki že vedo kake bolj občne in posnete ideje, njih rabo in imena, ki se stavijo za nje, pritrjujejo stalno in radi, se jim vendar, ker jih ni najti pri nežnoletih deci, ki ve vkljub temu druge stvari, ne more pripisavati vesoljno pritrjevanje razumnikov, in na nobeden način ni misliti, da so prirojeni, ker resnica, ki je prirojena, ne more biti neznanca vsaj tistim ne, ki vedo kaj drugega. Kajti če bi ti stavki bili prirojene resnice, morali bi biti prirojene misli, ker v duhu ni ničesar resnica, na kar bi ta še ne bil mislil nikoli. Iz tega pa je očitvidno, da prirojene resnice, ako so v duhu, morajo biti prve, na katere misli, prve, ki se tu pojavijo.

§ 27. Niso prirojene, ker se kažejo manj jasno tam, kjer to, kar je prirojeno, nastopa najjasneje. — Da vesoljna načela, o katerih govorimo, niso znana otrokom, topoglavcem in velikemu delu ljudij, smo dokazali zadoštno; iz tega pa je očitvidno, da se jim ne pritrjuje vesoljno in da niso vesoljni vtiski. A v tem tiči dalje tudi ta dokaz proti njihovi prirojenosti, da bi se ti znaki, če bi bili prirojeni in izvorni vtiski, morali pojavljati najlepše in najjasneje v tistih osebah, v katerih vendar ne najdemo niti sledu o njih. In po mojem mnenju je dozdeva, da ti vtiski niso prirojeni, utemeljena, ker so najmanj znani tistim, v katerih bi se morali, da so prirojeni, pojavljati z največjo močjo in silo. Kajti ker so otroci, topoglavci divjaki in neizobraženi ljudje izmed vseh najmanj pokvarjeni po navadi ali od drugih izposojenih mnenjih, saj pouk in vzgoja nista stlačila njihovih prirojenih mislij v nove oblike, niti tuji in izmišljeni nauki niso spravili v nered tistih jasnih (fair) znakov, ki jih je napisala priroda, mislil bi si človek po pravici, da morajo ležati v njihovih dušah ti pojmi jasno razkriti pogledu vsakega človeka, kakor izvestno leže misli otrok. Po pravici bi bilo pričakovati, da bi ta načela morala biti popolnoma znana topoglavcem; ker so namreč vtisnena neposredno njihovim dušam (po mnenju njihovih pristašev), ne morejo biti zavisna od telesne kakovosti in telesnih organov, ki so jedina priznana razlika med njimi in med drugimi. Človek bi soglasno z načeli teh mož mislil, da morajo žarki te prirojene luči (ako jih je res kaj) prodirati iz teh, ki so odkritosrčni in ne znajo tajiti, v vsej svoji svitlobi, in da bi nam ne moglo biti bolj dvomljivo, ali so, ali jih ni, ko nam je, da imajo radi veselje in jih je groza bolečin. Toda žal! kakšna občna načela je najti med otroki, topoglavci, divjaki in pa popolnoma neukimi ljudmi! katera vesoljna znanstvena načela? Malo jim je pojmov, in ti so ozki, posneti le po tistih predmetih, s katerimi so imeli največ opravka, ki so delovali na njihova čutila najčesee in se jim vtisnili najkrepkeje. Otrok pozna svojo dojko in svojo zibelj in polagoma spozna v tej meri, kakor postaja stareji, svoje igrače; in mlademu divjaku polni glavo ljubezen in lov, kakor je navada med soplemeniki. Kdor pa bi pričakoval, da najde pri neukih otrokih ali po lesih bivajočih divjakih one posnete maksime, ona imenitna vednostna načela, bi se menda le uveril, da se je motil. Takove vrste vesoljnih stavkov se redkokedaj omenjajo po kočah indijanskih, še manj pa jih najdeš v mislih otrok in njihovih vtiskov ne zaslediš v dušah divjakov. Z njimi govore in se pečajo šole in akademije učenih narodov, vajenih takih razgovorov in učenostij, kjer so prepiri gosti, ker so prikrojeni zapletenemu sklepanju in s katerimi lahko zamašiš nasprot-

niku usta; razkrivanja resnice in napredovanja vednosti pa ne pospešujejo. O njihovi neznatni porabnosti v pospeševanje vednosti govoriti obširneje, se mi bo podala prilika v 7. poglavji IV. knjige.

§ 28. Pregled. — Ne vem, kako nespametno se to mora dozdevati mojstrom v dokazovanji, in najbrž ne bo hotelo nikomur o glavo, ki zasliši to prvokrat. Zato moram poprositi, da se mi prizanese in da ima kritika potrpljenje, dokler nisem v tej preiskavi dospel do konca, ker sem prav rad pripravljen, podvreči se boljši razsodbi. Ker iščem resnice nepristranski, ne bom v skrbeh, da mi kdo dokaže, češ da sem previsoko cenil svoje umovanje, kar se zgodi seveda rado vsem, kadar nam prepristalno premišljevanje o kaki stvari razgreje glave.

Po vsem tem ne morem videti, zakaj bi si moral misliti oni sloveči načeli prirojeni, ker se jima ne pritrjuje vesoljno; tisto pritrjevanje pa, ki se jima ne odreka, je lastno ž njima vred tudi nekaterim stavkom, katerim prirojenosti ne pripisujemo, in se dobi na drug način in ne izvira iz prirojenih vtiskov. O tem jaz ne dvomim, in sledeča razprava me bo opravičila. Če pa se pokaže, da ta prva načela znanostij in ved niso prirojena, si po mojem mnenji tudi druga spekulativna načela kaj takega ne morejo lastiti z večjo pravico.

III. poglavje.

Prirojenih načel za dejansko življenje ni.

§ 1. Ni npravstvenih načel, ki bila tako jasna in tako vesoljno priznana, kakor so prej navedena promišljajna. — Ako onim promišljajnim načelom, o katerih smo govorili v prejšnjem poglavji, dejanski ne pritrjujejo vsi ljudje brez izjeme, kakor smo dokazali tam, je še bolj očitvidno gledé na načela dejanskega življenja, da jim nedostaje občnega priznavanja, in težko bi bilo navesti kako npravstveno pravilo, kateremu bi se pritegnilo tako vesoljno in tako precej, kakor se temu-le „Kar je, to je“, ali da bi bilo tako očitna resnica, kakor je ta-le, „Da ni mogoče, da bi ista stvar bila in bi je ne bilo“. Iz tega pa je očitvidno, da imajo manj pravice, imenovati se prirojene, in da je dvom, ali so v duhu prirojeni vtiski, gledé na ta npravstvena načela silnejši ko gledé na druga. Ta dvom pa njihove resnice ne omaja nikakor. Resnični ste jednako, a ne jednako očitvidni. Ona promišljajna načela nosijo svojo očitvidnost s seboj, npravstvenim načelom pa je treba umovanja in razgovarjanja, da se pokaže izvestnost njihove resničnosti. Ne ležé odprta kakor duhu po prirodi vsekani znaki; če bi pa bila taka načela, bi se morala videti sama po sebi in bi morala po svoji luči biti gotova in znana vsakemu. To pa se ne pravi manjšati jim verojetnost in izvestnost (certainty), kakor tudi ne krati resnice ali izvestnosti, da so trije koti trikotnikovi jednaki dvema pravima, ker to ni tako očitvidno kakor: „Celota je večja ko kak del“, samo da jim ni lahko pritrjevati, brž ko jih slišiš. Nam mora biti dosti, da se ta npravstvena pravila dado dokazati, in naša lastna krivda je, ako jih ne spoznamo gotovo. Ali da živi mnogo ljudij, ki jih ne poznajo, da jim drugi pritrjujejo le počasi, to dokazuje očitno, da niso prirojena, da niso taka, ki bi se njihovim očem pokazala sama, ne da bi jih iskali.

§ 2. Zvestoba in pravičnost niste vsem ljudem načeli. -- Ali so res takšna npravstvena načela, katerim se pritrjuje vesoljno, naj mi presodijo tisti, ki so se pečali le količkaj z zgodovino človeštva in prehodili le nekoliko sveta. Kje se najde tista resnica dejanskega življenja, kateri se pritrjuje vesoljno brez dvoma in ugovarjanja, kakor bi se ji moralo, ako je prirojena? Gledé na pravičnost in držanje dogovorov se pač strinja največ ljudij. To načelo velja po občnem mnenji celo po tatovskih zakotjih in po zadrugah največjih hudobnežev, in ljudje, ki so popolnoma otresli človeško mišljenje in ravnanje (humanity), se drže med seboj dane besede in pravil pravičnosti. Priznavam, da celo ljudje, ki stoje zunaj postav, ravnaajo med seboj tako, toda tako ravnaajo ne priznavajo takih zakonov kakor prirojenih po prirodi. Drže se jih kakor dogovorjenih pravil v svojih lastnih zadrugah; ali da se držé pravičnosti kakor dejanskega načela tisti, ki ravna pošteno (fairly) se svojim tovarišem razbojnikom, a ki opleni ali ubije ob istem času prvega poštenega človeka na katerega naleti, ni mogoče uvideti. Pravičnost in resničnost ste vezi človeške družbe; zato celo zvnaj postave stoječi ljudje in razbojniki, ki žive v nasprotji s vsem ostalim svetom, morajo drugi proti drugemu biti mož-beseda in držati se spravedljivostnih pravil, sicer ne morejo držati vkup. Ali hoče morebiti kdo trditi, da ljudje, ki žive ob goljufstvu in ropu, imajo prirojena načela o resnici in pravičnosti, katere priznavajo in katerim pritrjujejo?

§ 3. Odgovor na ugovor, „da jih priznavajo v svojem mišljenji, akoravno jih zanikavajo v dejanskem življenji“. — Morebiti bo kedo naglašal, da se molčeče priznavanje njihovih duhov strinja s tem, čemur nasprotuje njihovo počenjanje. Temu ugovarjam tako-le: Prvič sem vedno menil, da človeška dejanja najtočneje razodevajo njihove misli. Ker pa je večina ljudij izrazila deloma se svojim ravnanjem, deloma z jasnimi besedami svoj dvom o teh načelih, ali pa izrecno zanikala jih, ni mogoče govoriti o veseljnem pritrjevanji (dasi ga ne iščemo ko med odraslimi ljudmi); brez tega pa se ne da sklepati, da so ta načela prirojena. Drugič misliti si dejanska načela, katerim je smoter le razmišljanje, prirojena, je prav čudno in nespametno. Iz prirode izviraajoča dejanska načela imajo svoj predmet v delovanji in morajo povzročati soglasje v delovanji, ne pa samo, da se spekulativno pritrjuje njihovi resničnosti, drugače bi se zaman ločila od promišljalnih načel. Priroda je res vsadila človeku poželjenje po sreči in odpornost proti bedi. Ti načeli ste res prirojeni dejanski načeli, ki delujete in vplivate, kakor je primerno dejanskim načelom, na vse naše počenjanje neprenehoma; to se da opazati na vseh osebah in v vseh dobah človeškega življenja vedno in vesoljno. Ali to so nagibi, poželeti to, kar je dobro, ne pa razumu vtisnene resnice. Ne zanikavam, da so človeku vtisnjeni v dušo naravni nagibi, in da se pojavijo, brž ko čutila začno delovati in človek zaznava (perception) stvari, ki prijajo, in druge, ki niso po godu; stvari, h katerim človeka vleče, in zopet druge, katerih se ogiblje; ali to je brez pomena za znake prirojene duhu, kateri imajo nalogo, biti načela vednosti, uravnavaajo naše delovanje. Takih naravnih vtiskov to ne le ne podpira, nego je celo priča proti njim; kajti če bi priroda bila vtisnila razumu neke znake kakor načela znanosti, morali bi mi pač zaznavati (perceive), da neprenehoma delujejo v nas in vplivajo na našo znanost, kakor opazama, da druga delujejo na voljo in poželjenje, iz katerih neprenehoma iz-

virajo nagibi vsem našim dejanjem, na katera nas, kakor čutimo, krepko nagibljujejo.

§ 4. Nravstvena pravila je treba dokazati, torej niso prirojena. — Drugi razlog, ki mi vzbuja dvom, so-li prirojena načela, je miselj, da ni mogoče postaviti npravstvenega pravila, čegar vzroka bi človek ne mogel tirjati po pravici; kaj takega pa bi moralo biti smešno in brez smisla, ako so imenovana pravila prirojena ali toliko kakor sama po sebi očitna. To lastnost pa mora imeti vsako prirojeno načelo in ne sme mu biti treba dokaza, ki bi mu izpričal resničnost, niti mu ne sme biti treba razloga, ki bi mu posredoval pritrjevanje. Odrekala bi se zdrava pamet tistemu, ki bi poizvedaval po razlogu, ali pa ga hotel podati, zakaj ni mogoče, da bi ista stvar bila in da bi je ne bilo. Ta rek ima svojo lastno luč in očitnost v sebi in ni mu treba drugega dokaza. Kdor razume izraze, mu pritrjuje samemu po sebi; ako pa tega ne stori, ga do tega ne more pripraviti nobedna stvar. Toda če bi se komu podalo najmanj omajano npravstveno pravilo, ki je temelj vsem družbinskim krepostim, da „človek mora ravnati, kakor bi rad, da bi se ravnalo ž njim“, katerega še ni slišal nikoli prej, a čegar pomen bi mogel razumeti, ali bi njegovo vprašanje po vzroku ne bilo brez smisla? in bi tisti, ki mu je podal pravilo, ne bil obvezan, dokazati mu njegovo resničnost in pametnost? To pa jasno kaže, da ni prirojeno; kajti, da je prirojeno, ne bi mu moglo biti treba dokaza, tudi bi se ne moglo dokazati, temveč moralo bi se (vsaj precej, ko se sliši in razume) vsprejeti in priznati kot nedvomljiva resnica, o kateri človek ne more dvomiti na nobeden način. Iz tega pa se vidi, da je resnica vseh teh npravstvenih pravil popolnoma odvisna od nečesa, kar je bilo pred njimi, in iz česar se morejo izvesti. To pa bi ne moglo biti, da so prirojena ali tako rekoč po sebi očitna.

§ 5. Primer posnet po razlogih, zakaj je držati besedo. — Da se človek ne sme izneveriti svoji besedi, je izvestno važno in neovrgljivo pravilo v npravstvenosti. A kristijan, ki se ozira na srečo ali nesrečo v onem življenji, bi na vprašanje, zakaj je veren svoji besedi, podal ta-le odgovor: „Ker Bog, ki ima oblast čez večno življenje in čez smrt, to od nas tirja“. Če pa bi vprašal po vzroku koga izmed pristašev Hobbes-ovih, bi odgovoril: „Ker to zahteva občinstvo in te bo nakaznil Leviathan, ako tega ne storiš“. Ako pa bil bil poprašal kdo koga izmed poganskih modrecev, bil bi mu odgovoril: „Zato ker bi bilo nečastno, pod človeškim dostojanstvom in nasprotno kreposti, najvišji popolnosti človeški, ravnati drugače.“

§ 6. Krepost se odobrava vesoljno, ne zato, ker je prirojena, temveč zato, ker je koristna. — Iz tega seveda izvira velika raznoličnost mnenj gledé na npravstvena pravila, ki jih je najti med ljudmi primerno različnim vrstam sreče, na koje merijo, ali koje imajo pred očmi. Ne moglo bi biti tako, ako bi načela dejanskega življenja bila prirojena in bi jih bila vtisnila neposredno božja roka. Da je Bog, kaže se res na toliko načinov, in poslušnost, ki smo mu jo dolžni, strinja se tako lepo z lučjo naše pameti, da večji del ljudij priča o zakonu prirode. Vkljub temu pa se mora priznavati, da se more strinjati marsikdo v obče z npravstvenimi pravili, ne da bi poznal ali priznaval pravi vzrok npravstvenosti. Takšen vzrok pa more biti le volja in zakon takega Boga, ki človeka v temi, drži v svoji

roki nagrado in kazen in ima dovolj oblasti, pozvati na odgovor najošabnejšega žalilca. Ker je namreč Bog nerazdružno spojil krepost z obcnim blagrom in uredil tako, da je njeno izvrševanje za ohranitev družbe potrebno in očitno blagodejno za vsakega, s komur ima krepostni človek opraviti, se pač ni čuditi, da ne le pritrjuje vsakdo tem pravilom, nego jih priporoča in proslavlja drugim; saj je prepričan, da mu bo na korist samemu, ako se ti držé onih pravil. Iz sebičnosti (interest) in prepričanja sme proglasiti na ves glas to kot sveto, brez česar bi sam ne mogel živeti neškodovan in varen, ako bi se poteptalo in oskrunilo. Dasi to nikakor ne slabi npravstvene in večne obveznosti, ki je očividno lastna tem pravilom, vendar kaže, da zvananje priznavanje, ki jim ga ljudje skazujejo v svojih besedah, ne priča, da so ta načela prirojena. Da, to priznavanje niti tega ne dokazuje, da se ljudje znotraj v svojih srcih (minds) strinjajo ž njimi kakor z neoskrunljivimi pravili svojega ravnanja; saj vidimo, da samopašnost in ugodnost človeškega življenja pripravita marsikoga, da jih priznava in odobrava na videz, da pa se zmeni jako malo za zakonodajalca, ki je predpisal ta pravila, in tudi ne za pekel, ki po njegovi zapovedi naj je kaznišče tistim, ki jih kršijo.

§ 7. Človeški čini so nam priče, da pravilo kreposti ni njihovo notranje načelo. — Kajti če nočemo iz priljudnosti pripisavati izpovedim mnogih ljudij prevelike odkritosrčnosti, nego si hočemo misliti, da njih čini razodevajo njihove misli, bomo našli, da znotra teh pravil ne česte tako silno in da tudi niso tako prepričani o njih izvestnosti in obveznosti. To veliko npravstvenostno načelo: „Storiti to, kar kdo želi, da se stori njemu“, se češče priporoča, ko pa izvršuje. Toda kršiti to pravilo ni večja napaka ko učiti druge, da ni npravstvenostnih pravil in da jih ni treba spolnjevati; to bi bilo očitno nespametno in bi nasprotovalo tej koristi (interest), kateri na ljubo jih kršijo sami. Morebiti, se bo naglašalo, da nas grize vest za take prestopke in se tako ohrani znotranja obveznost in obstanek pravila.

§ 8. Vest ne priča, da je katero npravstvenostno pravilo prirojeno. — Na to odgovarjam, da po mojem prepričanju utegne priti mnogo ljudij kakor do znanja drugih stvari, tako do priznavanja nekaterih npravstvenostnih pravil, ne da bi jim bila vpisana v srce, in do prepričanja njihove obveznosti. Tudi drugi utegnejo priti po vzgoji, društvu in navadah svojega kraja do istega mnenja; to prepričanje pa, dasi pridobljeno, oživi vest, ki ni nič drugega ko naše lastno mnenje ali sodba o npravstvenostni pravilnosti ali nepravilnosti (pravity!) naših činov. Če pa vest dokazuje, da so prirojena načela, mogla bi biti nasprotujoča si načela prirojena, ker nekaternike nagiblje vest, da zasledujejo to, česar se drugi ogibljejo.

§ 9. Primeri gnusnostij, ki se izvršujejo, ne da bi dotičnike pekla vest. — Jaz ne morem razumeti, kako bi nekateri ljudje mogli kedaj prestopiti ta npravstvenostna pravila mirno in brez strahu, če bi bila prirojena in njihovim dušam vtisnena. Poglej si vendar vojsko, ki pleni mesto, in glej, ali se drže npravstvenih načel, ali jim pridejo na misel, ali jih peče vest za vse krivice, katere store. Razbojniški čini, poboji, plenitve so ljudem, katerim hi se ne bilo batni kazni in grajanja, prava zabava. Ali niso živela ljudstva, in sicer izmed najbolj omikanih, med katerimi je bila navada, zametavati otroke in zapuščati jih na polji, da bi poginili pomanjkanja, ali da bi jih raztrgale

divje zveri? To ravnanje pa se ni obsojalo huje in ljudem ni vznemirjalo vesti bolj ko imeti otroke. Ali ne polagajo ponekod otrok še vedno z matermi vred v isti grob, ako jim pomrjejo pri porodu; ali jih ne spravijo s poti, če kak namišljen zvezdogled (astrologer) izreče prepričanje, da so se porodili pod nesrečnoj zvezdoj? Ni-li krajev, kjer otroci stariše svoje, ko so doživeli določeno starost, pobijejo ali izpostavijo, ne da bi jih vest pekla le količkaj? Nekje v Aziji zapeljejo bolnika, ako njegov položaj po mnenji ljudij ne pripušča nobednega upanja, vun in ga položijo na zemljo še živega in ga pusté izpostavljenega vetru in vremenu, naj pogine brez pomoči in brez milosti¹⁾. Med Mingrelci, ki se štejejo med kristijane, je razširjena navada, pokopavati svoje otroke žive, ne da bi jih za to pekla vest²⁾. So kraji, kjer ljudje jedo svoje lastne otroke³⁾. Karibi imajo navado, skopiti svoje otroke, da bi pitane pojedli⁴⁾. Garcilas de la Vega nam pripoveda o nekem ljudstvu, katerega domovina je Peru, da ima navado, pitati in jesti otroke, ki jim jih porodé zaplenjene ženske . . . .⁵⁾ Krepost, katera Tuupinambom po njih mnenji pomaga najlažje v raj, je osveta in pa da pojedjo, kolikor je največ mogoče, svojih sovražnikov. Niti božjega imena, niti Boga samega ne poznajo, o veri in o stvarjenji ne vedo ničesar⁶⁾. Svetniki, ki se čestijo med Turki, žive tako življenje, da brez žaljenja sramežljivosti človek o njem ne mora poročati⁷⁾. (Kar se čita o tej stvari v knjigi o Baumgartenovem potovanji je tako kosmato, da se tukaj ne more objaviti.) Več podobnega o teh dragocenih turskih svetnikih podaja Pietro della Valle v svojem pismu od 26. prosinca 1616. Kje neki so vsa ta prirojena načela o pravičnosti, hvaležnosti, spravedljivosti, sramežljivosti? Ali kje je tisto vesoljno pritrjevanje, ki nas uverja, da so taka prirojena pravila. V dvo bojih, kadar jih je običaj storil častne, se dogajajo uboji, ne da bi storilce pekla zato vest; ponekod je nedolžnost v tem slučaju celo največja sramota. In če se ozremo okrog sebe, da pogledamo ljudi, kakoršni so, najdemo tukaj take, koje peče vest, da so storili ali zanemarili to, kar si drugi kje drugod štejejo med zasluge.

§ 10. Ljudje imajo nasprotna dejanska načela. — Kdor hoče skrbno preiskati zgodovino človeškega rodu, ogledati si različna narodna plemena in brez strasti oceniti njih dejanja, bo smel dejati sam pri sebi, da je redkokje imenovati to npravstvenostno načelo ali misliti na pravilo kreposti (izimši samo te, ki so neobhodno potrebna, da drže družbo vkup, ki se pa med različnimi družbami tudi zanemarjajo), ki jih tu ali tam ne zaničuje in obsoja občni običaj celih človeških družb, katere vodijo dejanska mnenja in pravila, ki so vodilom drugih popolnoma nasprotna.

§ 11. Celi narodi ne priznavajo nekaterih npravstvenostnih pravil. — Morebiti se bo tukaj ugovarjalo, da kršenje pravila ne dokazuje, da je neznano. Priznavam, da je ugovor dober, kjer ljudje postave ne zanikavajo,

1) Gruber apud Thevenot, part. IV. pag. 13.

2) Lambert apud Thevenot, p. 38.

3) Vossius, De Nili origine cap. 18, 19.

4) P. Mart. Dec. I.

5) Histoire des Incas, livre I. chap. 12.

6) Lery, cap. XVI. pagg. 216, 231.

7) Baumgarten, Peregrin. II. 1, 73.

dasi jo kršijo, kjer jim strah pred sramotoj, grajo ali kaznijo vzbuja neko spoštovanje do zakona. A ni mogoče razumeti, da bi cel narod javno zavrgel in zatajil to, kar vsakteri izmed njih izvestno in nezmotljivo pozna kot zakon; kajti znano jim to mora biti, ker jim je po narodi vtisneno v duše. Mogoče je, da ljudje včasih priznavajo npravstvenostna pravila, katerih resničnosti sami za se ne verjamejo, samo da si ohranijo slavo in spoštovanje med tistimi, ki so prepričani o njihovi obveznosti. A ni si misliti, da bi cela družba ljudij javno in odkrito zanikala in puščala v nemar pravilo, gledé na katero mora vsakemu izmed njih za se biti izvestno, da je zakon; niti jim ne more biti neznan, da vsi ljudje, s katerimi imajo opraviti, vedo, da je tako. Zato pa se je bati vsakemu izmed njih, da ga bodo drugi zaničevali in se ga ogibali, kakor zasluži človek, ki je po svojem lastnem priznavanju brez človečnosti; in človek, ki pomeša znana in naravna pravila pravice in krivice, mora biti v njihovih očeh izpovedan sovražnik njihovega pokoja in njihove sreče. Vsakdo mora vedeti, da je dejansko načelo, ki je prirojeno, pravično in koristno. Domnevati si torej, da bi cela ljudstva soglasno in vesoljno v besedi in dejanji stavila na laž to, kar je spoznal vsakdo izmed njih po najbolj neovrgljivi očitvidnosti kot resnično, pravo in dobro, ni dosti manj ko golo nasprotje. To nam je verodostojna priča, da si dejanskega pravila ne moremo misliti prirojenega, ako se krši kjerkoli vesoljno, ne da bi se javnost temu upirala. Ali temu imam dodati še nekaj kot odgovor na to ugovarjanje.

§ 12. Kršenja kakega pravila, pravite vi, ne dokazuje, da je pravilo neznan. S tem se strinjam; ali da se kršenje pravila kje pripušča vesoljno, to, pravim jaz, dokazuje, da ni prirojeno. Na primer si izberimo katero izmed tistih pravil, katera, ker so najnavadniji izvodi človeške pameti in se prilegajo naravnim nagonom največjega dela ljudij, se je predznil le malokdo zanikati ali v svoji nepremišljenosti o njih dvomiti. Če se katero more misliti vtisneno po narodi, ne more po mojem imeti do prirojenosti nobedno večje pravice ko to-le: „Stariši, varujte in ljubite svoje otroke!“ Ako torej pravite, da je to pravilo prirojeno, kak smisel mu dajete? Ali mislite, da to prirojeno načelo vzbuja in vodi delovanje ljudij v vseh slučajih, ali pa, da je to resnica, katero imajo vtisneno v dušah in katero torej poznajo in ji pritrjujejo. A v nobednem teh smislov ni prirojeno. Prvič, da ni načelo, ki vpliva na delovanje vseh ljudij, to sem dokazal po više navedenih primerih; a ni nam treba hoditi v Mingrelijo in Peru po primere, da ljudje zanemarjajo, zlorabijo, da celo uničujejo svoje lastne otroke; ne smemo pripisavati tega nečloveškega ravnanja le nekaterim divjim in barbarskim plemenom, ako se spominjamo, da je bil med Grki in Rimljani običaj, izpostavljati svoje nedolžne otročiče brez vsmiljenja in brez vesti, navaden, ne da ga bil kdo obsojal. Drugič tudi ni res, da je prirojena resnica, ki je znana vsem; kajti rek: „Stariši, ohranite svoje otroke!“ ni le ne prirojena resnica, nego sploh ni resnica, ker je povelje, ne pa stavek, in torej resnici ali neresnici nepristopen. Da postane pristopen prtrjevanju, da je resničen, mora se pretvoriti v stavek, kakoršen je ta-le: „Dolžnost starišev je, ohraniti svoje otroke.“ Kaj pa je dolžnost, to pa se ne more razumeti brez zakona, zakon pa se ne da poznati ali misliti brez zakonodajalca ali brez ngrade in kazni; torej to ali kako drugo dejansko načelo ne more biti prirojeno (to se pravi duhu vtisneno kakor dolžnost), ne da bi si mislili idej o Bogu,

zakonu, obveznosti, kazni, onstranskem življenji prirojenih. Kajti samo po sebi je očitno, da ta kazen kršenju tega pravila ne sledi v tem življenji, da torej nima sile zakona po krajih, kjer mu je nasprotno vesoljno pripuščeno ravnanje. Te ideje (ki morajo biti prirojene vse, če je res kaj takega kakor dolžnost prirojeno) se z bistvom prirojenosti tako slabo strinjajo, da se ne najdejo niti v učenjakih in mislečih ljudeh jasne in razločne, še manj pa v vsakem, kdor se je porodil. In da jedna izmed njih (mislim si idejo o Bogu), ki je na videz prirojenim najbolj podobna, ni prirojena, pokaže se v prihodnjem poglavju vsakemu, kdor misli, popolnoma očitno.

§ 13. Iz povedanega se po mojem mnenju sme zares sklepati, da se nobedno dejansko pravilo, katerokoli se kje krši vesoljno, ne da bi se kdo upiral kršenju, ne sme smatrati kakor prirojeno. Saj ni mogoče, da bi ljudje kršili brez srama in strahu, polni zaupanja, vedrega čela pravilo, katero je, kakor jim mora biti očitno, postavil Bog, in kojega kršenje bo izvestno kaznoval (vedeti pa to morajo, ako jim je prirojeno) v taki meri, da kupčija te vrste mora biti za prestopnika jako slaba. Brez takega znanja pa, kakor smo ga navedli, človek ne more biti nikoli gotov, da je zvršiti kaj njegova dolžnost. Če človek ne ve postave ali o njej dvomi, če se nadja, da uide vednosti ali mogočnosti zakonodajalčevi, ali kaj podobnega, mu je to lahko povod, da se uda pričujoči strasti. A stori tako, da človek vidi napako in poleg nje šibo, da vidi poleg prestopka ogenj, ki je pripravljen, da ga kazni, veselje, ki ga zapeljuje, in pa Vsemogočnikovo roko, ki je vidno vzdignena nad človekom in pripravljena na maščevanje (takov mora namreč biti položaj, kjer je kaka dolžnost vtisnena duhu), potem pa mi povej, je-li mogoče, da ljudje, ki jih čaka kaj takega, in katerim je vse to izvestno znano, grešijo iz srboritosti in brez pomisleka proti zakonu, ki ga nosijo s seboj v neizbrisljivih znakih in ki jim zre v obraz, ko ga kršijo? Morejo-li ljudje v istem času, ko čutijo v sebi vtisnene ukaze vsemogočnega Zakonodajalca, brez strahu (with assurance) in z veseljem zaničevati in z nogami teptati njegove najsvetejše zapovedi? In na konec, ali je mogoče, da bi človeku, ki se tako očitno upira temu prirojenemu zakonu in najvišjemu Zakonodajalcu, tudi vse priče (bystanders) njegovega počenjanja, celo vladarji in vodniki ljudstva, katere navadaja o zakonih in o Zakonodajalci isto mnenje, spregledali in ne izrekli svoje nevolje in svoje graje? V človeških poželenjih res leže načela, ki vzbujajo naše delovanje, toda so tako nasprotna prirojenim nraštvenostnim načelom, da bi pripravila človeka, ako bi se njihova sila ne ovirala, da bi prekucnil vso nraštvenost. Nraštvenostni zakoni imajo le nalogo, brzdati in zavirati ta vse meje podirajoča poželenja, kar pa dosežejo le s nagradami in kaznimi, ki nadkriljujejo užitek, ki po njihovem mnenju leži v kršenju zakonov. Če je torej duhu vseh ljudij kaj vtisneno kot zakon, morajo tudi vsi ljudje vedeti izvestno in neizogibno, da čaka izvestna in neizogibna kazen njegovo kršenje. Kajti če ljudje morejo biti nevesči in dvomiti, kaj je prirojeno, nima tirjanje in naglašanje prirojenih načel svrhe; resnice in gotovosti (kakor se trdi) nam ne zajamčijo nikakor, temveč ljudje so ž njimi v istem negotovem, dvomljivem položaji kakor brez njih. S prirojenim zakonom mora biti združeno očitno in nedvomljivo znanje neizogiblje kazni, ki zaradi svoje strogosti ne more mikati koga, da bi kršil zakon; če bi to ne bilo tako, mogli bi si misliti s prirojenim zakonom vred

prirojeno tudi blagovestje. Ne bi rad, da bi me pri tej priliki kdo napak razumeval, kakor da bi jaz, ker zanikavam prirojen zakon, mislil, da ni zakonov mimo pozitivnih. Velika je razlika med prirojenim in prirodnim zakonom, med nečem, kar je vtisneno duši v prvem začetku, in med nečem, česar nismo vedeli, kar pa obračaje v prid in primerno upotrebkuje svoje naravne zmožnosti moremo izvedeti. Jaz mislim, da se izneverjajo resnici istotako tisti, k leteč v nasprotni skrajnosti ali trdijo, da je zakon prirojen, ali pa zanikajo, da bi se dal zakon spoznati po prirodini luči, to se pravi brez pomoči pozitivnega razodetja.

§ 14. Tisti, ki trdijo, da so prirojena dejanska načela, nam ne povedo, katera so. — Razlika med ljudmi gledé na njih dejanska načela je tako očitna, da mi po mojem mnenju ni treba povedati ničesar več v dokaz, da po tem znaku ne bo mogoče najti nobednih prirojenih nraštvenih pravil, katerim bi se vesoljno pritrjevalo. To pa lahko spravi človeka na sum, da domnevati si taka prirojena načela ni ničesar drugega ko mnenje, katerega se kdo poprime, kakor ga je volja; kajti tisti, ki govoré o njih s takim prepričanjem, nam najmanj povedo, katera so. To bi se po pravici smelo pričakovati od ljudij, ki to mnenje tako povdarjajo. Da tega ne storé, podaja priliko, sumničiti ali njihovo vednost ali pa njihovo smiljenost, ker trdeč, da je Bog vtisnil duhu človeškemu načela znanosti in pravila za življenje, vendar tako malo marajo poučiti svoje sosede ali pomiriti marsikoga, ker jim v množici, ki vznemirja ljudi, ne pokažejo, katera so. V resnici pa bi prirojenih načel, ako bi jih kaj bilo, ne bilo treba učiti. Če bi ljudje našli takšne prirojene stavke vtisnene svojim dušam, bi jih lahko ločili od drugih resnic, ki so se jih naučili in ktere so izvedli pozneje iz onih, in ne bilo bi ničesar ležjega ko izvedeti, kateri so in koliko jih je. Njih število bi moralo biti tako dognano, kakor je število naših prstov; zato je verjetno, da bi jih lahko naštel vsak sestav. Ker se pa še nikdo, kolikor je znano meni, ni upal, podati nam jih zbranih v spisek, ni oštovati tistih, ki dvomijo o prirojenih načelih; saj nam ravno tisti, ki tirjajo od ljudij vero, do so taka prirojena načela, ne povedo, katera so. Lahko se sprevidi, da bi različni ljudje, pristaši razkolov, ki bi nam hoteli podati spisek teh prirojenih dejanskih načel, nam zapisali le taka, ki bi se strinjala z njihovimi posebnimi domnevmami, in ki bi mogla biti podlaga naukom njihovih posebnih učilišč in cerkev. To pa dokazuje jasno, da ni takih prirojenih resnic. Da, mnogo ljudij ne le ne najde v sebi takih prirojenih nraštvenostnih načel, temveč celo jemlje ljudem, zanikava je njih svobodo in pretvarja je jih v mrtve stroje, ne samo prirojena, temveč vsa kakoršnakoli nraštvenostna pravila in ne pušča nobedne možnosti, misliti na taka tistim, katerim neče v glavo, da bi stvar, ki ne deluje iz svoje volje, bila podvržena postavi. Stojéč na tem stališču pa mora neizogibno zametavati vsa načela kreposti, kdor ne more nraštvenosti spraviti v ravnotežje s strojem, stvari ki se ne morete lahko spraviti ali združiti.

§ 15. Pretehtavanje g. Herbertovih prirojenih načel. — Ko sem bil to napisal in izvedel, da je blagorodni gospod Herbert v svoji knjigi de veritate naštel ta prirojena načela, sem jo precej preiskal upajoč, da najdem pri tako imenitnem možu kaj, kar bi mi v tej stvari ustrezalo in storilo konec mojemu preiskavanju. V poglavju, kjer govori de instinctu naturali, na

str. 76. iz leta 1656. naletim na teh-le šest znakov njegovih prirojenih notitiae communes: 1. prioritatis, 2. independentia, 3. universalitas, 4. certitudo, 5. necessitas, ki po njegovih lastnih besedah faciunt ad hominis conservationem. 6. modus conformationis, to je assensus nulla interposita mora. In prav na konci svoje majhne preiskave De religione laici pravi o teh prirojenih načelih: Adeo ut non unius cuiusvis religionis confinio arcentur, quae ubique vigent veritates. Sunt enim in ipsa mente caelitus descriptae, nullisque traditionibus, sive scriptis, sive non scriptis obnoxiae (p. 3.). Nekoliko nižje čitaš: Veritates nostrae catholicae, quae tamquam indubia Dei effata in foro interiori descripta. Podavši tako znake prirojenih načel ali vkupnih pojmov in pritrdivši, da so ljudem vtisnen v duše po božji roki, nadaljuje in jih napiše; so pa ti-le: 1. Esse aliquod supremum numen, 2. numen illud coli debere, 3. virtutem cum pietate coniunctam optimam esse rationem cultus divini, 4. respiscendum esse a peccatis, 5. dari praemium vel poenam post hanc vitam transactam. Dasi priznavam, da so te resnice jasne in take, da pametno bitje, kateremu se prav razložijo, ne more kaj, da bi jim ne pritegnilo, vendar pa to ne priča, da so one prirojene vtiski in foro interiori descripti; kajti usojam si opozoriti:

§ 16. Prvič, da ta petorica stavkov ali ne obsega vseh ali pa več ko vse skupne pojme, ki jih je božji prst vpisal našemu duhu, ako bi res bilo pametno misliti si, da so nekateri tako vpisani; saj so po Herbertovih lastnih pravilih drugi reki, ki imajo ravno toliko pravico do takega izvora in ki bi se istotako lahko priznali kot prirojena načela kakor se vsaj nekateri izmed teh pet naštetih, n. pr.: „Stori drugim, kakor bi rad, da se stori tebi!“ Če se preudari natančno, bi se morebiti dalo naštetih še na stotice drugih.

§ 17. Drugič, da se ne dado najti na vsakem njegovih pet stavkov vsi njegovi znaki; n. pr. njegov prvi, drugi in tretji znak se ne strinjajo z nobednim izmed njegovih rekov popolnoma; prvi, drugi, tretji, četrti in šesti znak pa se le slabo strinjajo z njegovim tretjim, četrtim in petim rekom. Kajti brez ozira na zgodovino, ki nam pripoveduje o mnogih posameznikih in celo o celih narodih, ki dvomijo o resnici nekaterih ali vseh teh rekov, jaz ne morem uvideti, da bi bil prirojen četrti rek, ki trdi, da „je krepost združena s pobožnostjo najboljše češčenje Boga“. Saj se že ime ali izraz „krepost“ da razumeti tako težko, je izpostavljen v svojem pomenu toliki negotovosti, nasprotuje stvari, katero pomeni, tako zelo in se da spoznati tako težko. Torej more biti tako pravilo za človeško ravnanje prav nezanesljivo in prav slabo služiti pri uravnavanju našega življenja; zato je kaj malo pripravno, da bi se proglasilo za prirojeno dejansko načelo.

§ 18. Premislimo si ta rek gledé na njegov pomen (kajti načelo ali vkupni pojem mora tičati v pomenu, ne pa v zvoku). On pravi: „Krepost je najboljše češčenje Boga“; to pomeni, mu je najbolj priljubljena. Če pa krepost, kakor se razumeva navadno, pomeni tiste čine, ki se po mnenju različnih pokrajin štejejo med hvalevredne, rek ni le negotov, temveč celo neresničen. Če pa krepost pomeni čine, ki so v soglasji z voljo božjo ali s pravilom, katero je predpisal Bog, ki je resnično in jedino merilo kreposti, kadar krepost pomeni to, kar je po svojem bistvu pravo in dobro, tedaj je rek: „Krepost je najboljše češčenje Boga“ popolnoma resničen in gotov. Toda v človeškem

življenji bo brez posebne koristi, ker ne pomeni nič več ko to-le: „Boga veseli, da se stori to, kar on veleva“. Da pa je to resnično, je človeku izvestno znano, ne da bi vedel, kaj veleva Bog, a ga ne spravi nič bliže k pravilu ali načelu, po kojem bi uravnal svoja dejanja, ko je bil prej. Jaz mislim, da bo le malo-kdo maral sprejeti stavek, ki ne pove več ko to, „Bogu je všeč, da se stori to, kar veleva on sam“ (bodi si tako resničen in gotov, kakor hoče), kot prirojeno načelo, zapisano v duše vsem ljudem, ker mu razodeva premalo. Kdor-koli pa ravna tako, sme po svojem mnenji uvrstiti med prirojena načela na stotine rekov, ki imajo v obilem številu tako lepo pravico kakor imenovani, da bi se sprejeli med prirojena načela, med katera jih pa še vendar ni nikdo postavil.

§ 19. Tudi četvrti rek (namreč: „Ljudje se morajo kesati svojih grehov“) ni dosti bolj poučljiv, dokler ni določeno bistvo dejanjem, katerim se pravi grehi. Kajti beseda peccata ali „grehi“, ki se rabi navadno v pomenu vseh zlih dejanj ki nakopljejo njihovim povzročiteljem kazni, pač ne more biti kako veliko nravstvenostno načelo zato, ker nam razodeva, da naj smo v skrbeh in nehamo ucinjati to, kar nam bo navleklo škodo, ne da bi znali, katera posebna dejanja povzročujejo kaj takega. Ta rek je res popolnoma resničen in vreden, da bi si ga vglobili in ga sprejeli vsi tisti, kateri so se, kakor si smemo misliti, naučili, kake vrste dejanja so grehi; a ni misliti niti gledé na ta, niti gledé na prejšnji rek, da sta prirojena načela, ali da bi bila posebne koristi, če bi bila prirojena, a ne bi bile ljudjem vsekane v duše tudi posebne mere in meje vseh krepostij in napak in bi tudi te bile prirojena načela. O tem pa je po mojem mnenji resno dvomiti. In zato se mi zdi, da bi bilo komaj mogoče misliti, da Bog vrezava ljudem v duše načela, izražena z besedami nedoločena pomena, kakoršne so „kreposti“ in „grehi“, ki med različnimi ljudmi pomenijo različne stvari. Da, niti to ni misliti, da so načela izražena z besedami, katere so v večini teh načel prav obširnega pomena in katere se morejo še le potem razumevati, ko so se spoznale posebne ideje, ki tičijo v njih. V slučajih dejanskega življenja pa se morajo merila jemati iz poznavanja dejanj samih in pravila, ki vodijo dejanja, morajo biti neodvisna od besed in znana prej ko besede. Ta pravila pa človek mora poznati, kakoršenkoli jezik se uči, bodisi angleščino, bodisi japonščino, bodisi da se ne uči nobednega jezika in ne bo poznal nikoli pomena besed kakor gluhomutci. Ako bi se dognalo, da ljudje, ki ne poznajo besed, katerih ni poučil nikdo o zakonih in navadah svoje domovine, vedo, da je del božjega češčenja ne ubijati, živeti le z jedno ženo, . . . , ne zametavati svojih otrok, ne jemati drugemu, kar je njegovega, dasi trpiš pomanjkanje, temveč mu olajšavati težave in ga zalagati, kesati se, kadarkoli je ravnal nasprotno, in obžalovati ter skleniti, da ne stori več tako — če bi se, pravim, dokazalo, da vsi res vedo in priznavajo ta pravila in kakih tisoč drugih podobnih, ki spadajo vsa pod ti občni besedi, ki smo ji rabili više, namreč virtutes in peccata „kreposti“ in „grehi“, potem bi bilo več povoda, priznavati to in podobno kakor občne pojme ali dejanska načela. Vkljub vsemu temu pa bi vesoljno priznavanje (ako ga je kaj gledé na nravstvenostna načela) resnic, katerih poznavanje je moči pridobiti na drug način, ne dokazovalo, da so prirojene. Več pa jaz ne trdim.

§ 20. Odgovarja se na ugovor, da se utegnejo prirojena načela pokvariti. — Tudi odgovor, ki je res človeku prav pri rokah, je le malo stvaren, namreč da utegnejo vzgoja in navada in občno mnenje tistih, med katerimi živimo, potemniti nam prirojena npravstvenostna načela in jih na konec popolnoma iztrebiti ljudem iz duš. Ta njihova trditev pa pobije, če je resnična, dokaz o vesoljnem pritrjevanji, s katerim hočejo dokazati, da je mnenje o prirojenih načelih opravičeno. To mora biti tako, razven če si ti ljudje domnevajo, da je pametno zahtevati, da se smatrajo njihova zasebna prepričanja in pa prepričanja njihovih pristašev za vesoljno pritrjevanje; kar se ne dogaja redko, kadar ljudje, ki si domišljajo, da so oni jedini mojstri v pravem mišljenji, zametavajo glasove in mnenja ostalih ljudij, češ da niso vredna, da se jemljejo v poštev. Potem pa je položaj njihovega dokazovanja ta-le: „Načela, katerim vsakdo priznava resničnost, so prirojena. Tista načela, katerim pritezajo ljudje zdrave pameti, so načela, katerim priteza vsakdo; mi in tisti, ki so našega mnenja, smo pametni ljudje; ker se torej mi strinjamo, so naša načela prirojena. Takov način sklepanja je prav čuden in vodi gladkim potom do nezmotljivosti. Če pa si stvari ne mislimo tako, je jako težavno razumeti, kako se godi, da so neka načela, koja poznajo in kojim pritrjujejo vsi, da pa vendar ni nobednih takih načel, katerih bi ljudem ne bila iztrebila iz duš pokvarjena navada in slaba vzgoja. To pa se pravi, da jih priznavajo vsi, vendar pa jih zanikavajo in se ne strinjajo ž njimi nekaterniki. In res nam pomore prav malo, misliti si, da so taka prva načela; mi moramo živeti v negotovosti ž njimi in brez njih, ako jih more kaka človeška sila, kakoršne so volja naših učiteljev ali mnenja naših tovarišev, izpremeniti ali pa nas spraviti ob nje. Vkljub temu ponašanju in naglašanju prvih načel in prirojene luči bomo tavalili ravno tako po temi in negotovosti, kakor da bi sploh ne bilo kaj takega, ker je popolnoma isto, ne imeti pravila ali pa imeti tako, ki človeka kam zapelje, ali pa med različnimi in nasprotnimi pravili ne znati, katero je pravo. A gledé na prirojena načela bi jaz bil rad, da mi povedo ti možje, ali jih morete vzgoja in navada pokvariti in iztrebiti. Ako se ne dade, moramo jih najti jednaka pri vseh ljudeh in morajo biti jasna vsakemu človeku; ako pa se spreminjajo vsled pojmov, ki teko iz zvanjosti, jih moramo najti najjasniša in najbolj razumljiva bliže izvora, pri otrokih in neizšolanih ljudeh, ki so dobili najmanj vtiskov od tujih mnenj. Naj si izbero, katero stran hočejo, izvestno najdejo, da se ne strinjajo z očitnimi dogodki in vsakdanjim opazovanjem.

§ 21. Nasprotna načela na svetu. — Rad priznavam, da je dokaj mnenj, katerim pritezajo ljudje iz različnih krajev, ljudje različne vzgoje in raznih temperamentov in kojih se oklepajo kakor prirojenih načel; a mnoga izmed teh ne morejo biti resnična i zaradi svoje nesmiselnosti i zavoljo svojega medsebojnega nasprotja. Vendar pa so vsi ti stavki, naj se s pametjo še tako malo ujemajo, tu ali tam take imenitnosti, da se celo ljudje v drugih stvareh premeteni prej tvegajo svojega življenja in vsega, kar jim je najdražje, ko bi dvomili o njih sami, ali pa dopuščali, da o njih resnici dvomi kdo drugi.

§ 22. Kako pridejo ljudje navadno do svojih načel. — Vsakdanja izkušnja, dasi na videz utegne to biti čudno, potrjuje to, in morebiti se to ne bo zdelo tako čudno tistemu, kdor preudari pote in načine, kako se resnično utegne zgoditi, da nauki, ki niso pritekli iz boljših virov, ko je babja vera

kake dojnice ali pa veljavnost kake starke, s časom in po priznavanji sosedov utegnejo prirasti do dostojanstva načel v veri in pravosti in se razširiti. Kajti ljudje, katerih je skrb (kakor pravijo), da podado svojim otrokom dobra načela (in malo jih je, ki bi ne imeli za se takih načel, na katera verujejo), spravijo po malem v brezskrben in še ničesar navzet razum (saj na nepopisan popir lahko pišeš, kar ti je drago) te nauke, katere bi po njih volji naj pomnili in katerih bi se naj držali. Ker se teh nauče, brž ko začno spoznavati (apprehension), in ker jim pritrjuje, ko otroci rastejo, bodisi javno izpovedanje, bodisi tiho priznavanje vseh, s katerimi mora otrok občevati, ali vsaj teh, kojih modrost, znanost in pobožnost otrok čisla, in ki ne trpé, da bi se spregovorilo o tistih stavkih drugače, nego se govori o podlagah in osnovah, na koje stavijo svoj veronauk ali svoje šege — po teh sredstvih dospejo do veljave nedvomljivih, po sebi očitivnih in prirojenih resnic.

§ 23. Temu lahko dodamo, da če tako poučeni ljudje vzrasejo in pre-mišljajo o svoji duši, ne morejo v njej najti ničesar starejšega ko tista mnenja, ki so se jih naučili, prej ko je njihov spomin jel shranjati imenik njihovih dejanj ali določati čas, kedaj se jim je pokazalo kaj novega. Zato pa sklepajo brez pomišljanja, da so ti stavki, katerih znanju ne morejo najti v sebi izvora, izvestno vtiski, katere sta jim vtisnila v duše Bog in priroda, in ne mislijo, da bi bili od kodi drugod. Teh se drže (maintain), tem se pokoré kakor marsikdo svojim starišem s spoštovanjem; tega pa ne storijo, ker je to naravno, tudi otroci ne ravnaajo tako, kjer jih niso tako naučili; temveč ker so jih vedno tako vzgajali in se ne spominjajo, kedaj je začelo to spoštovanje, zato mislijo, da je naravno.

§ 24. Če premislimo naravo in kakovost človeških opravkov, najdemo, da je to jako verojetno in se ne more zgoditi drugače. Večina ljudij ne more živeti, da bi ne upotrebljala svojega časa za vsakdanje opravke svojega poklica, ne more biti pri miru, dokler ne najde kake podlage ali kakih načel, ki so njihovim mislim opora. Redko naletiš na človeka, ki bi bil v svojem razumu tako omabljiv in površen, da bi ne imel takih spoštovanih stavkov, ki so njemu načela, na kojih sloni njegovo razsojanje, po katerih določa, je-li kaj resnično ali neresnično, pravo ali krivo. Ker pa za pretehtavanje nekaternikom manjka spretnosti in časa, drugim pa naklonjenosti, in ker so nekaterniki tako poučeni, da ne smejo kaj takega počenjati, jih je najti le malo, ki bi ne bili po svoji nevednosti, malomarnosti, vzgoji ali prenegljenosti izpostavljeni nevarnosti, da jim verujejo brez prevdarka.

§ 25. To velja očitivno o vseh otrokih in mladih ljudeh. Ker je navada silnejša od prirode, pripravi jih skoro vedno, da spoštujejo kakor kaj božjega to, čemur se klanjati, čemur podrejati razum jih je naučila; zato se ni čuditi, da se, ko so dorasli, zapleteni v neizogibne posle svojega življenja ali razvneti vsled tekanja za veseljem ne usedejo, da bi preiskavali resno svoja lastna mnenja, posebno v tem slučaju ne, če je jedno njihovih načel, da se o načelih ne sme dvomiti. In če bi ne manjkalo časa, nadarjenosti in volje, kdo bi se drznil omajati podlage vsega svojega bivšega mišljenja in počenjanja, kdo bi se ne zbal vzeti na se sramoto, da je tako dolgo živel v pomoti (mistake and error)? Kdo bi se osmelil upreti se grajanju, ki preži povsodi na tiste, ki bi se predrznili, postaviti se po robu sprejetim mnenjem svojega kraja ali pa svoje

stranke? In kje je najti moža, ki bi se mirno pripravil, prenašati ime čudaka, dvomljivca ali brezbožnika, kateremu izvestno ne uide, kdor le količkaj dvomi (scruple!) o katerem izmed teh vesoljnih mnenj? Še bolj pa ga bo strah dvomiti o teh načelih, ako misli z večino ljudij vred, da so ta načela vzorci, koje mu je Bog postavil v dušo, da bi mu bili pravilo in sredstvo, ki mu pomore presoditi druga mnenja. Kaj ga more ovirati, da bi si jih ne mislil posvečenih, če najde, da so ta načela najprve njegovih lastnih mislij in da jim drugi skazujejo največje spoštovanje?

§ 26. Lahko si je misliti, kako se zgodi po teh načinih, da ljudje česté kumirje, ki so se jim postavili v duše, da se jim priljubijo pojmi, s katerimi so se seznanili davno, in da udarijo pečat božanstva na nesmisle in pomotljeje, da postanejo vneti čestilci bikov in opic, da se potezajo, bijejo in umirajo za svoje nazore (opinions); — cum solos credat habendos

esse deos, quos ipse colit. — D. Jun. Juvenalis, Sat. XV. v. 37. et 38. Ker bi namreč duševne zmožnosti mišljenja, ki delujejo skoro neprenehoma (dasi ne vselej niti previdno, niti modro), ne znale, kako se jim je gibati, ako jim nedostaje temelja in opirališča, kakor to nabajaš pri mnogih ljudeh, ki po malomarnosti ali vsled zadržkov ne proderejo, ali, ker nimajo časa in pravih pripomočkov, ne morejo prodreti v načela znanosti in zasledovati resnico do njenih izvirkov in začetkov, je za take ljudi naravno in skoro neizogibno, da si poberejo kaka tuja načela. Ker pa so ta na glasu, da so očitni dokazi drugih stvari, se o njih misli, da njim samim ni treba nobednega dokaza. Kdor pa bi sprejel katera izmed teh načel v svoj duh in in jih negoval s tistim spoštovanjem, ki se navadno skazuje načelom, ne da bi se drznil preiskavati jih, nego da bi se privadil, verovati jim sam, ker so verodostojna, tega bi lahko napolnila vzgoja in običaji domačega kraja, da bi pobral nesmisle kakor prirojena načela. Naporno gledanje na isti predmet pa bi mu potemnilo pogled tako, da bi mu izrodki lastnih možgan veljali za podobe božanstva in stvore njegovih rok.

§ 27. Načela se morajo preiskavati. — Koliko jih dospe tako napredovaje do načel, katera si mislijo prirojena, lahko opaziš na raznovrstnosti nasprotnih načel, katerih se držé in katera zagovarjajo ljudje vseh vrst in vseh stanov. Kdor pa bi ugovarjal, da ne pride večina ljudij po tem poti do gotovosti, ki jo imajo gledé na resničnost in očitnost svojih načel, temu se utegne zdeti težaven posel, razložiti na drug način nasprotna mnenja, katerim se trdno veruje, zaupljivo pritrjuje in za katera je mnogo pripravljenih, o priliki preliti svojo kri. In res, če je predpravica prirojenih načel, da se smatrajo za resnice vsled svoje lastne veljavnosti brez kakega pretresavanja, ne vem, kaj bi se ne verovalo, ali kako bi se moglo dvomiti o kogarkoli načelih. Če pa se smejo in morajo pretresavati in preskušati, želim izvedeti, kako se morejo prva in prirojena načela preskušati. Vsaj pametno je, poprašati po znakih in znamenjih, po katerih se dado ločiti pristna in prirojena načela od drugih, da bi človek bil v tako bistveni stvari, kakor je ta, in pri toliki mnogoličnosti načel, katerim se ta lastnost pripisuje, varen pred zmoto. Po tem pa bi jaz rad sprejel take dobro došle in koristne stavke; dokler pa se to ne zgodi, hočem dvomiti brez prevzetnosti, ker bo vesoljno pritrjevanje (ki se podaja jedino) pač komaj zadosten znak, ki bi vodil moje izbiranje in mi podal go-

točnost, da so prirojena načela. Po tem pa, kar se je povedalo, po mojem mnenju ni dvoma, da ni dejanskih načel, katerim bi pritrjevali vsi, torej tudi prirojenih ni.

Pripomočki:

I. An essay concerning human understanding. By John Locke, Gent. London: Ward, Lock, & Co, Warwick House, Salisbury Square, E. C. -- Brez letnice! —

II. Essai philosophique concernant l'entendement humain, où l'on montre quelle est l'étendue de nos connoissances certaines, et la manière dont nous y parvenons. Par M. Locke. Traduit de l'anglais par M. Coste. A Amsterdam et à Leipzig. 1755. —

III. Johannis Lockii armigeri libri IV de intellectu humano etc. Cura M. Gotthelff Henrici Thiele, rectoris scholae Lubenensis. Lipsiae. 1758. —

Jahresbericht.

I. Personalstand, Fächer- und Stundenvertheilung.

A. Lehrer.

1. Peter Stornik, Dr. der Philosophie, Director, lehrte Geographie in der I. B. und Mathematik in der II. A Classe. 6 Stunden.
2. Johann Majciger, Professor (in der VIII. Rangklasse), lehrte Slovenisch für Slovenen in der II. A und B, III. A und B, IV. A und B, V. — VIII. Classe, für Deutsche im II. Course. 17 Stunden.
3. Franz Horák, Professor (in der VIII. Rangklasse), lehrte Geographie in der I. A, Geographie und Geschichte in der II. B, IV. A und B und VII., steiermärkische Geschichte in der IV. A und B Classe. 20 Stunden.
4. Anton Lantschner, Professor (in der VIII. Rangklasse), Ordinarius der V. Classe, lehrte Griechisch, Deutsch, Geschichte und Geographie in der V., Latein in der VI. Classe. 17 Stunden.
5. Jakob Hirschler, Professor, Ordinarius der VIII. Classe, lehrte Mathematik in der I. A, III. A, VI. und VIII., Naturlehre in der IV. A und B und VIII. Classe. 20 Stunden.
6. Franz Metzler, Professor, Ordinarius der III. A Classe, lehrte (seit 1. April l. J.) Latein Griechisch in der III. A, Geographie und Geschichte in der II. A und Deutsch in der VI. Classe. 18 Stunden.
7. Karl Kirchlechner, Professor, Ordinarius der VI. Classe, lehrte Deutsch in der VII. und VIII., Geographie und Geschichte in der III. B, VI. und VIII. Classe. 16 Stunden.
8. Johann Košan, Professor, Ordinarius der III. B Classe, lehrte Latein in der III. B, Griechisch in der III. B und VII. Classe und Slovenisch für Deutsche im I. Course. 17 Stunden.
9. Josef Holzer, Professor, Ordinarius der IV. A Classe, lehrte Latein in der IV. A und VII., Griechisch in der IV. A und Geographie und Geschichte in der III. A Classe. 18 Stunden.
10. Franz Jerovšek, Professor, Ordinarius der II. B Classe, lehrte Latein und Deutsch in der II. B, Griechisch in der VI., Logik in der VII. Classe und Stenographie im I. Course. 21 Stunden.
11. Georg Pölzl, Professor, Ordinarius der I. A Classe, lehrte Latein in der I. A, Deutsch in der I. A und III. A Classe. 15 Stunden.
12. Ignaz Pokorn, Professor, Ordinarius der I. B Classe, lehrte Latein in der I. B und VIII., Deutsch in der I. B Classe. 17 Stunden.
13. Blasius Matek, Professor, Ordinarius der VII. Classe, lehrte Mathematik in der I. B, II. B, III. B, IV. B, V. und VII., Naturlehre in der VII. Classe. 22 Stunden.
14. Anton Schwaighofer, Dr. der Philosophie, Professor, lehrte Mathematik in der IV. A, Naturgeschichte in der I. A und B, II. A und B, III. A und B (II. Sem.), V. und VI., Naturlehre in der III. A und B (I. Sem.) Classe, Kalligraphie, und Stenographie im II. Course. 23 Stunden.
15. Johann Tertnik, Dr. der Philosophie, wirklicher Gymnasiallehrer, Ordinarius der IV. B Classe, lehrte Latein in der IV. B und V., Slovenisch für Slovenen in der I. A und B, Psychologie in der VIII. Classe und Slovenisch für Deutsche im III. Course. 19 Stunden.
16. Anton Medved, Dr. der Theologie und Philosophie, wirklicher Gymnasiallehrer, lehrte Religion in der I. A, II. A, III. A, IV. A, V.—VIII. Classe und hielt die I. Exhorte. 16 Stunden.
17. Jakob Kavčič, wirklicher Gymnasiallehrer, lehrte Religion in der I. B, II. B, III. B und IV. B Classe und hielt die II. Exhorte. 8 Stunden.
18. Alois Stockmair, geprüfter supplirender Gymnasiallehrer, Ordinarius der II. A Classe, lehrte Latein in der II. A, Deutsch in der II. A und III. B Classe. 15 Stunden.
19. August A. Hofer, Dr. der Philosophie, geprüfter supplirender Gymnasiallehrer, Ordinarius der III. A Classe, lehrte (bis 1. April l. J.) Latein und Griechisch in der III. A, Geographie und Geschichte in der II. A und Deutsch in der VI. Classe. 18 Stunden.
20. Alfred Krob, geprüfter supplirender Gymnasiallehrer, lehrte Deutsch in der IV. A und B, Griechisch in der IV. B und VIII. Classe. 15 Stunden.
21. Arthur Hesse, k. k. Realschulprofessor, Nebenlehrer. lehrte Zeichnen in der II. und III. Abtheilung. 7 Stunden.
22. Friedrich Schuster, Bürgerschullehrer, Nebenlehrer, lehrte Zeichnen in der I. Abtheilung. 4 Stunden.
23. Rudolf Markl, Turnlehrer an der k. k. Lehrerbildungsanstalt und an den beiden Mittelschulen, Turnwart des Turnvereines, Nebenlehrer, lehrte Turnen in 3 Abtheil. 6 Stunden.
24. Robert Bittner, k. k. wirklicher Realschullehrer, Nebenlehrer, lehrte französische Sprache im I. Course. 2 Stunden.
25. Leo Dobrowolny, geprüfter Lehrer für Gesang und Instrumentalmusik an Mittelschulen, Nebenlehrer, lehrte Gesang in 3 Abtheilungen. 5 Stunden.

B. Gymnasialdiener: Johann Laupal. Aushilfsdiener: Matthias Žigart.

II. Schüler.

I. A Classe (29).		Retzler Franz		Golob Michael	20	Ferenc Josef	30
Bereiter Felix	50*	Sagadin Jakob		Herg Franz	30	Ferk Johann	
Falconetti Karl		Sagaj Marcus	15	Heric Matthias	28	Fisinger Josef	30
Filčić Franz		Schreiner Heinrich	100	Hren Karl	30	Hiter Johann	20
Fleischhacker Josef		Serajnik Felix	20	Jufik Claudius		Holz Franz	20
Friedrich Alexander	20	Slavič Matthias		Kavčič	20	Jamšek Victor	10
Fucke Ewald	100	Sok Egbert	15	Kerhlanke Franz	10	Jehart Anton	20
Hermann Friedrich	50	Stüber Michael	10	Kidrič Franz	25	Jurkovič Benno	20
Janschitz Richard		Stropnik Anton		Kolarič Josef	25	Kmet August	10
Kalus Rudolf	105	Stuhee Anton		Krajnc Milko	20	Kotnik Franz	20
Kokoschinegg Josef	200	Šribar Alois		Kramberger Franz	30	Krajnc Ludwig	
Kraus Franz		Šuman Johann		Lamprecht Franz	40	Kraner Vincenz	15
Kulterer Egon	100	Toplak Franz		Lamut Franz		Kupljen Josef	02
Leber Franz		Toplak Josef		Lenart Franz	10	Lebar Josef	30
Marcovich Rudolf	50	Tribnik Karl		Lovrec Franz		Leskovar Ferd.	20
Meixner Alois	5	Veselko Alois		Mihalič Franz	20	Majcen Gabriel	40
Nagy Wilhelm	40	Vončina Ladislaus		Minařik Camillo	110	Masten Josef	5
Ostermann Friedr.	50	Wurzer Josef	15	Misja Anton	20	Medved Stephan	10
Petz Franz	50	Zemljic Josef		Monetti Franz	15	Megla Alois	10
Ramsauer Rudolf	50	Zidarič Josef		Mulec Anton	10	Mravljak Johann	40
Rössmann Josef	50	Zorko Anton	50	Mušic Johann	15	Neumann Josef	10
Schigert Heinrich			465	Ornik Ferdinand	30	Persoglio Johann	15
Schinko Otto		II. A Classe (25).		Ozimič Josef	20	Pinter Anton	5
Schwaighofer Karl	20	Babnik Friedrich	50	Ozimič Othmar	10	Pušenjak Vladimir	15
Skraba Erwin	30	Dokler Matthias		Painhart Franz	10	Rapoc Vladimir	100
Staraschina Franz		Felber Friedrich	50	Pak Georg		Sagaj Alois	10
Stauch Julius	100	Fraß Rudolf	10	Pečovnik Adolf	25	Sinko Franz	20
Trucl Rupert	10	Frisch Robert		Pestevšek Karl	30	Šanda Karl	50
Trummer Anton	50	Goschenhofer Hnr.	100	Pohleven Anton	20	Spindler Alois	50
Vidović Bogdan	50	Haberleitner Odilo	10	Preindl Franz		Šumer Georg	20
	1130	Horák Rudolf	50	Rantaša Anton		Tiller Franz	20
		Jandl Egon	50	Rebrec Franz	15	Tomašič Johann	10
		Juritsch Gottfried	10	Robič Felix	80	Tombak Josef	20
I. B Classe (53).		Kač Anton	20	Tinauer Rudolf	50	Trinkaus Anton	10
Bregant Vincenz		Korže Ivo	15	Tkavec Anton	20	Vargazon Ernst	20
Bukovšek Anton		Levitschnigg Herm.	40	Vučina Josef	40	Vaupotič Eduard	20
Cugmus Josef		Lubetz Leopold	30	Zelenik Franz	10	Vuk Franz	30
Čeh Ignaz		Luschytsky Franz		Zimič Victor	20	Železnik Georg	30
Dolar Matthias	15	Milič Milan	100		1123		840
Dolinšek Eduard	15	Poklič Rudolf		III. A Classe (21).		IV. A Classe (29).	
Družovec Josef		Pollak Julius	50	Bojanc Erwin	100	Antolič Franz	
Gabere Martin		Roschker Ernest	50	Bračko Johann		Bauer Vincenz	10
Graner Albert	25	Schaller Josef		Eckrieder Johann	10	Blazinc Josef	
Herga Franz		Sivic Theophil		Gorinšek Anton		Borštner Johann	10
Hrašovec Alois		Stiebler Arthur	50	Hoinig Franz	15	Černele Josef	
Irgolič Anton		Talakerer Norbert	50	Jaške Josef		Delobel Josef	10
Jančar Cyrillus		Url Emil	20	Jug Anton	50	Dolinšek Johann	
Kelemina Jakob	25	Zepitsch Josef	15	Kaltenbrunner Rod.	30	Fontana Max	20
Kepa Victor			770	Karlovšek Franz	20	Fuchs Andreas	
Kolar Franz	15			Katzianschitz Max		Gariboldi Otto, R. v.	100
Kolarič Josef	15	II. B Classe (51)		Kitak Johann		Graschitz Karl	
Korpar Franz	10	Alt Alexander	20	Kodermann Karl		Gratze Vincenz	
Korpar Johann	10	Ban Adam	25	Letonja Franz		Janžek Hugo	10
Kostrevec Josef		Barsič Julius	10	Mravlag Julius		Kaič Josef	
Kotnik Jakob		Černjavič Jakob		Pfeifer Karl		Kordon Hubert	
Krajnc Johann	15	Černka Franz	20	Sobotka Albert	50	Lantschner Anton	50
Kramberger Martin		Čokl Gustav		Šegula Franz		Markl Hermann	
Kristovič Michael		Čuček Franz	50	Tomašič Martin		Metzler Hermann	25
Lipsa Franz	10	Dobaj Max	20	Weiss Karl	20	Pifko Ludwig	10
Minařik Johann	50	Dominkuš Adolf	50	Zavodnik Karl	20	Schaffer Max	
Mravljak Franz	20	Dvořak Blasius	20	Zettel Oswald.		Schlauss Karl	
Ogrisek Thomas		Erhart Franz			265	Schnurrer Alois	
Pestevšek Richard		Galun Franz		III. B Classe (40).		Schnur Hermann	10
Rajšp Rudolf		Glančnik Paul	100	Andraschitz Josef	5	Sparl Anton	15
Rapoc Alexander				Berk Anton	20	Stornik Paul	100
Rauter Matthias	15						

Zotter Alois	Jost Adolf	20	Dolar Simon	Limovšek Josef	100
Zwetti Josef	Kavčič Josef		Golob Othmar	Lubri Albin	50
Zgank Ferdinand	Klemenčič Anton		Kociper Rudolf	Majžer Anton	25
Zolgar Vincenz	Kmet Michael	10	Kolar Johann	Mally Arnold	100
	370 Koprivšek Valentin		Kranjc Andreas	v. Mandelsloh Ernst	100
IV. B Classe (32).	Kratter Friedrich	100	Krevl Josef	Mohorko Josef	
Asič Johann	Krucel Johann		Lončarič Josef	Nödl Leo	100
Bele Stephan	30 Lassbacher Josef	10	Lovrec Andreas	15 Ockerl Josef	30
Beranič Martin	Lebar Felix		Mathiažič Gottfried	30 Poterč Alois	
Bekonja Lorenz	20 Lenart Josef	20	Meža Michael	Pučnik Anton	20
Finžger Alois	Lobenwein Karl		Pojč Rudolf	Robič Adolf	100
Greif Bartholomäus	Lukman Franz	50	Posolofsky Ludwig	Rodoschegg Gustav	100
Hauptmann Johann	Marwieser Johann		Potočnik Alois	Sernec Vladimir	50
Heric Anton	Masten Johann		Preindl Ferdinand	Slavič Matthias	50
Knuplež Martin	25 Merčun Anton	20	Prus Anton	500 Spindler Franz	
Kocmut Franz	50 Merkt Karl		Pupacher Franz	20 Stergar Anton	50
Kodrič Josef	Močnik Franz	10	Ratej Franz	20 Stuhec Franz	50
Korošak Josef	Mravlag Anton	2	Rojko Josef	50 Vajda Franz	51
Lah Johann	Murschetz Franz	100	Rožman Josef	Vargazon Matthäus	50
Lašič Ferdinand	20 Nostitz-Rienek, Graf,		Schiwzhofen Vict. v.	20 Vuk Johann	50
Masten Johann	15 Robert	100	Skamlec Ignaz	10 Weingerl Karl	30
Merčun Maximilian	25 Petek Simon	5	Skvarč Josef	Wratschko Ewald	50
Ostrž Franz	Petelinšek Martin		Šlebinger Johann	Wressnig Franz	100
Puklavec Martin	30 Peterlič Anton		Urbaczek Josef	100 Zemljič Johann	20
Rakovec Felix	Premerstein, Ritter v.		Urbas Johann	20 Žitek August	50
Rapoc Josef	50 Alfons	100	Vidovič Franz		2046
Sernec Dušan	100 Prodnigg Josef	100	Vobič Clemens		
Skuhala Ludwig	50 Rabcewicz-Zubkowski		Wraber Maximilian	15 VIII. Classe (17).	
Srebren Anton	v., Max	100	Zamuda Alois		
Srebre Guido	500 Repolusk Andreas	15		870 Fasching Johann	30
Stajniko Marcus	50 Sagadin Stefan			Feigl Wolfgang	20
Škof Friedrich	Sark Rudolf		VII. Classe (41).	Fischereder Otto	20
Szpetmański Adolf	Scherbaum Franz	100	Arnuš Johann	Gränitz Karl	20
Tiller Victor	Sedlar August		Bauman Martin	Hadwiger Franz	20
Vazzaz Ludwig	50 Solak Josef	50	Bosina Johann	Huber Franz	30
Vodlak Johann	20 Steremšek Franz	20	Božič Anton	Jentil Leonhard	50
Volavšek Martin	15 Stauer Franz		Figdor Gustav	100 Klassinz Anton	20
Zemljič Milan	50 Strukl Richard		Florjančič Josef	20 Kociper Anton	20
	1100 Sušec Stephan		10 Goričan Johann	30 Lavtar Paul	30
	Ulaga Johann		50 Heric Franz	30 Leskovar Josef	30
V. Classe (48).	Vidovič Josef		Jäger Augustin	50 Lorenčič Vincenz	20
Čurin Franz	25 Voglar Franz		Janeschütz Eduard	100 Petrovič Ambros	30
Domajnko Franz	15 Wittermann Leo	2	Kociper Johann	50 Pshunder Ferd.	40
Glanjcer Andreas	15	1014	Kosér Bogumil	65 Schöglger Johann	20
Groblšek Johann	10		Kosi Jakob	35 Vogrin Johann	
Günther Josef	VI. Classe (31).		Kukovec Alois	100 Zeman Anton	
Hren Victor	Bohanec Peter		Lächle Alois	50	
Janžekovič Franz	5 Cvetkovič Franz		Lenart Martin		400

Privatisten:

- Pawel-Rammingen Manuel, Baron von (I. A Classe).
 Sulkovski Ludwig, Fürst von (I. A Classe).
 Pfrimer Walther (III. A Classe).
 Pawel-Rammingen Manfred, Baron von (IV. A Classe).

III. Lehr-

A. Obligate

Classe.	Stun- den- zahl.	Religions- lehre.	Lateinische Sprache.	Deutsche Sprache.	
I. A & B	25	2 Stunden. 1. Hauptstück der katholischen Religions- lehre und die Lehre vom 2., 3. und 4. Sacrament.	8 Stunden. Die regelmäßige Formenlehre und das Nothwendigste aus der unregelmäßigen; Vocabellernen, Über- setzungsübungen aus dem Übungsbuche; von der Mitte des I. Sem. an wöchentlich eine Schularbeit in der 2. Hälfte der Stunde.	4 Stunden. I. A. Formenlehre, der einfache Satz, orthogr. Übungen, Lesen, Erklären, Wiedererzählen, Memorieren u. Vortragen ausgew. Lesestücke. Im I. Sem. monatlich 4 Dictate, im II. Sem. monatlich 1 Haus- und 1 Schulaufgabe und 2 Dictate. I. B. Empir. Erkl. d. Elemente d. regelm. Formenl. u. des Nothw. aus der Syntax. Lesen, Sprechen, Nacherzählen, Memor. u. Vortragen pros. u. poet. Lesestücke. Gegen Ende d. I. Sem. und im II. Sem. schr. Wiedergabe erkl. Lesestücke. Mon. 2 schr. Arbeiten, im I. Sem. durchwegs Schularbeiten, im II. Sem. abwechs. Schul- u. Hausarbeiten.	
II A & B	26	2 Stunden. Das Wichtigere aus der katho- lischen Liturgik. Wiederholung der Glaubens- lehre und Neu- behandlung der Sittenlehre.	8 Stunden. Ergänzung der regel- mäßigen Formenlehre, die unregelmäßige Formenlehre und das Nothwendigste aus der Satzlehre, eingeübt an den Stücken des Übungsbuches. Vocabellernen. Monatlich 3 Schulauf- gaben, 1 Hausaufgabe.	4 Stunden Ergänzung der Formenlehre, Wiederholung des einfachen Satzes, der zusammengesetzte Satz. Lesen, Erklären, Wiedererzählen, Memorieren und Vortragen ausgew. Lesestücke. Monatlich 3 schriftliche Arbeiten und 1 Dictat.	
III. A & B	26	2 Stunden. Geschichte der göttlich. Offenbarung des alten Bundes. Neu- behandlung der Lehre von den Gnaden- mitteln und Wieder- holung der wichtigsten Partien der Glaubens- u. Sittenlehre.	6 Stunden. Wiederholung ein- zelner Abschnitte der Formenlehre, die Con- gruenz- und Casuslehre; aus Cornel. Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias, Cimon, Lysander, Thrasylbulus, Epaminondas, Pelopidas, Agesilaus. Alle 14 Tage eine Schul-, alle 3 Wochen eine Hausaufgabe.	Griechische Sprache. 5 Stunden. Die Formenlehre bis zu den Mutastämmen der I. Hauptconiuga- tion, eingeübt an den Stücken des Übungsbuches. Vocabellernen. Von der zweiten Hälfte des I. Sem. an alle 4 Wochen eine Haus- und eine Schulaufgabe.	Deutsche Sprache. 3 Stunden. Grammatik: Systematischer Unterricht in der Formen- und Casus- lehre mit Rücksicht auf die Bedeutungs- lehre. Lectüre mit besonderer Beach- tung der stilist. Seite. Memorieren und Vortragen. Aufsätze: Im Sem. 8 schriftl. Arbeiten.
IV. A & B	27	2 Stunden. Geschichte der göttlichen Offenbarung des neuen Bundes.	6 Stunden. Die Tempus- und Moduslehre, eingeübt an entsprechenden Sätzen und Stücken aus dem Übungsbuche. Elemente der Prosodie und Metrik; Caes. bell. Gall. I, IV, V u. Auswahl aus VI, eine kleine Auswahl aus Ovid; alle 3 Wochen eine Haus-, alle 2 Wochen eine Schulaufgabe.	4 Stunden. Wiederholung des Nomens und der Verben auf ω; die Verben auf μ und die übrigen Classen, eingeübt an den Sätzen und Lese- stücken des Übung- sbuches; monat- lich eine Haus- und eine Schulaufgabe.	3 Stunden. Grammatik: Systematischer Unterricht. Syntax des zusammengesetzten Satzes, die Periode. Grundzüge der Prosodie und Metrik. Lectüre mit besonderer Beachtung der stilistischen Seite. Memorieren und Vortragen. Im Sem. 8 schriftl. Arbeiten.

plan.

Lehrgegenstände.

Slovenische Sprache.	Geschichte und Geographie.	Mathematik.	Naturwissenschaften.
<p>3 Stunden. Formenlehre, der einfache Satz, orthographische Übungen, Lesen, Erklären, Wiedererzählen, Memorieren und Vortragen ausgewählter Lesestücke. Im I. Sem. monatlich 4 Dictate, im II. Sem. monatlich 1 Haus-, 1 Schularbeit u. 1 Dictat.</p>	<p>3 Stunden. Die nothwendigen Vorbegriffe der mathematischen Geographie, allgemeine Begriffe der physikalischen und politischen Geographie, specielle Geographie der 5 Welttheile. Kartenskizzen.</p>	<p>3 Stunden. Die 4 Species in unbenannten, einfach u. mehrfach benannten ganzen u. Decimalzahlen. Die Grundgebilde: Gerade, Kreis, Winkel u. Parallelen. Die einfachsten Eigenschaften des Dreieckes.</p>	<p>2 Stunden. Die ersten 6 Monate: Säugethiere und Insecten. Die letzten 4 Monate: Pflanzenreich.</p>
<p>3 Stunden. Analyse des zusammengesetzten Satzes, Fortsetzung d. Formenlehre. Lesen, Erklären, Wiedererzählen, Memorieren und Vortragen ausgewählter Lesestücke. Monatlich 2 schriftliche Arbeiten.</p>	<p>4 Stunden. Specielle Geographie Asiens und Afrikas; allgemeine Geographie von Europa, specielle von Südeuropa, Frankreich, Großbritannien. Kartenskizzen. Geschichte des Alterthums (hauptsächlich der Griechen u. Römer) mit bes. Rücksicht auf das biogr. und sagenhafte Element.</p>	<p>3 Stunden. Die Bruchrechnung. Verhältnisse und Proportionen, einfache Regeldetri. Die 4 Congruenzsätze nebst Anwendungen auf das Dreieck, der Kreis, das Viereck und das Vieleck.</p>	<p>2 Stunden. Die ersten 6 Monate: Vögel, Reptilien, Amphibien und Fische. Einige Formen aus den übrigen Abtheilungen der wirbellosen Thiere. Die letzten 4 Monate: Pflanzenreich. Forts. des Unterrichtes der ersten Classe.</p>
<p>2 Stunden. Wiederholung entsprechender Partien der Formenlehre und Syntax. Lesen, Erklären, Wiedererzählen, Memorieren und Vortragen ausgewählter Lesestücke. Im Semester 8 schriftliche Arbeiten.</p>	<p>3 Stunden. Geschichte des Mittelalters mit Hervorhebung der österr.-ungarischen Geschichte, Geographie Deutschlands, der Schweiz, Belgiens, der Niederlande, Nord- und Osteuropas, Amerikas und Australiens. Kartenskizzen.</p>	<p>3 Stunden. Das abgekürzte Rechnen mit unvollständigen Zahlen, die vier Rechnungsarten mit ein- und mehrgliedrigen besonderen und algebraischen Ausdrücken, die 2. Potenz und die 2. Wurzel dekadischer Zahlen. Flächenvergleichung, Flächenbestimmungen, Ähnlichkeit.</p>	<p>2 Stunden. I. Semester: Vorbegriffe der Physik. Wärmelehre und Chemie. II. Semester: Mineralogie.</p>
<p>2 Stunden. Fortsetzung und Beendigung der Syntax, Lesen, Erklären, Wiedererzählen, Memorieren und Vortragen ausgewählter Lesestücke. Im Semester 8 schriftliche Arbeiten.</p>	<p>4 Stunden. Übersicht der Geschichte der neueren und neuesten Zeit mit besonderer Berücksichtigung der Geschichte Österreich-Ungarns; österreich-ungarische Vaterlandskunde.</p>	<p>3 Stunden. Cubieren und Cubikwurzel ausziehen, Gleichungen mit einer und mit mehreren Unbekannten, die zusammengesetzte Regeldetri, die Zinseszinsrechnung. Gegenseitige Lage von Geraden und Ebenen, Hauptarten der Körper, Oberflächen- und Rauminhaltsberechnung.</p>	<p>3 Stunden. Magnetismus, Elektrizität, Mechanik, Akustik u. Optik, Elemente der mathematischen Geographie.</p>

Classe	Stunden- zahl.	Religions- lehre.	Lateinische Sprache.	Griechische Sprache.	Deutsche Sprache.
V.	27	2 Stunden. Einleitung in die katholische Religionslehre.	6 Stunden. Liv. I, XXI; Ovid (ed. Sedlmayer) Metam. I, 262–415; II, 1–332; VI, 146–312; X, 1–77; XV, 746–870; Trist. I, 3; III, 10; III, 12; IV, 6; IV, 10; V, 10; Epist. ex Pont. 1, 3. Wiederholung der Syntax des Nomens. Wöchentlich 1 Stunde grammat.-stilistische Übungen; monatlich eine Schulaufgabe.	5 Stunden. Xenophon: Ausgewählte Ab- schnitte aus der Anabasis I–IV und Kyrupädie. Homer, Ilias A. Wöchentlich 1 Grammatik- stunde, Erklärung und Ein- übung der Syntax (bis zur Lehre von den Genera des Verbums); im Semester 4 Schulaufgaben.	3 Stunden. Lectüre mit besonderer Rücksicht auf die Charak- teristik der ep., lyr. und didakt. Gattung. Memorieren, Vortragen. Aufsätze: jedes Semester 7 Arbeiten, vorwiegend Hausaufgaben.
VI.	27	2 Stunden. Katholische Glaubenslehre.	6 Stunden. Sallust. Bell. Jug. Verg. Eclog. I, Georg. I, 1–42; II, 116–176; IV, 315–558; Aen. lib. I. Cic. in Cat. 1. Caes. bell. civ. Auswahl. Wiederholung ausgewählter Abschnitte der Grammatik, wöchentlich 1 Stunde grammat.-stilistische Übungen; monatlich eine Schulaufgabe.	5 Stunden. Homer: Ilias II., III., IV., VI., XVI. Herod. Auswahl aus B. V., VI., VII. u. VIII. Xenophon: Auswahl aus Anab., Kyrup. und Comm. Wöchentlich 1 Grammatik- stunde. Tempus- und Moduslehre, Infinitiv und Particip; im Semester 4 Schulaufgaben.	3 Stunden. Genealogie der germanischen Sprachen. Mittelhochdeutsche Grammatik und Lectüre. Neuhochdeutsche Lectüre: Klopstock, Wieland, Lessing, mit besonderer Rücksicht auf die Charakteristik der stilistischen Formen. Literaturgeschichte bis zur Sturm- und Drangperiode. Vorträge memorierter poetischer Stücke. In jedem Semester 7 Aufsätze, davon 4 Hausarbeiten.
VII.	27	2 Stunden. Katholische Sittenlehre.	5 Stunden. Cic. II. u. III. phil. Rede. de officiis, I. B. Verg. Aen. II, VI. Auswahl aus IX. Wiederholung ausgewählter Abschnitte der Grammatik, wöchentlich 1 Stunde grammat.-stilistische Übungen; im Semester 5 Schulaufgaben.	4 Stunden. Demosth.: Ol. I. Über den Frieden; III. Rede gegen Phi- lippos. Homer, Odyssee: $\alpha, 1-95, \epsilon, \zeta, \eta, \theta,$ $1-280, 381-586, \iota, \lambda$ (theilweise). Alle 14 Tage eine Grammatik- stunde: Infinitiv, Participium, Negationen, Conjunctionen; im Semester 4 Schulaufgaben.	3 Stunden. Literaturgeschichte von den Stämmen bis zu Schillers Tode. Lectüre (zum Theil nach dem Lesebuche): Herder, Goethe, Schiller mit besonderer Rücksicht auf die Charakteristik der stilistischen Formen. Redeübungen. Aufsätze wie in der VI. Classe.
VIII.	27	2 Stun- den. Geschichte r christlichen Kirche.	5 Stunden. Tacit. Annal. I, 1–15, 72–81; II, 27–43, 69–83. Germ. Horaz: Auswahl aus den Oden, Epoden, Satiren und Episteln. Wiederholung verschiedener Partien der Formen- und Satzlehre, wöchentlich 1 Stunde grammat.-stilistische Übungen; im Semester 5 Schularbeiten.	5 Stunden. Platon: Apol., Kriton. u. Euthyphron. Sophokl.: Oed. rex. Homer, Odys. 13, 14. Alle 14 Tage eine Grammatik- stunde (Wiederholung aus- gewählter Abschnitte der Grammatik); im Semester 4 Schulaufgaben.	3 Stunden. Lectüre (zum Theil nach dem Lesebuche): Goethe u. Schiller, Lessings „Laokoon“, Grillparzer: Ahnfrau. Literaturgeschichte bis zu Goethes Tod. Redeübungen. Aufsätze wie in der VI. Classe.

Slovenische Sprache.	Geschichte und Geographie.	Mathematik.	Naturwissenschaften.	Philosoph. Propädeutik.
<p>2 Stunden. Metrik. Tropen und Figuren. Lectüre mit besonderer Rücksicht auf die Charakteristik der epischen Gattung. Vorträge memorierter poetischer Stücke, Wiederholung der Grammatik. In jedem Semester 4 Haus- und 3 Schularbeiten.</p>	<p>3 Stunden. Geschichte des Alterthums, vornehmlich der Griechen und Römer bis zur Unterwerfung Italiens mit besonderer Hervorhebung der culturhistorischen Momente und mit fortwährender Berücksichtigung der Geographie.</p>	<p>4 Stunden. Einleitung, die Grundoperationen mit ganzen Zahlen, Theilbarkeit der Zahlen, gemeine und Decimalbrüche, Verhältnisse und Proportionen. Gleichungen 1. Grades mit einer und mehreren Unbekannten. Longimetrie und Planimetrie.</p>	<p>2 Stunden. I. Semester: Mineralogie. II. Semester: Botanik.</p>	<p>—</p>
<p>2 Stunden. Grammatik: Lautlehre, Genealogie der slav. Sprachen. Elemente der lyrischen und dramatischen Poesie in Verbindung mit entsprechender Lectüre. Vorträge memorierter poetischer Stücke. Aufsätze wie in der V. Classe.</p>	<p>4 Stunden. Geschichte des Alterthums von der Unterwerfung Italiens bis 375 n. Chr. Das Mittelalter. Erweiterung der geographischen Kenntnisse.</p>	<p>3 Stunden. Potenzen, Wurzeln, Logarithmen, Gebrauch der Logarithmentafeln, Gleichungen 2. Grades mit einer Unbekannten. Stereometrie, Goniometrie und ebene Trigonometrie.</p>	<p>2 Stunden. Zoologie.</p>	<p>—</p>
<p>2 Stunden. Literaturgeschichte von Cyrillus und Methodius an. Lectüre: Jurčić „Deseti brat.“ Freie Vorträge. Aufsätze wie in der V. Classe.</p>	<p>3 Stunden. Geschichte der Neuzeit mit Hervorhebung der österr.-ungarischen Geschichte. Erweiterung der geographischen Kenntnisse.</p>	<p>3 Stunden. Unbestimmte, quadratische, Exponential- und einige höhere Gleichungen. Progressionen nebst ihrer Anwendung auf die Zinseszinsrechnung, Combinationslehre und binomischer Lehrsatz. Anwendung der Trigonometrie und der Algebra auf die Geometrie. Elemente der analytischen Geometrie in der Ebene mit Einschluss der Kegelschnittlinien.</p>	<p>3 Stunden. Einleitung, allgemeine Eigenschaften der Körper, Mechanik fester, flüssiger und luftförmiger Körper, Wärmelehre und Chemie.</p>	<p>2 Stunden. Logik.</p>
<p>2 Stunden. Altslovenische Formenlehre mit Lese- und Übersetzungsübungen, übersichtliche Zusammenfassung der slovenischen Literatur. Freie Vorträge. Aufsätze wie in der V. Classe.</p>	<p>3 Stunden. Geschichte Österreich-Ungarns. Im II. Semester 2 Stunden Geographie und Statistik Österreich-Ungarns. Wiederholung von Partien aus der griechischen und römischen Geschichte, wöchentlich 1 Stunde.</p>	<p>2 Stunden. Wiederholung des gesammten mathematischen Lehrstoffes und Übungen im Lösen mathematischer Probleme.</p>	<p>3 Stunden. Magnetismus, Electricität, Wellenbewegung, Akustik, Optik, Elemente der Astronomie.</p>	<p>2 Stunden. Empirische Psychologie.</p>

B. Unterrichtssprache.

Die Unterrichtssprache ist utraquistisch u. zw.: in den A-Classen des Unter- und in allen Classen des Obergymnasiums deutsch; in den B-Classen des Untergymnasiums in Religion, Latein und Mathematik, ferner in Slovenisch für Slovenen in allen Classen slovenisch.

C. Freie Lehrgegenstände.

1. Slovenische Sprache für Schüler deutscher Muttersprache in 3 Cursen zu je 2 Stunden.
I. Curs: Laut- und Formenlehre, Vocabellernen, Übersetzungen und Sprechübungen, 7 schriftliche Arbeiten.
II. Curs: Beendigung der Formenlehre, Vocabellernen, Satzlehre, Übersetzungen und Sprechübungen, 7 schriftliche Arbeiten.
III. Curs: Wiederholung der Grammatik, Sprechübungen und 7 schriftliche Arbeiten;
Lectüre: Dr. J. Sket, Slovenska čitanka za drugi razred.
2. Französische Sprache. I. Curs, 2 Stunden: Laut- und Formenlehre, Übersetzungen und Conversation.
3. Steiermärkische Geschichte und Geographie. 2 Stunden.
4. Stenographie. Untere Abtheilung, 2 Stunden: Wortbildung und Wortkürzung.
Obere Abtheilung, 2 Stunden: Wiederholung der Lehre von der Wortbildung und der Wortkürzung. Satzkürzung. Schnellschriftliche Übungen.
5. Zeichnen. I. Unterrichtsstufe. I. Cl. 4 Stunden: Anschauungslehre, Zeichnen ebener geom. Gebilde und des geom. Ornamentes, Grundbegriffe der Raumlehre, Erklärung der elementaren Körperformen.
II. Unterrichtsstufe. II. bis IV. Cl. 4 Stunden: II. Cl. Perspectivisches Freihandzeichnen nach Draht- und Holzmodellen, Zeichnen einfacher Flachornamente im Umriss. III. Cl. Perspectivisches Freihandzeichnen nach Holzmodellen und Modellgruppen. Zeichnen und Malen von Flachornamenten der anticlassischen Kunstweise. Übungen im Gedächtniszeichnen. IV. Cl. Perspectivisches Freihandzeichnen nach einfachen Gefäßformen und Baugliedern. Zeichnen und Malen von Flachornamenten der classischen und der übrigen Kunstweisen. Zeichnen nach ornam. Gipsmodellen. Gedächtniszeichnen.
III. Unterrichtsstufe. V. bis VIII. Cl. 3 Stunden: Erklärung der Gestaltung des menschlichen Kopfes und Gesichtes. Kopfzeichnen nach Vorlagen und Reliefabgüssen, Masken und Büsten. Wiederholung und Fortsetzung des Stoffes aus den vorhergehenden Classen. Übungen im Skizzieren.
6. Ges ang. I. Abtheilung (Anfänger) 2, II. (Sopran und Alt), III. (Tenor und Bass) und Gesammtchor je 1 Stunde: das Ton- und Notensystem, Bildung der Tonleiter, Kenntnis der Intervalle und Vortragszeichen, Einübung vierstimmiger Gesänge und Messen im einzelnen, im Gesammtchore und für Männerstimmen.
7. Turnen in 3 Abtheilungen zu je 2 Stunden: Ordnungs-, Frei- und Gerätturnen.
8. Schönschreiben. 2 Stunden: Die Current- und Lateinschrift.

D. Lehr-, Hilfs- und Übungsbücher.

Religionslehre: Dr. F. Fischers Lehrbuch der kathol. Religion (I. A—III A), der Liturgik (II. A), der Geschichte der göttl. Offenbarung des alten und neuen Bundes (III. A u. IV. A); Lesars Katekizem (I., II. und III. B), Liturgika (II. B.), Zgodbe svetega pisma stare in nove zaveze (III. B und IV. B); Dr. A. Wappers Lehrbücher der kathol. Religion für die oberen Classen der Gymnasien (V.—VII.); Dr. B. Kaltners Lehrbuch der Kirchengeschichte (VIII.).

Lateinische Sprache: Dr. F. Schultz' kleine latein. Sprachlehre (I.—VIII.) und Aufgabensammlung zur Einübung der latein. Syntax (III. u. IV.); E. Neubauers latein. Übungsbuch (I. A und II. A); Kernavners Latinska slovnica (I. B—IV. B); Wiesthalers Latinske vadbe (I. B und II. B); Kernavners Vadbe v skladnji latinski, I. u. II. (III. B u. IV. B); Corn. Nep. vitae ed. Weidner (III.); Caesars bell. Gallicum ed. Prammer (IV.); Ovid. ed. Sedmayer (IV. u. V.); Livius ed. Golling (V.); Sallusts Jugurtha (VI.); Cicero und Virgil, ed. Golling (VI. u. VII.); Tacitus und Horaz [ed. Petschenig] (VIII.). (Tempky'sche Textausgaben); Hintner—Neubauer, Aufgabensammlung (V. u. VI.); C. Süpfles Aufgaben zu latein. Stilübungen, 2. Thl. (VII. u. VIII.).

Griechische Sprache: Dr. G. Curtius, griechische Schulgrammatik (III.—VIII.); Dr. Val. Hintner, griech. Übungsbuch zur Grammatik von Curtius—Hartel, 3. Aufl. (III.—V.); Dr. K. Schenk, Übungsbuch zum Übersetzen (IV.—VIII.); R. v. Lindner, Auswahl aus den Schriften Xenophons (V., VI.); Rzach und Cauer, Homer (V.—VIII.); Dr. V. Hintner, „Herodots Perserkrige“ (VI.); Demosthenes (VII.); Platon u. Sophokles (VIII.). (Tempky'sche Textausgaben.)

Deutsche Sprache: Dr. F. Willomitzers deutsche Grammatik für österr. Mittelschulen (I.—IV.); Leopold Lampels deutsches Lesebuch (I.—IV.); Kummer u. Stejskal, deutsches Lesebuch für österr. Gymnasien, V.—VIII. Bd. (V.—VIII.); Lessings „Minna von Barnhelm“, Goethes „Hermann und Dorothea“, Herders „Cid“ (VI.); Schillers „Jungfrau von Orleans“, „Räuber“, „Maria Stuart“, Goethes „Götz von Berlichingen“, „Hermann und Dorothea“ (VII.); Lessings „Laokoon“, Goethes „Iphigenie“, „Torquato Tasso“, Schillers „Wilhelm Tell“ und „Braut von Messina“; Grillparzer: „Ahnfrau“ (VIII.). Ausgaben von Gräser und Hölder.

Slovenische Sprache. Für Slovenen: Janežič-Skets Slovnica (I.—IV.); Dr. Skets Slovstvena čitanka (VII.); Dr. Skets Staroslovenska slovnica in berilo (VIII.); Dr. Skets čitanka (I.—IV.) und berilo (V., VI.). Lecture: Jurčić, Deseti brat (VII.).

Für Deutsche: Lendovšeks sloven. Elementarbuch (I.—III. Curs); Dr. Jakob Sket, Slovenska čitanka za drugi razred (III. Curs).

Geschichte und Geographie: Dr. F. M. Mayers Lehrbücher der allgemeinen Geschichte für Untergymnasien. Dr. A. Gindelys Lehrbücher der allgem. Geschichte für Obergymnasien. Dr. Richters Lehrbücher der Erdbeschreibung (I.—III.); Dr. F. M. Mayers Geographie der österr.-ungar. Monarchie (IV.); Dr. E. Hannaks Lehrbuch der österr. Vaterlandskunde (VIII.); Atlanten von Stieler und Kozenn (I.—VIII.); Putzger (II.—VIII.) und Steinhauser (IV. und VIII.); Atlas antiquus von Kiepert (II., V., VII. und VIII.).

Mathematik: Dr. F. R. v. Močniks Lehrbücher der Arithmetik und Geometrie für Untergymnasien (I.—IV.), Mateks Geometrija za nižje gimnazije für die I. B und II. B, sonst die von J. Celestina besorgten slovenischen Ausgaben der Močnik'schen Lehrbücher; Algebra und Geometrie für Obergymnasien (V.—VIII.); Dr. A. Gernerths logarithmisch-trigonometrisches Handbuch (VI.—VIII.); E. Heis' Aufgabensammlung aus der allgemeinen Arithmetik und Algebra (V.—VIII.).

Naturlehre: Dr. J. Krist's Anfangsgründe der Naturlehre für die unteren Classen (III. u. IV.) und Dr. A. Handls Lehrbuch der Physik (VII. u. VIII.).

Naturgeschichte: Dr. A. Pokornys illustr. Naturgeschichte (I.—III.); Dr. F. v. Hochstetters und Dr. A. Bischings Leitfaden der Mineralogie und Geologie (V.); Dr. M. R. v. Wretschkos Vorschule der Botanik (V.); Dr. V. Grabers Leitfaden der Zoologie (VI.).

Philosophische Propädeutik: Dr. A. Höfler, Grundlehren der Logik (VII.); Dr. G. A. Lindner, Lehrbuch der empirischen Psychologie (VIII.).

Steiermärkische Geschichte: Dr. K. Hirsch, Heimatskunde des Herzogthums Steiermark. Stenographie: R. Fischers theoretisch-praktischer Lehrgang der Gabelsbergerschen Stenographie.

Französische Sprache: A. Bechtel, Französisches Sprach- und Lesebuch. I. Stufe.

E. Themen.

a) Für die deutschen Aufsätze.

V. Classe: 1. Was lehrt uns der Herbst? 2. Welches Bild vom griechischen Theater erhalten wir aus den „Kranichen des Ibykus“? 3. Die Entdeckung der Mörder des Ibykus, eine Wirkung des Gewissens. 4. Gold und Eisen. 5. „Belsazars Gastmahl“ verglichen mit dem „Glück von Edenhall“. 6. Romulus und Numa, ein kriegerischer und ein friedlicher König. 7. Das schlichte und das große Heldenthum (in Uhlands Gedichte „Tells Tod“). 8. Charaktere der Personen in dem Gedichte „der siebzigste Geburtstag“. 9. Wer sich nicht nach der Decke streckt, dem bleiben die Füße unbedeckt (Goethe). 10. Das Epos Gudrun — eine deutsche Odyssee. 11. Das Abenteuer auf Isenstein und seine Bedeutung im Nibelungenlied. 12. Alexander und Caesar (eine Parallele). 13. Beispiele mittelalterlicher Vasallentreue in epischen Gedichten. 14. Die charakteristischen Merkmale des romantischen Epos.

VI. Classe: 1. „Soll dein Compass dich richtig geleiten, Hüte dich vor Magnetsteinen, die ihn begleiten!“ — Goethe. (H.) 2. Was der Tiberstrom erzählt. (Eine Scene aus dem römischen Alterthum.) (Sch.) 3. Welche ethischen Grundsätze entwickelt Sallust in seiner Einleitung zum bellum Jugurthinum? (H.) 4. Die Schlacht bei Custozza. (Anknüpfend an die Besichtigung des gleichnamigen Tableaus.) (Sch.) 5. Der Einfluss der Kreuzzüge auf die Entwicklung der deutschen Volkssage. (H.) 6. „Dir geben einen Halt, im Leben einen Stab der Worte vier: Halt ein! Halt aus! Halt an! Halt ab!“ — Rückert. (Sch.) 7. Inwieferne sind die Ritterburgen auch in ihren Ruinen anziehend? (H.) 8. „Des fürsten milte üz Österriche Fröüt dem süezen regen geliche Beidin liute und ouch daz lant“. — Walther v. d. Vogelweide. (H.) 9. „Wer ruhig sitzen will, der sitze nicht beim Giebel; Wo Schwindel folgt und Fall, daselbstn sitzt sich's übel“. — Logau. (Sch.) 10. Metamorphosen in der Thierwelt. (H.) 11. „Was des Bürgers Fleiß geschaffen, Schütze treu des Kriegers Kraft!“ — Österr. Volkshymne. (Sch.) 12. Wodurch sucht Klopstock in seinen vaterländischen Oden das gesunkene Nationalbewusstsein seines Volkes wieder zu haben? (Nach den Musteroden des Lesebuches.) (H.) 13. Das Ideal eines Fürsten. Abhandlung nach Ew. v. Kleists Dichtung „der Frühling“. (Sch.) 14. Die dramatische Exposition in Lessings „Minna von Barnhelm“. (H.)

VII. Classe: 1. Vorzüge des Landaufenthaltes. Motto: Wunderseliger Mann, welcher der Stadt entflo! Engel segneten ihn, als er geboren ward, Streuten Blumen des Himmels Auf die Wiege des Knaben aus. 2. Nur dem Ernst, den keine Mühe bleichet, rauscht der Wahrheit tief versteckter Born; Nur des Meißels schwerem Schlag erweicht sich des Marmors sprödes Korn. 3. Befreie deinen Geist! dies ist dein höchster Hort; Doch wenn du ihn befreit, denk an des Meisters Wort, Dies Wort: Verderblich ist, was deinen Geist befreit, Und nicht zu gleicher Frist Selbstherrschafft dir verleiht. 4. Das Volksthümliche in der Sprache des „Götz“. 5. Das zeitgeschichtliche Bild aus Goethes „Götz von Berlichingen“. 6. Aus welchen Gründen wurden die „Räuber“ mit so großer Begeisterung aufgenommen? 7. Noth entwickelt Kraft. 8. Welchen Zweck hat das Vorspiel „Wallensteins Lager“? 9. Den Menschen adelt, den tief

Gesunkenen, das letzte Schicksal. 10. Der Krieg ist schrecklich wie des Himmels Plagen, Doch er ist gut, ist ein Geschick wie sie. 11. Nie stille steht die Zeit, der Augenblick entschwebt, Und den du nicht benutzt, den hast du nicht gelebt. Und du auch stebst nicht still, der gleiche bist du nimmer. Und wer nicht besser wird, ist schon geworden schlimmer. 12. Max Piccolomini. Motto: Will das Schicksal mit uns enden, So stirbt sich schön, die Waffen in den Händen. 13. Stufen des Culturganges, dargestellt nach Schillers „Spaziergang“. 14. Körper und Stimme leih die Schrift dem stummen Gedanken, Durch der Jahrhundert Strom trägt ihn das redende Blatt. Vorträge: 1. Saure Wochen, frohe Feste Sei dein künftig Zauberwort. 2. Walther v. d. Vogelweide. 3. Aus Goethes Jugend. 4. Hans Sachs. 5. Nutzen der Reisen. 6. Verdienste Maria Theresias um Österreich. 7. In der Geschichte wie in der Poesie spielt die Vaterlandsliebe eine große Rolle. 8. Die Freiheitskriege. 9. Das Ritterthum. 10. Aus Schillers Jugend. 11. Theodor Körner.

VIII. Classe: 1. Fugit irreparabile tempus. 2. Träume sind nicht Thaten. 3. Maria und Elisabeth im Park von Fotheringhay. (Bedeutung der Scene für die Entwicklung der Handlung.) 4. Die Schlachten auf dem Lechfelde, auf dem Marchfelde und bei Mohacs in ihrer Bedeutung für die österr. Geschichte. 5. Die tragische Schuld der Jungfrau von Orleans. 6. Iphigeniis Klage und Sehnsucht nach der Heimat. 7. Mit welchem Rechte sagt Wilhelm v. Humboldt, Schillers „Glocke“ gehe die Tonleiter aller menschlichen Empfindungen durch? 8. Worin fehlt Antonio gegen Tasso und wodurch macht er seinen Fehler wieder gut? 9. Die Elemente sind die Gehilfen des Menschen bei seinem Schaffen, aber auch die Zerstörer seiner Werke. 10. Die Braut von Messina und Iphigenie. (Eine Parallele.) 11. Welche Charakterzüge des Tell treten in der ersten Scene von Schillers „Wilhelm Tell“ besonders hervor? 12. Verächtlich ist der Stolz des Einzelnen; Doch herrlich wie die Heimat selbst nur sein mag, Ist auch der Stolz auf sie. 13. Warum darf der bildende Künstler keine starken Affecte zur Darstellung bringen? 14. Die Vaterlandsliebe ist die Quelle der edelsten Thaten. (Maturitätsarbeit) Vorträge: 1. Klopstock. 2. Entwicklung der Erblande Österreichs zum heutigen Kaiserstaate. 3. Das Glas. 4. Drei Vertreter der deutschen Renaissance: Dürer, Kranach, Holbein. 5. Einfluss der Kreuzzüge auf die Entwicklung der deutschen Literatur. 6. Der Abfall der Niederlande und die Befreiung der Schweiz. (Eine Parallele.) 7. Uhland. 8. Die Gottesurtheile.

b) Für die slovenischen Aufsätze.

V. Classe: I. Semester. 1. Koristi izvirajoče iz knjigotiskarstva. 2. Pšenično zrno v zemlji. Premišljevanje. 3. Kam sem vse v zadnjih šolskih počitnicah potoval? Kaj sem vse videl in kaj koristnega se naučil? 4. Osoje. Zgodovinska in slovstvena razprava. 4. Ali je načelo: „Obracaj plašč po vetru“; res povsodi in vsekdar dobro in možaka poštenjaka dostojno? Razprava. 6. Cvet in up. Prispodoba. 7. Reke so ceste omike na zemlji. Razprava. — II. Semester. 1. „Ubežni kralj“. Koliko ugaja baladinim pravilom imenovana balada? 2. „Legenda“. Njene lastnosti razkazane na Koseskijevi jednakoimeni pesmi „Legenda“. Vsebina te legende. 3. Smrt kraljicevica Marka. Povest po istoimenem pesnottvoru v „Berilu“. 4. Kako pospešuje učenje zgodovine ljubezen do domovine? Imenitnost premoga za človeštvo. 6. Koristi, ktere dobiva človek od raznoterih žuželk. 7. Pesem „Ljubušina sodba“ v „Berilu“ naj se razpravlja po vsebini, osnovi, meri in naj odličnejših pesniških lepota.

VI. Classe. I. Semester. 1. „Kolo ad srieče u okolo Varteči se ne prestaje, Tko bi gori, eto je doli, A tko doli, gori ustaje“. Gundulič. Zgodovinska razprava z posebnim ozirom na zgodovino Grkov in Rimljanov. 2. Basen. Slovstvena razprava. 3. Poljedelstvo je podlaga vse omike. Razprava. 4. Življenje človeško morská plavba. Primerjatev. 5. Upliv plavbe na omiko človeštva. Razprava. 6. Pesem „Kdo je mar“ po osnovi in glavnih mislih posameznih kitic. 7. Pesem „Na Vršacu“ po pesniku, vsebini, osnovi in njenem pomenu. — II. Semester. 1. Glasa, po etimologiji in teoriji. Vsebina glose v „Berilu“ str. 258. Pesnik A. Oliban. 2. Sonet. Ime, pravila in zgodovina njegova v Slovenskem slovstvu. Naj se sonetova pravila razkažejo na Koseskijevem sonetu „Potáza“. 3. Pesem „Milanski dom“ od Lujze Pesjakove naj se razloži po svoji vsebini, meri in raznih besedah. 4. „Govor je zrcalo duše“. Kaj sledi iz te resnice za naše vedenje v življenju. 5. Ali je treba, da človek mara za to, kar ljudje o njem mislijo in govoré? 6. Nekaj o soli. Naravopisna razprava. 7. „Da se resnica prav spozna, Treba je čuti dva zvona.“ Razprava.

VII. Classe: I. Semester. Roka, njena primerna ohlika in njun blag namen, zidati in staviti, braniti in varovati, vezati in reševati, zdraviti in blagoslavljati. 2. Nezanje prihodnosti je sreča za človeka. Kako to? 3. Ravnitek slovenskih pravopisov. 4. Nada in spomin sta vira našega veselja. Kako to? 5. Različnost solz. Razprava. 6. Obrni dobro čas, dnevi so kratki in omejena človeška usoda. Razprava. 7. Narava v službi človekovi. — II. Semester. 1. Minljiva so naša mlada leta. Kaj sledi iz tega? 2. Ktere so one pogubne čeri, ob kterih se mladenčevi dobri sklepi tako radi pogosto razbijejo? 3. Mavrica ali Božji stol. Naravstvena razprava. 4. Beseda lagljeje rani kakor zdravi. Kaj sledi iz te resnice za naše obnašanje v življenju? 5. Virgil in njegova dela. Slovstvena razprava. 6. Slomšek v slovenskem slovstvu. Slovstvena razprava. 7. Popis izleta v Slovensko Bistrico dne 7. maja 1896. — Govori: 1. Nasledki križarskih vojsk. 2. Franc Cegnar in njegovo pesniško delovanje. 3. Ulrich Lichtensteinski. 4. Delo krepí duha in blaži srce. 5. Brziński spomeniki. 6. Franc Miklošič, odlični slovanski jezikoslovec. 7. Anton Martin Slomšek, ljudski učenik in pesnik

slovenski. 8. Bodimo samostalni v mišljenju in dejanju. 9. Turki na Slovenskem. 10. Postanek godbe in njeno delovanje na človeka in živali. 11. Blaž potočnik, zaslužni slovenski rodoljub in pesnik. 12. Simon Jenko in njegove pesmi. 13. O ljubezni do domovine. 14. Vpliv kupčije na človeško omiko. 15. Slovanska božanstva nanašajoča se na spomlad. 16. Franc Erjavec in njegovo delovanje na polju slovenskega slovstva. 17. Ne samo, kar veleva mu stan, kar more to storiti, mož je dolžan. 18. Vpliv leposlovnega slovstva na izobrazbo človeštva. 19. O zgodovini in pomenu glasbine umetnosti pri Slovencih. 20. Prispedobe pri Homeru in v Srbskih narodnih pesmih. 21. Koliko je „lepo“ vodilna zvezda v življenju človeškem. 22. Franc Levstik in njegov pomen v slovenskem slovstvu. 23. Pravne navade in običaji slovanskih narodov. 24. Simon Gregorčič, imeniten slovenski pesnik.

VIII. Classe: I. Semester. 1. Naj veči kras mladine je bistra glava, molčec jezik in rudečica na licih. 2. „Svoj čoln po sapi sreče, komur sovražna je, zastoj obrača“. Koliko resnice imajo te pesnikove besede za vernega kristjana? 3. „Okleni se predrage domovine, Posveti v blagor srce jej in dušo!“ 4. Zgodovinski nauk vzobražuje človeka, vzlasti domače zgodovine. 5. Koliko resnice ima Schillerjev izrek: „Svetovna zgodovina je svetovna sodba“ v sebi? 6. Življenje je podobno bukvam. Neumnež jih prebira površno, modrec z premislekom, ker zna, da te bukve le jedenkrat brati more. 7. Narava ne kaže le, kako majhen, ampak tudi, kako velik je človek. Razprava. — II. Semester. 1. V čem so Rimljani Grke prekašali in v čem so bili njihovi učenci? 2. Ktere koristi ima prestavljanje iz tujih jezikov v materinščino glede jezika, stvarij in duševnega razvitka prestavljavčevega? 3. Jezik, kterega govori spomladanski čas. 4. Z spominom za domovino velezaslužnih mož dviga se narod in krepi se njegov duh. 5. Kterim možem je podelila zgodovina ime „Veliki“? 6. Koristi železnice. 7. Elektricita v službi človekovi. — Govori: 1. Vodnik prereditelj slovenskega slovstva in jezika. 2. Kak bodi ljudski vzgojitelj in pisatelj. 3. Ivan Vesel Koseski, probuditelj slovenskega naroda. 4. Prešeren prvak slovenskih pesnikov. 5. Anton Janežič in njegove zasluge na polju beletristike in jezika. 6. Protestantska doba v slovenskem slovstvu.

F. Privatlectüre.

V. Classe. a) Latein.

Čurin: Ovid Met. VIII, 618—720; XI, 87—193; Epist. ex Ponto IV, 3.
Glajncer: Ovid Met. VIII, 183—235.
Groblšek: Ovid Fast. II, 83—118.
Günther: Ovid Met. IV, 670—764; VII, 528—660.
Hren: Ovid Amor. I, 15; II, 6; III, 8, 35—56; III, 9; Remed. 169—196.
Janžekovič: Ovid Met. XIV, 246—307; Fast. II, 83—118.
Jost: Livius XXII, 4—7; XXVI, 9; XXVII, 19; XXX, 19—20; XLV, 7—8; Ovid Epist. ex Ponto III, 2.
Kavčič: Ovid Met. XV, 746—870.
Kratler: Ovid Fast. II, 193—242; 687—710.
Lebar: Ovid Met. VIII, 183—235.
Lenart: Ovid Met. XIV, 246—307 und 581—608; XI, 474—748.
Lukman: Ovid Met. XV, 75—236; 252—272; 418—478. Epist. ex Ponto III, 2 und 7; IV, 3. Remed. 169—196.
Marwieser: Ovid Met. V, 385—437 u. 462—571.
Masten: Ovid Met. XII, 607—623; XIII, 1—398. XIV, 805—851.
Merčun: Ovid Met. XIV, 581—608, 805—851.
Močnik: Ovid Met. VIII, 618—720.
Mravlag: Ovid Met. XI, 474—572.
Muršec: Ovid Met. VIII, 183—235.
Nostitz, Graf: Ovid Met. VIII, 183—235, 618—720.
Petek: Ovid Met. XIV, 246—307. Fast. II, 83—118.
Petelinšek: Ovid Fast. II, 83—118; II, 687—710.
Peterlić: Ovid Met. VIII, 183—235, 618—720.
Premerestein: Ovid Met. XV, 622—744.
Prodnigg: Ovid Met. IV, 670—746; 753—764 V. 385—437; 462—571.
Repolusk: Ovid Trist. IV, 8.
Sark: Ovid Met. VI, 5—82; 103—107; 127—145; XIV, 581—608. Fast II, 193—242.

Scherbaum: Ovid Met. XI, 474—572.

Sedlar: Ovid Met. VIII, 618—720.

Solak: Ov. Met. IV, 670—764, VI, 5—82; 103—107; 127—145; XIV, 805—851.

Tomažič: Ovid Met. XIV, 246—307; Fast. II, 83—118, 687—710.

Uлага: Ovid Met. XV, 75—236; 252—272; 418—478.

Vidovič: Ovid Amor. III, 9.

Voglar: Ovid Met. VIII, 618—720.

Wittermann: Ovid Met. VI, 5—82; 103—107; 127—145. X, 110—142; XIV, 805—851.

b) Griechisch.

Hren: Xen. An. II, 4, 8—5, 1.

Janžekovič: Xen. Kyr. VII, 5, 7—33.

Jost: Xen. An. IV, 4, 1—22.

Lukman: Xen. Kyr. VII, 5, 7—33. Memor. I, 4, 2—18. II, 4 1—7.

Masten: Xen Kyr. VIII, 1, 48—2, 26. 7, 2—28.

Nostitz, Graf: Xen. An. IV, 8, 9—28. Memor. III, 6, 1—18.

Petelinšek: Xen. Memor. I, 4, 2—18.

Prodnigg: Xen. Memor. II, 1, 21—33.

Scherbaum: Xen. Kyr. VIII, 7, 1—28.

Voglar: Xen. Kyr. VIII, 1, 48—2, 26. 7, 2—28.

VI. Classe. a) Latein.

Cvetkovič: Cic. Laelius.

Kociper: Livius XXVII 19; XXX 18—20; XXXIII 12—13; XXXIX 49—51. XLV 7—8. Cic. in Cat. II u. III.

Kolar: Schluss-Cat. — Cic. in Cat. III u. IV.

Kranjc: Livius XXII 1—30. — Cic. in Cat. II u. III.

Krevl: Caes. b. c. I, 1—40.

Lončarič: Ovid Met. II 760—801; IV 1—35; 391—415; 615—662; 246—307.

Meža: Ovid Met. XI, 474—748. — Cic. in Cat. II u. III.

Posolofsky: Caes. b. c. I, 1—40.
 Preindl: Caes. b. c. I 1—50.
 Prus: Cic. in Cat. II u. III.
 Rojko: Caes. b. c. I, 1—40.
 v. Schvizzhoffen: Ovid Met. II, 760—801;
 V 385—571; X, 110—142; XV, 746—
 870. Cic. in Cat. II u. III.
 Slebinger: Cic. in Cat. IV. — Ovid. Trist.
 I, 3, 7, III, 10, 12, IV, 4, 6, 8, 10, V, 2, 3, 5, 10.
 Urbaczek: Caes. b. c. I, 1—50.
 Wraber: [Caes.] bell Alex.
 Zamuda: Sallust Cat.

b) Griechisch.

Bohanec: Xen. An. IV, 4, 1—19; 5, 1—36;
 6, 1—27.
 Kociper: Homeri II. VIII.
 Kolar: Xen. An. IV, 1—9; 5, 1—36; 6, 1—27.
 Kranje: Hom. II. V. X.
 Krevl: Hom. II. XII.
 Lončarič: Xen. Kyr. I, 2, 2—15; VII, 4, 1—
 33; VIII, 1, 48; 2, 1—26; 7, 2; 5—28.
 Mathiasič: Xen. An. IV, 4, 1—19; 5, 1—36;
 6, 1—27.
 Meža: Hom. II. X.
 Pojč: Xen. Apomnem. II, 1, 21—33; 3, 1—
 20; III, 10, 1—9; 13, 1—4.
 Potočnik: Xen. An. IV, 4, 1—22; 5, 1—36;
 6, 1—27; 7, 1—27; 8, 1—28.
 Preindl: Xen. An. IV, 4, 1—22; 5, 1—36;
 6, 1—27; 7, 1—27; 8, 1—28.
 Prus: Xen. An. IV, 4, 1—19; 5, 1—36; 6, 1—27.
 Pupacher: Hom. II. X.
 Ratej: Hom. II. VII.
 Rojko: Xen. An. IV, 4, 1—19; 5, 1—36;
 6, 1—27.
 Rožman: Hom. II. XII.
 v. Schvizzhoffen: Xen. An. IV, 4, 1—19; 5, 1—
 36! 1—27.
 Škamlec: Xen. An. IV, 4, 1—22; 5, 1—36;
 6, 1—27; 7, 1—27; 8, 1—28.
 Urbaczek: Xen. Apomnem. II, 1, 21—33, 3,
 1—20; III, 10, 1—9; 13, 1—4.
 Urbas: Xen. An. IV, 4, 1—22; 5, 1—36; 6,
 1—27; 8, 1—28.
 Vidovič: Hom. II. V.
 Wraber: Hom. II. VII u. VIII.

VII. Classe.

a) Lateinisch.

Bosina: Cic. pro Archia poëta, pro Ligario,
 pro rege Dei otaro, Laelius.
 Božič: Cic. Laelius.
 Figdor: Cic. I. phil. Rede u. Verg. Aen. XI.
 Heric: Cic. Laelius. I. phil. Rede.
 Jager: Cic. Laelius. I. phil. Rede.
 Janeschitz: Cic. pro Archia poëta, I. phil. Rede.
 Kosi: Cic. pro Milone, pro Arch. poëta, Laelius.
 Kukovec: Cic. pro Murena, pro rege Dei-
 otaro, Cato Maior, Verg. Aen. X—XII.
 Lächle: Cic. I. phil. Rede, pro rege Deiotaro.
 von Mandelsloh: Cic. pro Archia poëta.
 Nödl: Cic. VII. phil. Rede.
 Ockerl: Cic. I. u. VII. phil. Rede, pro Archia
 poëta, II, lib. de officiis.
 Poterč: Cic. pro Archia poëta.
 Pučnik: Verg. Aen. III.
 Slavič: Cic. pro rege Deiotaro, pro Archia
 poëta, Laelius.

Spindler: Cic. Cato Maior, pro Milone.
 Stergar: Cic. pro rege Deiotaro, pro Ligario,
 pro Archia poëta, Laelius.
 Stuhec: Cic. I. phil. Rede, pro Cn. Plancio,
 Brutus.
 Vargazon: Cic. pro Milone, pro Archia poëta,
 Cato Maior.
 Vuk: Cic. Cato Maior.
 Weingerl: Cic. I. phil. Rede.
 Wressnig: Cic. Cato Maior.
 Zemljič: Cic. pro rege Deiotaro.
 Žitek: Cic. I. phil. Rede u. Verg. Aen. XI.

b) Griechisch.

Arnuš: Odys. XII.
 Bosina: Dem. 2. u. 3. olynth. Rede.
 Figdor: Odys. XII.
 Florjančič: Odys. XI.
 Heric: Odys. I u. II.
 Jager: Odys. III—I.
 Janeschitz: Odys. IV.
 Kosč: Odys. II u. III.
 Kosi: Dem. 2. u. 3. olynth. Rede.
 Kukovec: II. II. X—XV, XV, XXI.
 Lächle: Dem. 1. u. 2. philipp. Rede.
 Lubri: II. X.
 v. Mandelsloh: Odys. II u. III.
 Nödl: Odys. II.
 Ockerl: Dem. 1. philipp. Rede, Odys. I.—III.
 Poterč: Odys. XI.
 Pučnik: Odys. X—XI.
 Slavič: Odys. I—IV.
 Spindler: Od. II u. III, Dem. 2. olynth. Rede.
 Stergar: Dem. 2. u. 3. olynth., 1. u. 2.
 philipp. Rede.
 Vuk: Odys. XI.
 Weingerl: Odys. III.
 Wratschko: Odys. II. u. III., Dem. 2. phi-
 lipp. Rede.
 Wressnig: Odys. II. u. III.
 Zemljič: Odys. XII.
 Žitek: Odys. III.

VIII. Classe.

a) Latein.

Feigl: Cic., pro Rosc. Amer.
 Fasching: Livius, lib. II.
 Fischereder: Cic., de imp. Cn. Pomp.
 Hadwiger: Cic., pro rege Deiotaro.
 Huber: Vergil, Aen. III.
 Jentl: Cic., pro Rosc. Amer.
 Klassinz: Vergil, Aen. III.
 Kociper: Vergil, Aen. V.
 Lavtar: Vergil, Aen. III.
 Leskovar: Vergil, Aen. V.
 Lorenčič: Cic., pro Sulla; Tac., Agric.
 Pschunder: Cic., Cat. II. u. III.; Vergil,
 Aen. III.
 Vogrin: Cic., Cat. II. u. III.

b) Griechisch.

Huber: Homer, Odys. XXIII. u. XXIV.
 Jentl: Homer, Odys. XXII. u. XXIII.
 Klassinz: Homer, Odys. I. u. II.
 Lorenčič: Demosthenes, περί στεφάνου.
 Pschunder: Homer, Odys. XXIII. u. XXIV.,
 Platon, Laches.
 Schögler: Hom., II. XXII.; Hom., Odys. XXIII.
 Zeman: Homer, Odys. XV. u. XVI.

IV. Vermehrung der Lehrmittel.

A. Bibliothek.

1. Lehrerbibliothek.

(Unter der Obhut des Gymnasiallehrers Dr. J. Tertnik.)

a) Geschenke:

1. Des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht: a) Österr. botan. Zeitschrift, 1895; b) Prager Studien aus dem Gebiete der classischen Alterthumswissenschaft, 5. Heft; c) Zeitschrift für österr. Volkskunde, II. Jahrg. 1896, 1.—4. Heft; d) Escherich G. und Gegenbauer L., Monatshefte für Mathematik und Physik, 1895, 1.—3. Heft. 2. Der kaiserl. Akademie der Wissenschaften in Wien: a) Anzeiger der philosoph.-histor. Classe, 1895 (theilweise); b) Anzeiger der mathemat.-naturw. Classe, 1895; c) Archiv für österr. Geschichte, 81. Bd. 2. Hälfte und 82. Bd.; d) Sitzungsberichte: α) Philosoph.-histor. Classe, 131., 132. und 133. Bd.; β) Mathemat.-naturw. Classe: von den Abtheilungen I., II. a, II. b, III.: Band 103, 8. Heft bis Band 103, 10. Heft; e) Register zu den Bänden 121—130 der Sitzungsberichte der philosoph.-histor. Classe. 3. Der k. k. Centralcommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale: Mittheilungen, 1895. 4. Des fürstbischöflichen Lavanter Consistoriums: Personalstand des Bisthumes Lavant in Steiermark im Jahre 1896. 5. Der k. k. Universität in Graz: Festschrift zur Feier der Schlusssteinlegung des neuen Hauptgebäudes der Grazer Universität. 6. Des historischen Vereines für Steiermark: Mittheilungen, 43. Heft. 7. Des Directors Dr. Stornik: „Mittelschule“ IX. Jahrg. 8. Der Verlagsbuchhandlung Fr. Tempsky in Prag: Stowasser J. M., Lateinisch-deutsches Schulwörterbuch. 9. Der Buchhandlung Th. Kaltenbrunner in Marburg: a) Eberhard J. A., Synonymisches Handwörterbuch der deutschen Sprache; b) 3 Exemplare von Hug A., Xenophontis Institutio Cyri, edit. min.; c) 3 Exemplare von Weissenborn-Müller, Titi Livi, Ab urbe condita libri XXIV—XXVI. 10. Des Gymnasiallehrers Dr. Tertnik: a) Faulmann H., Illustrierte Geschichte der Schrift; (b) Jarnik U., Versuch eines Etymologikons der slovenischen Mundart in Inner-Österreich. 11. Des Professors i. R. Žitek J.: a) Vega's Vorlesungen über die Mathematik; b) Elementa Arithmeticae singularis; c) Anfangsgründe der Rechenkunst. 12. Des suppl. Gymnasiallehrers Dr. Hofer: a) Heineken Ph., Lawn Tennis; b) Mittheilungen des Vereines zur Pflege des Jugendspiels, 1892—1894, 3 Hefte; c) Süddeutsche Blätter für höhere Unterrichtsanstalten, 1895: 19.—23. Lfrg., 1896: 1.—6. Lfrg. 13. Des Fabrikanten Hauser: Mittheilungen des naturwissenschaftlichen Vereines für Steiermark, 1894. 14. Des Verfassers Dr. Schwaighofer A.: Vorlagen zur Current- und Lateinschrift. 15. Des pseudonymen Verfassers Pamirski M. A.: Čuvajmo svoje prastarine. 16. Des Componisten Vapnotič V.: Pesmarica. 17. Eines Ungenannten: Stoddard John, L.: Im Fluge durch die Welt.

b) Ankauf:

1. Zeitschrift für die österr. Gymnasien, 1895. 2. Literarisches Centralblatt für Deutschland, 1895. 3. „Gymnasium“, 1895. 4. Linzer Theologisch-praktische Quartalschrift, 1895. 5. Stimmen aus Maria Laach, 50. Bd. 1896. 6. Bibliotheca philologica classica, 1895 (theilweise). 7. Roscher W. H., Ausführliches Lexicon der griech. und röm. Mythologie, 31. Lfrg. 8. Hoppe Th., Bilder zur Mythologie und Geschichte der Griechen und Römer, 1.—4. Lfrg. 9. Müller Iw., Handbuch der class. Alterthumswissenschaft, 19. Halbb. (Bd. VI, Bog. 20—39) und 20. Halbb. (Bd. VI, Bog. 40—60). 10. Schroeder Edw. und Roethe G., Zeitschrift für deutsches Alterthum und deutsche Literatur, 35. Bd. 4. Heft und 40. Bd. 1.—3. Heft. 11. Grimm J. und W., Deutsches Wörterbuch, IV. Bd. 1. Abth. 2. Hälfte, 11. Lfrg., IX. Bd., 4. 5. 6. Lfrg., XII. Bd. 6. Lfrg. 12. Jagič V., Archiv für slavische Philologie, XVII. Bd. 13. Pleteršnik M.—Wolf A. A., Slovensko-nemški slovar, 20.—23. Lfrg. 14. Bartel A., Letopis Malice slovenske, 1895. 15. Die österr.-ungarische Monarchie in Wort und Bild, 230.—244. Lfrg. 16. Österreich-ungar. Revue, 18. und 19. Bd. 17. Mittheilungen der k. k. geograph. Gesellschaft in Wien. 1896. 18. Wiedemann, Annalen der Physik, 55., 56. und 57. Bd. 19. Verhandlungen der k. k. zoolog.-botan. Gesellschaft in Wien, 1895. 20. Amelung A. und Jänicke O., Deutsches Heldenbuch, IV. Theil, II. Bd. 21. Grillparzer Fr., Studien zum spanischen Theater (d. sämmtl. Werke 17. Bd., von Sauer A.). 22. Kluge Fr., Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 23. Minor J., Neuhochdeutsche Metrik. 24. Pfeiffer Fr. und Bartsch K., Walther von der Vogelweide, 25. Pfeiffer Fr. und Bech F., Hartmann von Aue. 26. Štrekelj K., Slovenske narodne pesmi, I. Theil. 27. Wiesner J., Elemente der wissenschaftlichen Botanik. 28. Krašan Fr., Aus der Flora von Steiermark. 29. Brücke E., Grundzüge der Physiologie und Systematik der Sprachlaute. 30. Wundt W., Grundzüge der physiologischen Psychologie, II. Bd. 31. Georgens, Das Spiel und die Spiele der Jugend. 32. Lazarus M., Über die Reize des Spiels. 33. Zettler M., Die Bewegungsspiele. 34. Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich, 1896.

Gegenwärtiger Bestand: 3023 Werke in 6422 Stücken (5393 Bände, 957 Hefte, 72 Blätter und Tafeln) und 17577 Programme).

2. Schülerbibliothek.

(Für das Untergymnasium unter der Obhut des Prof. Ign. Pokorn, für das Obergymnasium unter der Obhut des Prof. B. Matek.)

a) Geschenke: 1. Des Herrn k. k. Directors Dr. P. Stornik: a) Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva, I. del; b) Knezova knjižnica Matice slovenske, I. zvezek; c) Kos, Doneski k zgodovini Škofje loke; d) Letopis Matice slovenske za 1894; e) Stritar, Pod lipo; f) Cilensek, Škodljive rastline; g) Koledar družbe sv. Mohorja; h) Slov. večernice, 48. zv.; i) Lampe, Zgodbe sv. pisma. 2. Des Herrn Prof. J. Tertnik: a) Heinrich Zschokkes Novellen, 10 Bände; b) Bibliothek der Unterhaltung und des Wissens, Jahrgang 1881, 13 Bd. 3. Der Verlagsbuchhandlung Tempsky: a) Lessings Emilia Galotti und Hamburgische Dramaturgie; b) Goethes Iphigenie auf Tauris und Aus meinem Leben; c) Schillers Die Räuber. 4. Des Septimaners A. Žitek: a) Stenographische Lesehalle, VI. Jahrgang; b) Goethes Hermann und Dorothea, Dichtung und Wahrheit. 5. Des Quintaners Grafen Nostitz-Rienek: Ottmann, Streifzüge in Toskana, an der Rivière und in der Provence.

b) Ankauf: 1. Engelmann, Homers Odyssee in freier Umdichtung. 2. Göll, Die Weisen und Gelehrten des Alterthums. 3. Göll, Die Künstler und Dichter im Alterthum. 4. Carl Mays Reise-Romane, 10 Bd. 5. Carmen Sylva: a) Peleschmärchen; b) Durch die Jahrhunderte. 6. Horst, Licht und Schatten. 7. Freytag, Ingo und Ingraban. 8. Ebers, der Kaiser. 9. Dahn, Odhins Trost. 10. Knezova knjižnica Matice slovenske, I. in II. zvezek. 11. Zabavna knjižnica Matice slovenske za leto 1895. 12. Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva, I. in II. del. 13. Rutar, Poknežena grofija Goriška in Gradišćanska. 14. Laumann, Kinderlegenden, 2 Bände. 15. Andersen, Sämmtliche Märchen. 16. Welter, Weltgeschichte, II. Band. 17. Hoffmann, Erzählungen, 15 Bd. 18. Becker, Erzählungen aus der alten Welt. 19. Wiseman, Fabiola. 20. Fr. M. Mayer, Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie. 21. J. Lohmeyer, Deutsche Jugend (Neue Folge) Band VIII. 22. J. Lohmeyer, Deutsche Jugend. 23. Friedrich Hofmann, Wundergarten. 24. Kosi, Zabavna knjižnica, 2 Bände. 25. Tomšič, Vrtec, 24. Band. 771 Bände und Hefte.

B. Historisch-geographische Lehrmittelsammlung.

(Unter der Obhut des Prof. Franz Horák.)

a) Geschenke: Der hochlöblichen k. k. Central-Commission für Kunst- und historische Denkmale: Vor- und frühgeschichtliche Denkmäler aus Österreich-Ungarn (Wandtafel).

b) Ankauf: 1. H. Kieperfs „Politische Wandkarte von Nord-Amerika“. 2. H. Kieperfs „Politische Wandkarte von Süd-Amerika“. 3. v. Spr. Bretschneider, Historischer Wand-Atlas (10 Karten).

Stand der Sammlung: 74 Wand- und Handkarten, 20 Atlanten, 30 geographische Bilder mit 10 Heften Text, 66 historische Bilder, 2 Globen, 1 Tellurium.

C. Physikalisches Cabinet.

(Unter der Obhut des Prof. J. Hirschler.)

Ankauf: Holtz'sche Influenzmaschine mit entgegengesetzt rotierenden Scheiben. Crookes'sche Röhre und Bariumplatincyanürschirm. Sioptikon und 50 Projections-Photogramme. Das Inventar der physikalisch-mathematischen Sammlung enthält 585 Nummern.

D. Naturhistorisches Cabinet.

(Unter der Obhut des Prof. Dr. Anton Schwaighofer.)

a) Geschenke: Des Herrn Bar. Pawel-Rammingen: Balg von *Bubo maximus*; des Herrn Prof. Stockmair: Calcitdruse aus der Otokergrötte bei Adelsberg; des Septimaners A. Lubri und des Tertianers J. Persoglio: 15 Stück Thier- und Pflanzenabdrücke aus Trifail; des Secundaners F. Luschützky: *Esox lucius* und *Squalus cephalus*; des Secundaners F. Robič: eine Orgelkoralle und 2 Madreporen; des Secundaners E. Roschker: *Trutta fario*, gestopft; des Secundaners E. Url: Schale von *Cypraea tigris*; der Secundaner N. Talakerer und F. Lenart: je eine Schale von *Pteroceras lambris*; des Secundaners F. Herg: ein Wespennest; des Primaners J. Kokoschinegg: Balg von *Strix aluco*; des Primaners R. Ramsauer: abgehaspelte Rohseide und Cocons des Seidenspinners. Vom Custos wurden folgende Weingeist-Präparate angefertigt: *Triton cristatus* (zwei ♂ und ein ♀), *Petromyzon fluviatilis*, *Proteus anguineus*, *Aeschna cyanea* (Larve), *Trombidium holosericeum*, *Ephemera vulgata* (Larve), *Euscorpius europaeus*, *Morchella conica*.

b) Ankauf: *Podiceps cristatus*, *Larus ridibundus*, Skelet von *Coluber Aesculapii*, Skelet der Vorderextremität von *Sus scrofa*, *Labrax lupus*, Metamorphosen von *Apis mellifica*, *Musca domestica*, *Gastrus equi* und *Oestrus ovis*, Stacheln von *Hystrix cristata*, Rochenei, Eier von *Sepia officinalis*; Talk, Chromeisenstein, Pyrit, goldführender Pyrit, Wachsopal, Morion, Topas, Trachyt; 18 Tafeln aus Leutemanns zool. Atlas; 19 Präparatgläser.

Die Sammlung zählt gegenwärtig 15.491 Stück.

E. Lehrmittel für den Zeichenunterricht.

(Unter der Obhut des Realschulprofessors A. Hesse und des Bürgerschullehrers F. Schuster.

Ankauf: 1. Andél, das polychrome Flachornament, 10 Lief. 2. Andél, Elemente des pflanzlichen Ornamentes. 3. Elem. Modelle ital. Renaiss. (2). 4. Palmette, ital. Renaissance. 5. 3 Details von Pilasterfüllungen. 6. Maske mit cartoucheartiger Endigung. 7. Adlerkopf. 8. Pantherkopf. 9. Goth. Blatt (3). 10. Goth. Krabbe. 11. Spangenhelm. 12. Portrait des Pater Peter in Salzburg. 13. Männliches Portrait. 14. St. Johannes von Donatello. 15. Kinderkopf (2). 16. Köpfchen der Victoria. 17. Antike weibliche Maske. 18. Weibliche Maske. 19. Kopf der Aphrodite. 20. Kinderbüste.

Dazu als Geschenk: 19 antike Gefäßformen nach der Tafel IX des illustrierten Kata'oges für den Unterricht im Freihandzeichnen.

Stand der Sammlung: A. 6. perspect. Apparate; B. 20 element. Drahtmodelle; C. 21 element. Holzmodelle; D. 10 architektonische Elementarformen; E. 12 architekt. Formen; F. 24 Gefäßformen; G. 36 ornamentale Gypsmodelle; 15 figurale Relieffabgüsse; I. 13 Köpfe und Büsten; K. 66 Stück Varia; L. 13 Vorlagenwerke, 22 besondere Vorlagen.

F. Musikaliensammlung.

(Unter Obhut des Gesanglehrers Leo Dobrowolny.)

Ankauf: 15 Gesangsbücher (Vademecum).

Stand der Sammlung: a) 12 Wandtabellen für den Gesangsunterricht und 15 Gesangsbücher. b) 13 Tantumergo und Segenlieder mit 290 Stimmen. c) 57 Kirchenlieder. Graduale und Offertorien mit 1124 Stimmen. Weltliche Lieder: a) 54 deutsche mit 1500, b) 21 slovenische mit 380 Stimmen, zusammen 3294 Stimmen und eine Stimmgabel.

G. Münzensammlung.

(Unter der Obhut des Professors Franz Horák.)

Geschenke: Des Tertianers Andraschitz Jos.: 1 Bronzemünze der Republik Argentinien vom Jahre 1891; des Quartaners Estrin Matthäus: 2 Drei-Centesimi der Lombardei v. J. 1822; des Tertianers Hoinig Franz: 1 Bronzemünze aus der Regierungszeit Georgs I. von Griechenland; des Tertianers Jamšek Victor: 1 kleine Bronzedenk Münze aus d. R. Pius IX., 1 kleine Silbermünze a. d. R. Leopolds I., 1 kleine ungarische Silbermünze; des Tertianers Leskovar Ferd.: 1 kleine Silbermünze a. d. R. Leopolds I., 1 kleine Silbermünze a. d. R. Friedrichs II. v. Preußen, 1 kleine Silbermünze a. d. R. Maximilians von Baiern vom Jahre 1813, 1 Silbermünze aus der Regierung Maria Theresia vom Jahre 1764, 2 Silbermünzen a. d. R. Franz II. (I.) v. J. 1802 und 1820, 2 Zehnkreuzerstücke und 1 Fünfkreuzerstück a. d. R. Franz Jos. I., 1 kleine Silbermünze a. d. R. Karls I. von Rumänien, 3 kleine türkische Silbermünzen, 1 kleine Silbermünze a. d. R. des Herzogs Karl von Braunschweig v. J. 1820, 1 Nickelmünze a. d. R. Leopold I. von Belgien, 1 kleine Nickelmünze der Schweiz v. J. 1884, 1 Bronzemünze der Argent. Republik v. J. 1891, 1 Bronzemünze Lud. I. v. Port., 4 Bronzemünzen a. d. R. Victor Emanuels v. Italien, 1 kleine Bronzemünze d. Kön. der Nederl. v. J. 1878, 1 große Kupfermünze der Türkei, 1 kleine Kupfermünze des Großherz. Baden v. J. 1862, 2 österreichische Kupfermünzen v. J. 1851, 1 römische Messingmünze a. d. Kaiserzeit, 1 Zehn-Centimes-Stück a. d. R. Nap. III.; des Tertianers Majcen Gabriel: 1 Bronzemünze a. d. R. des Kaisers Napoleon III. v. J. 1856; des Secundaners Jandl Egon: 1 Zehnguldennote der Wiener Bank v. J. 1806, 1 österr. Zehnkreuzer.Münzschein v. J. 1849; des Secundaners Luschützky Fr.: 1 Zehnparastück a. d. R. des Fürsten Obrenović III. v. Jahre 1868; des Secundaners Alt Alex.: 1 kleine Schweizer Nickelmünze v. J. 1890, 1 Zehnpfennigstück d. Deutschen Reiches v. J. 1874, 1 Bronzemünze des Staates Tunis v. J. 1891, 1 Zehn-Centesimstück v. J. 1866; des Secundaners Kolaric Josef: 1 Zehn-Centesimstück a. d. R. Vict. Em. v. J. 1863, 1 kleine Schweizer Bronzemünze v. J. 1879, 1 Einpfennigstück des Deutschen Reiches v. J. 1886, 1 kleine schwedische Denkmünze aus Bronze; des Secundaners Černko Franz: 2 Kupfermünzen a. d. R. Franz II.

Summe aller numismatischen Gegenstände: 1300. Anhang: 1 röm. Fibula, Bruchstücke eines röm. Mosaikbodens, Lachmanns Münzkunde und Hickmanns „Vergleich. Münztabelle.“

Für alle den verschiedenen Lehrmittelsammlungen des Gymnasiums gemachten Geschenke wird den hochherzigen Spendern hiemit der wärmste Dank ausgesprochen.

V. Unterstützung der Schüler.

A. Die zwei Plätze der Andreas Kautschitsch'schen Studentenstiftung, bestehend in der vom hochw. Herrn Canonicus, Dom- und Stadtpfarrer Jakob Philipp Bohinc gegebenen vollständigen Versorgung, hatten inne die Schüler Leopold Kaučić der II. B und Andreas Glanjer der V. Classe.

* B. Die Zinsen der A. Kautschitsch'schen Stiftung im Betrage von 6 fl. wurden zur Anschaffung von Schreib- und Zeichenerfordernissen verwendet.

C. Die für 1895 und 1896 fälligen Zinsen der Anton Humer'schen Stiftung im Betrage von je 5 fl. 25 kr. wurden dem aus Marburg gebürtigen Schüler der V. Classe Johann Marwieser zuerkannt.

D. Aus der Ringauf'schen Stiftung wurden an dürftige Schüler Arzneien im Kostenbetrage von 15 fl. 10 kr. verabfolgt.

E. Von den aus der Marburger Sparcasse-Jubiläumsstiftung bis 31. December 1895 fälligen Zinsen wurden laut Stadtschulrath-Beschlusses vom 21. December 1895 die h. o. Schüler Jandl Egon und Levitschnigg Hermann der II. A, Schlauss Karl der IV. A, Marwieser Johann der V., Mathiasić Gottfried der VI. und Weingerl Karl der VII. Classe mit je 10 fl. theilt.

F. In die Casse des Vereines zur Unterstützung dürftiger Schüler des Gymnasiums haben als Jahresbeiträge oder Gaben der Wohlthätigkeit für 1895/96 eingezahlt: fl. kr.

Se. Fürstbischöfliche Gnaden Dr. Michael Napotnik, Fürstbischof von Lavant	20	—
Der hochw. Herr Ignaz Orožen, apost. Protonotar und Dompropst	3	—
„ „ „ Lorenz Herg, Domdechant	3	—
„ „ „ Dr. Johann Križanič, Domherr, Mitglied des k. k. L.-Sch.-R.	3	—
„ „ „ Jakob Philipp Bohinc, Domherr, Dom- und Stadtpfarrer	10	—
„ „ „ Karl Hribovšek, Domherr, Director des Diöcesan-Priesterhauses	2	—
„ „ „ Dr. Josef Pajek, Domherr, f.-b. Consist.-Rath	5	—
„ „ „ Dr. Johann Mlakar, Domherr, f.-b. Consist.-Rath, Theologie-Profess. und Leiter des f.-b. Knaben-Seminars	3	—
„ „ „ Josef Zidanšek, Theologie Professor und Sub-Regens des f.-bisch. Knaben-Seminars	3	—
„ „ „ Josef Majcen, f.-b Hofcaplan	2	—
„ „ „ Franz Feuš, Theologie-Professor	2	—
„ „ „ Dr. Alois Meško, Theologie-Professor	2	—
„ „ „ Franz Korošec, Studienpræfect	2	—
„ „ „ Alois Sver, k. k. Seelsorger	1	—
„ „ „ Jakob Tajek, k. k. Regimentscaplan	2	—
„ „ „ Jakob Hribernik, Spiritual	2	—
„ „ „ Martin Matek, Theologie-Professor	2	—
„ „ „ Ludwig Hudovernik, Domvicar	1	—
„ „ „ Franz Simonič, Dom-Caplan	2	—
„ „ „ Anton Cestnik, Chorvicar	1	—
„ „ „ Thomas Rožanc, Canonicus und Dechant in St. Magdalea	1	—
„ „ „ Josef Čizek, Caplan in St. Magdalena	2	—
„ „ „ Josef Čede, Caplan in St. Magdalena	2	—
„ „ „ Matthäus Štrakl, Chorvicar	1	—
„ „ „ Johann Vreže, Religionslehrer	3	—
Herr Baron Richard Basso von Gödel-Lannoy	5	—
„ Adolf Lang, k. k. Hofrath i. P. in Wien, Ehrenmitglied des Vereines	2	—
„ Barth. Ritter von Carneri	5	—
Frau Anna Majciger, Professorgattin, Haus- und Realitätenbesitzerin	1	—
Frl. Marie Schmiderer	2	—
„ Anna Friedl, Hausbesitzerin	1	—
Herr Philipp Terč, med. Dr.	1	—
„ Dr. Barth. Glančnik, Advocat und Realitätenbesitzer	20	—
„ Dr. Johann Serneč, Advocat und Realitätenbesitzer	2	—
„ Dr. Guido Srebre, Advocat in Rann	5	—
„ Dr. Franz Raday, Landeshauptmann-Stellvertreter, k. k. Notar und Realitätenbesitzer	2	—
„ Simon Goritschnig, k. k. Finanzrath	2	—
„ Josef Rapoc, Haus- und Realitätenbesitzer	2	—
„ Karl Gränitz, Hausbesitzer	2	—
„ L. H. Koroschetz, Hausbesitzer	2	—
„ Josef Martinz, Hausbesitzer	1	—
„ Dr. Johann Schmiderer, Vicebürgermeister, Haus- und Realitätenbesitzer	2	—
„ Josef Tscheligi, Haus- und Realitätenbesitzer	5	—
„ Amand Rak, med. Dr.	1	—
„ Bernhard Jentl, Realitätenbesitzer	2	—
„ Dr. Franz Voušek, k. k. Landesgerichtsrath	2	—
„ Johann Petrovič, k. k. Gerichtsadjunct	1	—
„ Anton Langer, k. k. Oberpostverwalter	2	—
„ Franz Muršec, Hausbesitzer	2	—
„ Theodor Kaltenbrunner, Buchhändler und Hausbesitzer	3	—
„ Franz Oehm, Hôtel- und Realitätenbesitzer	1	—
„ Franz Kočevar, Weingroßhändler	2	—

Herr Andreas Platzer, Papierhändler	2 —
„ Jakob Bancalari, k. k. Kreissecretär i. P.	3 —
„ Franz Holasek, Kaufmann	2 —
„ Gebrüder Schlesinger, Landesproductenhändler	2 —
„ Dr. Peter Stornik, k. k. Gymnasial-Director	10 —
„ Johann Majeiger, k. k. Gymnasial-Professor	1 —
„ Franz Horák, „	2 —
„ Anton Lantschner, „	1 —
„ Jakob Hirschler, „	2 —
„ Franz Metzler, „	1 —
„ Karl Kirchlechner, „	1 —
„ Johann Košan, „	2 —
„ Josef Holzer, „	2 —
„ Georg Pözl, „	2 —
„ Franz Jerovšek, „	3 —
„ Ignaz Pokorn, „	2 —
„ Blasius Matek, „	5 —
„ Dr. Anton Schwaighofer, „	1 —
„ Dr. Johann Tertnik, k. k. Gymnasial-Lehrer	2 —
„ Dr. Anton Medved, „	5 —
„ Jakob Kavčič, „	2 —
„ Alois Stockmair, suppl. Gymnasiallehrer	1 —
„ Alfred Krob, „	1 —
Ergebnis einer Sammlung unter den „Schülern des Gymnasiums*)	103 93
Summa	316 93

Rechnungsabschluss Nr. 39**) vom 1. Juli 1896.

Die Einnahmen des Vereines in der Zeit vom 1. Juli 1895 bis 1. Juli 1896 bestehen :

1. Aus den Jahresbeiträgen der Mitglieder	194 fl. — kr.
2. Aus den Spenden der Wohlthäter	122 „ 93 „
3. Aus den Interessen des Stammcapitales	206 „ 60 „
4. Aus den Sparcasse-Interessen	7 „ 78 „
5. Cassarest vom Jahre 1895	268 „ 73 „
Summa	800 „ 04 „

Das Stammcapital beträgt 5200 fl. in Papieren.

Die Ausgaben für Vereinszwecke in der Zeit vom 1. Juli 1895 bis 1. Juli 1896 betragen :

1. Für die Unterstützung würdiger und dürftiger Schüler:	
a) durch Beistellung von Freitischen	340 fl. 34 kr.
b) durch Ankauf und Einband von Lehrbüchern und Atlanten, welche den Schülern geliehen oder geschenkt wurden	128 „ 39 „
c) durch Verabfolgung von Kleidungsstücken	10 „ 20 „
2. Für Regieauslagen (Entlohnung für Schreibgeschäfte etc. . . . .)	20 „ — „
Summa	498 fl. 93 kr.

Es bleibt somit einbarer Cassarest von . . . . . 301 fl. 11 kr.

G. Zu besonderem Danke sind viele Schüler des Gymnasiums den Herren Ärzten in Marburg für bereitwillige und unentgeltliche Hilfeleistung in Krankheitsfällen verpflichtet.

H. Freitische wurden mittellosen Schülern von edelherzigen Wohlthätern 330, vom Unterstützungsvereine 34, zusammen 364 in der Woche gespendet.

Für alle den Schülern des Gymnasiums gespendeten Wohlthaten spricht der Berichterstatter im Namen der gütigst Bedachten hiemit den gebührenden innigsten Dank aus.

VI. Förderung der körperlichen Ausbildung der Jugend.

In Befolgung des diesen Gegenstand betreffenden hoh. Min.-Erl. vom 15. Septemb. 1890, Z. 19097 wandte sich der Berichterstatter auch heuer an das k. u. k. Stations-Commando und an den Ausschuss des h. o. Stadtverschönerungsvereines, welche beide Vorstehungen der h. o.

*) Die Schüler der I. A Classe spendeten 11 fl. 39 kr., der I. B Classe 4 fl. 65 kr., der II. A Classe 7 k. 70 kr., der II. B Classe 11 fl. 23 kr., der III. A Classe 2 fl. 65 kr., der III B Classe 8 fl. 40 kr., der IV. A Classe 3 fl. 70 kr., der IV. B Classe 11 fl., der V. Classe 10 fl. 14 kr., der VI. Classe 8 fl. 70 kr., der VII. Classe 20 fl. 46 kr., der VIII. Classe 4 fl.

**) Der Rechnungsabschluss Nr. 38 wurde in der ordentlichen Generalversammlung vom 24. November 1895 geprüft und für richtig befunden. Der Ausschuss des laufenden Vereinsjahres bestand aus den Herren: Dr. Peter Stornik, k. k. Gymnasial-Director, Obmann; Dr. Josef Pajek, Canonicus; Dr. Johann Mlakar, Canonicus; Johann Košan, Georg Pözl und Dr. Anton Medved, k. k. Professoren als Ausschussmitglieder. Als Rechnungsrevisoren fungierten die Herren: Blas. Matek und Dr. Johann Tertnik, k. k. Professoren, als Verificator des Protokolles: Prof. Johann Majeiger.

Gymnasial-Jugend eine namhafte Preisermäßigung, erstere bei Benützung der Drau-Militär-Schwimmhalle, letztere bei Benützung des Eislaufplatzes auf dem Stadteiche einräumten, wofür ihnen an dieser Stelle zugleich der Dank der Anstalt ausgesprochen wird.

Für die Jugendspiele im Freien wurde vom k. u. k. Stations-Commando der Exercierplatz in der Kärrntnervorstadt jeden Mittwoch nachmittags bereitwilligst überlassen, wofür ihm ebenfalls der wärmste Dank ausgedrückt wird. Auf diesem Platze, insbesondere aber in dem h. o. Gymnasialgarten veranstaltete der Spielleiter Dr. Aug. Hofer in der zweiten Hälfte des Monats September, im October und November 1895 und in der zweiten Hälfte des Monats März 1896 regelmäÙig Spiele, an denen sich besonders die Untergymnasiasten eifrig beteiligten.

Die nachstehende Tabelle gibt eine nach Gruppen und Classen geordnete Übersicht der Spiele, welche mit Zugrundelegung folgender Jugendspielschriften eingeübt und durchgeführt wurden: Guts-Muths, Spiele zur Übung und Erholung des Körpers und Geistes, 7. Aufl., Hoff 1885. — Eitner Dr., Die Jugendspiele, 8. Aufl. Leipzig, 1893. — Mittheilungen des Vereines zur Pflege des Jugendspieles, 1893, S. 39. — Lion und Wortmann, Bewegungsspiele, Leipzig 1891. — Ph. Heineken, Die beliebtesten Rasenspiele, Stuttgart 1893. — H. Schröer, Turnspiele, Leipzig 1895.

Gruppe	Classe	Bezeichnung der Spiele	Zahl der Spieler in jeder Gruppe	Zuwachs		Abfall	
				von Spielen gegenüber der nächst niederen Spielgruppe			
I.	1.	Städteball, Schwarzer Mann, Katze und Maus. Jakob, wo bist du? Blinde Kuh. Ringen. Topfschlagen. Tauziehen. Fuchs zum Loch.	ca. 80.				
II.	2.	Fangball, Hohlball mit Pellen. Stehball. Prellball. Deutsch. Schlagball. Drittenabschlagen. Baarlaufen. Tauziehen. 1, 2, 3, letztes Paar herbei. Boccia.	ca. 50	Fangball, Hohlball mit Pellen. Stehball. Prellball. Deutsch. Schlagball. Drittenabschlagen. Barlaufen. 1, 2, 3, letztes Paar herbei. Boccia.	Schwarzer Mann. Katze und Maus. Jakob wo bist du? Blinde Kuh. Fuchs zum Loch. Topfschlagen. Städteball		
III. und 4.	3. und 4.	Fangball. Eckball. Kreisball. Deutsch. Fußball. Prellball. Deut. Schlagball. Drittenabschlagen. Ringen. Barlaufen. Cricket-Crocket. Stabrauben.	ca. 60	Eckball. Kreisball. Deutscher Fußball. Stabrauben. Cricket-Crocket.	Hohlball mit Pellen. Stehball. Tauziehen. 1, 2, 3, letztes Paar herbei. Boccia.		
IV.	Obergymnas.	Deutscher Schlagball. Schleuderball. Grenzball. Engl.-Deutsch. Fußball. Ringen. Barlaufen. Cricket-Crocket.	ca. 40	Schleuderball. Grenzball. Englischer Fußball.	Eckball. Kreisball. Prellball. Drittenabschlagen. Fangball.		

Vom Mai an übernahm die Leitung der Jugendspiele Prof. Franz Xav. Metzler.

Gespielt wurden: A. Bewegungsspiele: Haschen mit Freimal, Kreisfuchs, Schwarzer Mann, Drittenabschlagen, Schlangenziehen, Bärenschlag, Barlaufen, Boccia, Crocket. B. Ballspiele: Stehball, Deutscher Schlagball, Wanderball, Ballhaschen, Kreisfußball, Grenzfußball, Kricket, Schleuderball, Mützenball, Federball, Burgball, Bastartln. C. Kampfspiele und Wettkämpfe: Tauziehen, Hinkampf mit Stoßen, Wetthinken im Hockstand, Wettlauf.

Auch wurden vom Turnlehrer während des ganzen Jahres in den Turnstunden Bewegungs- und Ballspiele geübt.

Maiausflüge: Die I. A Classe zog unter Führung des Prof. Georg Pözl nach Fraueheim. — Die I. B unter Führung des Prof. Ignaz Pokorn nach Kötsch. — Die II. A unter Führung der Prof. Dr. Anton Schwaighofer und Alois Stockmair nach Maria-Rast. — Die II. B unter Führung des Prof. Franz Jerovšek nach Jaring. — Die III. A unter Führung des Prof. Franz Metzler nach Ober-Pulsgau. — Die III. B unter Führung des Prof. Johann Košan nach Wurmberg. — Die IV. A unter Führung des Prof. Josef Holzer nach St. Leonhard. — Die IV. B unter Führung des Prof. Dr. Johann Tertnik nach Fraueheim. — Die Schüler der V., VI., und VII. Classe machten einen gemeinsamen Ausflug unter Führung der Professoren Franz Metzler, Josef Holzer und Dr. Anton Medved nach Windisch-Feistritz. — Die VIII. Classe zog unter Führung des Prof. Jakob Hirschler nach Ehrenhausen.

Die Conferenz, betreffend die Förderung der körperlichen Ausbildung der Jugend, wurde am 3. Jänner l. J. abgehalten.

VII. Erlässe der vorgesetzten Behörden.

1. Erlass der hoh. k. k. Statthaltereı vom 15. August 1895, Z. 2709/Präs., betreffend die vom hoh. Ministerrathe festgestellten Directive in Beziehung auf die Ausübung der allgemeinen staatsbürgerlichen Rechte für die Staatsbeamten. (Min.-Erl. vom 10. August 1895, Z. 1598/C. U. M.
2. Erlass des hoh. k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 9. October 1895, Z. 1845/C. U. M. (Statth.-Erl. vom 25. November 1895, Z. 3453/Präs.); den Staatsbeamten ist das Tragen der Uniform im Auslande nicht gestattet.
3. Erlass des hoh. k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 29. Jänner 1896, Z. 121 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 18. Februar 1896, Z. 1096), betreffend die Vorschriften über das Entleihen von Büchern aus der k. k. Hofbibliothek.
4. Erlass des hoh. k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 13. April 1896, Z. 7897 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 28. April 1896, Z. 3311); die bei einer Vorprüfung erworbenen günstigen Noten aus der Religionslehre, Naturgeschichte und Propädeutik haben bei einer eventuellen Wiederholung der Maturitätsprüfung ihre volle Geltung.

VIII. Chronik.

a) Veränderungen im Lehrkörper.

Mit dem Erlasse des hoh. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 5. Juli 1895, Z. 13646 wurde dem h. a. Professor Josef Meisel eine Lehrstelle am k. k. Staats-Gymnasium im IX. Gemeindebezirke in Wien verliehen.

An seine Stelle trat auf Grund desselben hoh. Erlasses der k. k. Professor des Staats-Gymnasiums in Mähr.-Trübau, Josef Holzer.

Mit dem hoh. Minist.-Erl. vom 15. März 1896, Z. 3154 wurde der k. k. Professor des Staats-Real- und Ober-Gymnasiums in Ungarisch-Hradisch, Franz Xaver Metzler, der hiesigen Anstalt zugewiesen, dem h. a. Supplenten Dr. August Hofer dagegen eine supplierende Lehrstelle am genannten Real-Ober-Gymnasium verliehen.

Durch den Erlass des hochlöbl. k. k. steierm. L.-Sch.-R. vom 5. September 1895, Z. 5684 wurden die h. a. wirklichen Gymnasiallehrer Blasius Matek und Dr. Anton Schwaighofer im Lehramte definitiv bestätigt und erhielten den Titel „k. k. Professor“.

b) Die wichtigsten Daten.

Am 18. August 1895 wohnten die in Marburg anwesenden Mitglieder des Lehrkörpers dem zur Feier des Geburtsfestes Sr. k. und k. Apostolischen Majestät des Kaisers celebrirten Hochamte bei.

Das Schuljahr 1895/96 wurde am 18. September 1895 mit dem vom hochw. Herrn Dr. Johann Krizanič, Domcapitular und Mitglied des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes, gehaltenen hl. Geistamte eröffnet. Die Schüleraufnahme fand am 13. und 14. Juli, ferner am 16. und 17. September statt.

„Der steiermärkische Landtag hat in seiner Sitzung vom 16. Februar 1895 beschlossen, zur Feier und zum bleibenden Andenken an das 50jährige Regierungs-Jubiläum Sr. Majestät des Kaisers Franz Josef I., unseres erhabenen und geliebten Monarchen, unter anderem eine Sammlung behufs Gründung eines Kaiser Franz Josef Regierungs-Jubiläumsfondes für arme und verwaiste Kinder in Steiermark zu veranstalten.“ Um diese überaus löbliche Action des hohen steiermärkischen Landes-Ausschusses kräftig zu unterstützen, wurde im Lehrkörper und in den Classen eine Sammlung von Beiträgen eingeleitet, welche den namhaften Betrag von 120 fl. ergab. Dieser Betrag wurde am 4. November 1895 dem hohen Ausschusse übermittle.

Am 29. September 1895 starb in seiner Heimat der sehr brave und strebsame Schüler der IV. B Classe, Jakob Nedog; eine Deputation seiner Mitschüler mit dem Ordinarius der Classe an der Spitze gab ihm das Grabgeleite; für seine Seelenruhe wurde in der hiesigen Gymnasialkapelle am 9. October 1895 eine hl. Messe gelesen.

Am 1. October unterzog der k. k. Landes-Schulispector, Herr Dr. Johann Zindler die Anstalt einer theilweisen Inspection.

Am 4. October feierte die Lehranstalt das Namensfest Sr. k. und k. Apostolischen Majestät des Kaisers mit einem feierlichen Gottesdienste und ebenso am 19. November das Namensfest Ihrer Majestät der Kaiserin.

Am 30. October 1895 erhielt unter Z. 3450 die h. a. Direction folgenden Statthaltereı-Präsidential-Erlass:

Von Seiner k. und k. Apostolischen Majestät mit Allerhöchster Entschliebung vom 10. October 1895 in Willfahung meiner Bitte von dem Amte des Statthalters im Herzogthume Steiermark allergnädigst enthoben, habe ich mit dem heutigen Tage mein bisheriges

Amt meinem Nachfolger, Seiner Excellenz dem Herrn geheimen Rathe Olivier Marquis Bacquehem übergeben.

Bei diesem Anlasse spreche ich der Direction für die bereitwillige Unterstützung, welche ich bei derselben in der Erfüllung meiner Dienstaufgaben gefunden habe, meinen verbindlichen Dank aus.

Graz, am 25. October 1895.

Der k. k. Statthalter: Kübeck m. p.

Am 15. Februar wurde das I. Semester geschlossen, am 19. begann das II.

Am 28. und 29. März wurden die österlichen Exercitien in Verbindung mit dem Empfange der hl. Sacramente abgehalten; außerdem empfingen die Schüler dieselben zu Anfang und zu Ende des Schuljahres.

Am 1. April starb in seiner Heimat der fleißige Schüler der V. Classe, Johann Vauptić, eines plötzlichen Todes; am 15. April wurde für ihn eine hl. Seelenmesse gelesen.

Vom 18. bis 22. April unterzog der k. k. Landes-Schulinspector, Herr Dr. J. Zindler die Anstalt einer allgemeinen Inspection.

Am 18. und 19. April inspicierte der Fachinspector für das Zeichnen, Herr Prof. Hermann Lukas aus Salzburg, den h. o. Zeichenunterricht.

Am 20. April starb hierorts der brave Schüler der III. B Classe, Josef Pišek; er wurde vom Lehrkörper und von den Schülern am 21. April zu Grabe geleitet, wo der Gymnasial-Sängerchor dem Verblichenen den letzten Abschiedsgruß nachsandte. Für seine Seelenruhe wurde tags darauf eine hl. Messe gelesen.

Am 30. April beehrte Se. Excellenz, der Herr Statthalter Olivier Marquis Bacquehem die Anstalt mit seinem Besuche, besichtigte das Neugebäude und die Lehrmittelsammlungen und wohnte dem Unterrichte in einer Classe durch längere Zeit bei.

Am 2. Mai starb in seiner Heimat der sittsame und fleißige Schüler der V. Classe, Johann Mlakar; eine Deputation der Schüler, mit dem Religionsprofessor Dr. Medved an der Spitze, geleitete ihn zur letzten Ruhestätte, woselbst der Gymnasial-Sängerchor einen ergreifenden Grabgesang vortrug.

Am 19. Mai erlitt unser erhabenes und allgeliebtes Kaiserhaus und mit ihm das ganze Reich einen überaus schmerzlichen Verlust durch das Hinscheiden Sr. kais. und königl. Hoheit, des durchlauchtesten Herrn Erzherzogs

Karl Ludwig,

des allverehrten Bruders Sr. Majestät des Kaisers. Der Lehrkörper gab in einer Beileidsadresse den Gefühlen seines tiefsten Schmerzes loyalen Ausdruck; am 29. Mai wurde vormittag der Unterricht aufgelassen und in der Aloiskirche ein feierliches Traueramt von dem hochw. Herrn Canonicus Dr. Johann Krizanić celebriert, an dem alle Schüler und der gesammte Lehrkörper in Gala-Uniform und viele Andächtige theilnahmen. Auch war der Lehrkörper bei dem am 23. Mai in der Domkirche von dem hochwürdigsten Fürstbischeffe, Dr. Michael Napotnik, abgehaltenen Requiem vertreten.

Am 30. Mai starb nach langem Leiden in seiner Heimat der sehr talentierte und wohlgesittete Schüler der IV. B Classe, Mathäus Estrin. Samstag, den 6. Mai wurde für ihn in der Gymnasialkapelle eine hl. Seelenmesse gelesen.

Am 10. Juni fand im Beisein der Herren: Canonicus Dr. Johann Krizanić, Mitglied des L. Sch. R., Canonicus Dr. Johann Mlakar, des Directors der h. o. k. k. Staatsoberschule Gustav Knobloch und vieler h. a. Professoren die Prüfung aus der steiern. Geschichte statt; an derselben theilnahmen sich die Schüler der IV. Classe: Asić Johann, Debelak Josef, Grascitz Karl, Serneck Dušan, Stajanko Marcus, Tiller Victor, Vazzaz Ludwig und Zemljčić Milan und gaben durch ihr vorzügliches Wissen Kunde von dem besondern Eifer, den sie auf dieses Studium verwendet hatten. Die besten Leistungen waren die der Schüler Tiller Victor und Vazzaz Ludwig, denen die vom hohen Landesausschusse gewidmeten Preismedaillen zuerkannt wurden. Da jedoch auch die sechs übrigen Bewerber vorzügliche, oder doch recht gute Kenntnisse an den Tag legten, wurde ihnen hiefür die verdiente Anerkennung ausgesprochen und sie erhielten, und zwar: Stajanko Marcus 2 Kaiserducaten aus den Jahren 1755 und 1788, ein Geschenk Sr. fürstb. Guaden, des Herrn Dr. Michael Napotnik, Fürstbischöfes von Lavant; Debelak Josef und Serneck Dušan je einen der von dem Herrn Vicebürgermeister Dr. Hans Schmiederer und vom Director gespendeten Ducaten, Asić Johann und Zemljčić Milan je 10 Kronenstücke, Geschenke des Herrn Canonicus Dr. J. Mlakar und des Herrn Landtags- und Reichsrathsabgeordneten Prof. Franz Robić, und endlich Grascitz Karl ein vom Herrn Fachlehrer Prof. Franz Horák gewidmetes Preisbuch. Die Geschenke vertheilte der Herr Canonicus Dr. J. Krizanić nach einer warmen Ansprache an die Schüler.

Am 30. Juni wohnten die dienstreifen Mitglieder des Lehrkörpers dem in der Domkirche für weiland Se. Majestät, den Kaiser Ferdinand I. celebrierten Trauergottesdienste bei.

Vom 22. Juni bis 7. Juli wurden die mündlichen Versetzungsprüfungen, vom 8. bis 11. Juli die Classification vorgenommen. Bei derselben erhielten die erste Classe mit Vorzug folgende Schüler: Filčič Franz, Marcovich Rudolf und Schwaighofer Karl der I. A; Dolinšek Eduard, Kostrevec Josef und Kramberger Martin der I. B; Goschenhofer Heinrich und Zepitsch Josef der II. A; Ban Adam, Černjavič Jakob, Kidrič Franz, Kolarič Josef, Monetti Franz, Pečovnik Adolf und Tkavc Anton der II. B; Kaltenbrunner Roderich der III. A; Berk Anton, Fisinger Josef, Jehart Anton, Pinter Anton und Tiller Franz der III. B; Borštner Johann, Schlauss Karl und Sparl Anton der IV. A; Ostrž Franz, Tiller Victor und Vazzaz Ludwig der IV. B; Kratter Friedrich, Lukman Franz, Sedlar August und Voglar Franz der V. Cl.; Kranjc Andreas, Mathiazič Gottfried, Pupacher Franz, Ratej Franz und Wraber Max der VI. Cl.; Bosina Johann, Božič Anton, Kosi Jakob, Kukovec Alois, Limovšek Josef, Mally Arnold, Slavič Matthias, Stergar Anton, Vajda Franz, Vargazon Matthäus und Wressnig Franz der VII. Cl.; Fasching Johann und Pshunder Ferdinand der VIII. Cl.

Am 15. Juli wurde das heilige Dankamt vom hochwürdigen Herrn Canonicus Dr. Johann Krizanič celebriert, nach demselben der Preis der Schillerstiftung für den gelungensten poetischen Versuch in slovenischer Sprache dem Schüler Štebičger Johann der VI. Classe überreicht und mit der Vertheilung der Zeugnisse das Schuljahr geschlossen.

	C l a s s e												Zusammen
	I.		II.		III.		IV.		V.	VI.	VII.	VIII.	
	a	b	a	b	a	b	a	b					
5. Lebensalter.													
11 Jahre	7 ²	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9 ²
12 "	14	9	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28
13 "	4	13	7	15	3	1	—	—	—	—	—	—	43
14 "	1	17	7	13	7	7	3	3	—	—	—	—	58
15 "	3	6	5	11	6 ¹	14	3 ¹	6	8	—	—	—	62 ¹
16 "	—	5	1	9	5	9	11	3	12	2	—	—	57
17 "	—	—	—	2	—	5	8	7	12	5	6	—	45
18 "	—	1	—	1	—	4	3	9	7	6	9	4	44
19 "	—	—	—	—	—	—	1	2	7	10	6	5	31
20 "	—	—	—	—	—	—	—	2	2	8	13	4	29
21 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4	9
22 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
23 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summe	29 ²	53	25	51	21 ¹	40	29 ¹	32	48	31	41	17	417 ⁴
6. Nach dem Wohnorte der Eltern.													
Ortsangehörige	18	3	14	5	9 ¹	7	15	4	13	4	11	9	112 ¹
Auswärtige	11 ²	50	11	46	12	33	14 ¹	28	35	27	30	8	305 ³
Summe	29 ²	53	25	51	21 ¹	40	29 ¹	32	48	31	41	17	417 ⁴
7. Classification.													
a) zu Ende des Schuljahres 1895/96.													
I. Fortgangsl. mit Vorzug	3 ¹	3	2	7	1	5	3	3	4	5	11	2	49 ¹
I. Fortgangsklasse	15	41	19	33	16 ¹	30	20 ¹	28	39	20	30	15	306 ²
Zu einer Wiederholungsprüfung zugelassen	9	2	2	6	2	2	1	1	4	4	—	—	33
II. Fortgangsklasse	2	4	2	4	2	3	4	—	1	1	—	—	23
III. Fortgangsklasse	0 ¹	3	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	5 ¹
Zu einer Nachprüfung zugelassen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Summe	29 ²	53	25	51	21 ¹	40	29 ¹	32	48	31	41	17	417 ⁴
b) Nachtrag zum Schuljahr 1894/95.													
Wiederholungsprüfungen waren bewilligt	4	7	1 ¹	3	2	2	—	2	11	—	4	—	36 ¹
Entsprohen haben	1	3	1 ¹	—	2	2	—	2	6	—	2	—	19 ¹
Nicht entsprochen haben (od. nicht erschienen sind)	3	4	—	3	—	—	—	—	5	—	2	—	17
Nachtragsprüfungen waren bewilligt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Entsprohen haben	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nicht entsprochen haben	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nicht erschienen sind	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Darnach ist das Endergebnis für 1894/95:													
I. Fortgangsklasse m. Vorzug	3	5	3	8	3	4	2	2	4	6	—	3	43
I. "	20	48	18 ²	32	21 ¹	31	20	18	32	35	17	17	309 ³
II. "	10	18	3	4	—	4	5	3	11	—	3	—	61
III. "	3	4	1	1	2	1	—	1	1	—	—	—	14
Ungeprüft blieben	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summe	36	75	25 ¹	45	26 ¹	40	27	24	48	41	20	20	427 ⁴

8. Geldleistungen der Schüler.	C l a s s e												Zusammen
	I.		II.		III.		IV.		V.	VI.	VII.	VIII.	
	a	b	a	b	a	b	a	b					
Das Schulgeld zu zahlen waren verpflichtet													
im I. Semester *)	37a)	57c)	14e)	14	10	6	14	5	18	6	12	6	199
im II. Semester *)	24b)	20d)	14f)	17g)	10h)	11i)	12	11k)	18l)	9	8	8	162
Zur Hälfte waren befreit													
im I. Semester	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	3
im II. Semester	—	1	—	1	2	—	—	—	2	—	—	—	6
Ganz befreit waren													
im I. Semester	5	12	16	40	15	38	16	31	32	25	29	11	270
im II. Semester	12	44	15	37	12	32	19	23	32	22	33	9	290
Das Schulgeld betrug im ganzen													
im I. Semester fl.	510	795	195	217.50	150	90	210	75	285	90	180	90	2887.50
im II. Semester fl.	330	217.50	165	217.50	120	135	180	150	255	135	120	120	2145.—
Zusammen fl.	840	1012.50	360	435	270	225	390	225	540	225	300	210	5032.50
Die Aufnahmestaxen betragen . . fl.	79.80	131.40	12.60	—	10.50	4.20	6.30	—	14.70	4.20	—	—	266.70
Die Lehrmittelbeiträge betragen fl.	42	69	30	55	24	44	30	36	51	32	41	17	471.—
Die Taxen für Zeugnisduplicate betragen . . fl.	—	2	6	—	2	—	—	—	—	2	2	8	22.—
Summe fl.	121.80	205.40	48.60	55.—	36.50	48.20	36.30	36.—	65.70	38.20	43.—	25.—	759.70
9. Besuch des Unterrichtes in den relat. oblig. und nicht oblig. Gegenständen.													
Zweite Landessprache (Slovenisch)													
I. Curs	—	—	8	—	—	—	3	—	2	—	—	—	13
II. Curs	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	3	—	6
III. Curs	—	—	—	—	—	—	1	—	4	—	2	1	8
Französ. Sprache	—	—	—	—	—	—	2	—	4	8	7	—	21
Kalligraphie . . .	16	23	3	7	—	—	—	—	—	—	—	—	49
Freihandzeichnen													
I. Curs	4	4	3	—	—	2	—	—	—	—	—	—	13
II. Curs	—	—	—	1	4	2	1	1	—	1	—	—	10
III. Curs	—	—	—	—	—	—	—	3	2	3	2	1	11
Turnen: I. Curs	8	6	6	5	1	—	—	—	—	—	—	—	26
II. Curs	—	—	7	3	3	7	8	3	—	—	—	—	31
III. Curs	—	—	—	—	—	—	—	—	8	3	6	4	21
Gesang: I. Curs	2	23	—	14	—	5	—	1	2	—	—	—	47
II. Curs	1	—	3	7	1	8	1	1	—	—	—	—	22
III. Curs	—	—	—	—	—	—	—	—	8	1	8	—	17
Stenographie: I. Curs	—	—	—	—	—	—	15	16	22	3	—	—	56
II. Curs	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	3	—	15
Steierm. Geschichte	—	—	—	—	—	—	6	10	—	—	—	—	16
10. Stipendien.													
Anzahl der Stipendien im I. Sem.**)	—	—	1	2m)	—	3	1	1	9m)	4	10	1	32
im II. Sem.	—	—	1	2m)	—	3	1	1	10m)	4	10	—	32
Gesamtbetrag im													
I. Sem. fl.	—	—	75	75	—	150	89.50	50	413.50	239.50	475	50	1617.50
II. Sem. fl.	—	—	75	75	—	150	89.50	50	463.50	239.50	475	—	1617.50
Zusammen	—	—	150	150	—	300	179	100	877	479	950	50	3235.—

*) Davon sind vor der Zahlung des Schulgeldes ausgetreten: a) 3, b) 2, c) 4, d) 6, e) 1, f) 3, g) 3, h) 3, i) 2, k) 1, l) 2 Schüler.

**) m) Je ein Naturalstipendium.

X. Maturitätsprüfung.

Bei der am 24., 25. und 26. Juli 1895 unter dem Vorsitze des Mitgliedes des k. k. steierm. Landesschulrathes, Herrn Canonicus Dr. Johannes Križanič, abgehaltenen mündlichen Maturitätsprüfung wurden sämtliche Abiturienten für reif erklärt, nämlich:

Name	Geburtsort	Vaterland	Lebensalter	Dauer der Gymnasialstudien	Gewählter Beruf
Beitl Ferdinand	Schleinitz	Steiermark	21 J.	10 Jahre	Eisenbahndienst.
Dernovšek Karl	Raka	Krain	20 "	8 "	Philosoph.
Dolar Anton*	Ottendorf	Steiermark	20 "	8 "	Philosoph.
Großnigg Oskar*	Deutschbrod	Böhmen	19 "	8 "	Jus
Haus August*	Marburg	Steiermark	18 "	8 "	Postdienst
Huber Karl	Kranichsfeld	"	19 "	9 "	Jus
Krener Rudolf	Täffer	"	20 "	8 "	Theologie
Kukovec Florian*	Lešnica	"	20 "	8 "	Theologie
Langerholz Johann	St. Marein b. Erlachstein	"	18 "	8 "	Theologie
Lušin Franz	Groß-Kanisza	Ungarn	20 "	10 "	Medicin
Malajner Karl	Rogeis	Steiermark	21 "	8 "	Theologie
Minařík Alfons	Smolnik	"	18 "	8 "	Jus
Osvatič Franz	Gerlinzen	"	21 "	8 "	Theologie
Skerbs Roman*	Smolnik	"	21 "	8 "	Theologie
Spitz Anton	St. Leonhard	"	20 "	8 "	Medicin
Stegenšek Augustin*	Tevče	"	20 "	8 "	Theologie
Steyskal Julius, Ritt. v.	Triest	Küstenland	19 "	9 "	Militär
Vavroh Alois	Marburg	Steiermark	19 "	8 "	Jus
Vogrinc Johann	Kanadorf	"	20 "	8 "	Theologie
Zičkar Marcus*	Metenvrh	"	19 "	8 "	Theologie

* Reif mit Auszeichnung.

Im Sommerterme 1896 unterzogen sich sämtliche 17 Schüler der VIII. Classe dem Maturitätsexamen; die schriftlichen Prüfungen wurden vom 8. bis 13. Juni vorgenommen und hierbei folgende Themen zur Ausarbeitung vorgelegt:

1. Aus dem Deutschen: „Die Vaterlandsliebe ist die Quelle der edelsten Thaten“. (Aus der Geschichte zu beweisen.)

2. Zum Übersetzen aus dem Deutschen ins Lateinische: „Die Feldzüge der Römer gegen Britannien“ (Dr. Hermann Knauth, Übungsstücke zum Übers. in das Lat. für Abitur., Wien, 1896, Nr. 15 u. 16 [mit Auswahl]).

3. Zum Übersetzen aus Latein: Cic. pro Sestio c. 68 u. 69. (Homines Graeci, . . . me intuentem).

4. Zum Übersetzen aus dem Griechischen ins Deutsche: Xenophon: Hellenica, III. 4, 11—13 incl. (*Ἐπεὶ δὲ μέγα . . . οἱ βάρβαροι*).

5. Aus der Mathematik: 1. Die Winkel α und β eines Dreieckes sind durch die Gleichungen

$$16^{\sin \alpha} + \sin \beta = 32 \quad 2^{16} (\sin^2 \alpha - \sin^2 \beta) = 32$$

und der Inhalt durch $f = 18.295 \dots m^2$ gegeben. Wie groß ist der Umfang des diesem Dreiecke umschriebenen Kreises? 2. Einem geraden Kegel vom Volumen v lässt sich eine Kugel so umschreiben, dass der Mittelpunkt derselben die Höhe des Kegels stetig theilt. Wie groß ist das Volumen und die Oberfläche dieser Kugel und welchen Winkel schließt eine Seitenlinie mit der Grundfläche des Kegels ein? 3. Durch den Punkt $P(5, -3)$ innerhalb des Kreises $x^2 + y^2 = 64$ soll eine Sehne gezogen werden, die in diesem Punkte halbiert wird. a) Welches ist die Gleichung derselben? b) Welches sind die Coordinaten der Durchschnittspunkte? (Zeichnung.)

6. Aus dem Slovenischen: a) für Slovenen: Ciril in Metod, slovanska blagovestnika. b) für Deutsche:

„Dokler vstaja gorko solnce,
Zemlja ima sad in cvét;
Dokler sije blaga sreča,
Z nami brati se ves svét.“

Die mündliche Maturitätsprüfung wurde am 30. Juni und am 1. Juli unter dem Vorsitze des k. k. Landesschulinspectors, Herrn Dr. Johann Zindler, abgehalten. Bei derselben wurden sämtliche 17 Abiturienten für reif erklärt, nämlich:

Name	Geburtsort	Vaterland	Lebens- alter	Dauer der Gymnasial- studien	Gewählter Beruf
Fasching Johann*	St. Lorenzen	Steiermark	19 J.	8 Jahre	Medicin
Feigl Wolfgang	Leibnitz	"	19 "	9 "	Medicin
Fischereder Otto	Marburg	"	21 "	9 "	Medicin
Gränitz Karl	Marburg	"	19 "	8 "	Jus
Hadwiger Franz	Marburg	"	21 "	9 "	Militär
Huber Franz	Wiener-Neustadt	Nied.-Österr.	18 "	8 "	Jus
Jentl Bernhard	Marburg	Steiermark	18 "	8 "	Medicin
Klassinz Anton	Drasendorf	"	20 "	8 "	Jus
Kociper Anton*	Littenberg	"	20 "	8 "	Jus
Lauter Paul	Marburg	"	18 "	8 "	Medicin
Leskovar Josef	Čadram	"	21 "	8 "	Medicin
Lorenčić Vincenz	St. Georgen	"	19 "	9 "	Theologie
Petrovič Ambros	St. Leonhard	"	18 "	8 "	Medicin
Pschunder Ferdinand*	Brunndorf	"	21 "	8 "	Philosophie (Math.u.Phys.)
Schögler Johann	Kapfenstein	"	20 "	8 "	Theologie
Vogrin Johann	Negau	"	20 "	8 "	Theologie
Zeman Anton	Budapest	Ungarn	19 "	8 "	Medicin

* Reif mit Auszeichnung.

XI. Aufnahme der Schüler für das Schuljahr 1895/96.

Das Schuljahr 1896/97 wird am 18. September l. J. um $\frac{1}{2}$ 8 Uhr mit dem hl. Geistamte in der Aloisikirche eröffnet werden.

Die Aufnahme der Schüler in die erste Classe wird am 15. Juli, ferner am 16. Sept. von 9—12 Uhr im Lehrzimmer der II. B Cl., die der übrigen neu eintretenden am 16. Sept. um die gleiche Zeit ebendasselbst stattfinden. Die Aufnahme der Schüler, welche der Anstalt schon angehört haben, erfolgt am 16. und 17. September von 9—12 Uhr im Lehrzimmer der V. Cl. Später findet keine Aufnahme statt.

Schüler, welche in die erste Classe aus der Volksschule aufgenommen werden wollen, müssen das zehnte Jahr noch im laufenden Kalenderjahre vollenden und sich einer Aufnahmeprüfung unterziehen, bei welcher gefordert wird: a) Jenes Maß des Wissens in der Religion, welches in den ersten vier Classen der Volksschule erworben werden kann. b) In den Unterrichts-Sprachen: Fertigkeit im Lesen und Schreiben der deutschen und lateinischen Schrift; Kenntnis der Elemente der Formenlehre; Fertigkeit im Zergliedern einfach bekleideter Sätze; Bekanntschaft mit den Regeln der Rechtschreibung und richtige Anwendung derselben beim Dictandoschreiben. c) Im Rechnen: Übung in den vier Grundrechnungsarten in ganzen Zahlen.

Nichtkatholische Schüler haben bei der Einschreibung ein vom Religionslehrer ihrer Confession ausgestelltes Zeugnis über ihre religiöse Vorbildung beizubringen.

Einer Aufnahmeprüfung haben sich auch alle Schüler zu unterziehen, welche von Gymnasien kommen, die a) nicht die deutsche Unterrichtssprache haben, b) nicht dem k. k. Ministerium für Cultus und Unterricht in Wien unterstehen oder c) nicht das Öffentlichkeitsrecht genießen. Schüler, welche von öffentlichen Gymnasien kommen, können einer Aufnahmeprüfung unterzogen werden.

Alle neu eintretenden Schüler sind von ihren Eltern oder vertrauenswürdigen Stellvertretern derselben vorzuführen und haben sich mit ihrem Tauf- oder Geburtschein und den Frequentationszeugnissen oder Nachrichten über das letzte Schuljahr auszuweisen und die Aufnahmestaxe von 2 fl. 10 kr., den Lehrmittel- und Jugendspielbeitrag von 1 fl. 30 kr. und das Tintengeld für das ganze Schuljahr im Betrage von 30 kr. zu entrichten. Die nicht neu eintretenden Schüler entrichten blos den Lehrmittel- und Jugendspielbeitrag und das Tintengeld.

Die Taxe für eine Privatisten- oder Aufnahmeprüfung beträgt 12 fl.; für die Aufnahmeprüfung in die erste Classe ist jedoch keine Taxe zu entrichten.

Schüler, welche von einer anderen Mittelschule kommen, können ohne schriftliche Bestätigung der an derselben gemachten Abmeldung nicht aufgenommen werden.

Das Schulgeld beträgt 15 fl. für jedes Semester und ist in den ersten sechs Wochen jedes Semesters in Form von Schulgeldmarken bei der Direction zu erlegen. Von der Zahlung

des Schulgeldes können nur solche wahrhaft dürftige*) Schüler befreit werden, welche im letzten Semester einer Staatsmittelschule angehört, in den Sitten die Note „lobenswert“ oder „befriedigend“, im Fleiß die Note „ausdauernd“ oder „befriedigend“ und im Fortgange die erste allgemeine Zeugnisclasse erhalten haben. Die bezüglichen Gesuche sind bei der Aufnahme zu überreichen.

Für das I. Semester der I. Classe gilt die h. k. k. Ministerial-Verordnung vom 6. Mai 1890, deren wesentlichste Bestimmungen folgende sind:

1. Das Schulgeld ist von den öffentlichen Schülern der I. Classe im I. Semester spätestens im Laufe der ersten 3 Monate nach Beginn des Schuljahres im vorhinein zu entrichten.

2. Öffentlichen Schülern der I. Classe kann die Zahlung des Schulgeldes bis zum Schlusse des I. Semesters gestundet werden:

- a) wenn ihnen in Bezug auf sittliches Betragen und Fleiß eine der beiden ersten Noten der vorgeschriebenen Notenscala und in Bezug auf den Fortgang in allen obligaten Lehrgegenständen mindestens die Note „befriedigend“ zuerkannt wird, und
- b) wenn sie, beziehungsweise die zu ihrer Erhaltung Verpflichteten, wahrhaft dürftig, das ist, in den Vermögensverhältnissen so beschränkt sind, dass ihnen die Bestreitung des Schulgeldes nicht ohne empfindliche Entbehrungen möglich sein würde.

3. Um die Stundung des Schulgeldes für einen Schüler der I. Classe zu erlangen, ist binnen acht Tagen nach erfolgter Aufnahme desselben bei der Direction jener Mittelschule, welche er besucht, ein Gesuch zu überreichen, welches mit einem nicht vor mehr als einem Jahre ausgestellten behördlichen Zeugnisse über die Vermögensverhältnisse belegt sein muss.

Zwei Monate nach dem Beginn des Schuljahres zieht der Lehrkörper auf Grund der bis dahin vorliegenden Leistungen der betreffenden Schüler in Erwägung, ob bei denselben auch die unter Punkt 2, lit. a) geforderten Bedingungen zutreffen.

Gesuche solcher Schüler, welche den zuletzt genannten Bedingungen nicht entsprechen, sind sogleich zurückzuweisen.

Die definitive Befreiung von der Zahlung des Schulgeldes für das I. Semester wird unter der Bedingung ausgesprochen, dass das Zeugnis über das I. Semester in Beziehung auf sittliches Betragen und Fleiß eine der beiden ersten Noten der vorgeschriebenen Notenscala aufweist und der Studienerfolg mindestens mit der ersten allgemeinen Fortgangscasse bezeichnet worden ist.

Trifft diese Bedingung am Schlusse des Semesters nicht zu, so hat der betreffende Schüler das Schulgeld noch vor Beginn des II. Semesters zu erlegen.

4. Jenen Schülern der I. Classe, welche im I. Semester ein Zeugnis der ersten Classe mit Vorzug erhalten haben, kann auf ihr Ansuchen von der Landesschulbehörde die Rückzahlung des für das I. Semester entrichteten Schulgeldes bewilligt werden, wenn sie die Befreiung von der Zahlung des Schulgeldes für das II. Semester erlangen.

Die Wiederholungs- und Nachtragsprüfungen werden am 16. September von 8 Uhr an abgehalten werden.

Mit Bezug auf den § 70 des O. E. wird den auswärtig befindlichen Eltern hiesiger Schüler die Pflicht ans Herz gelegt, dieselben unter eine verlässliche Aufsicht zu stellen; allen Eltern und deren Stellvertretern aber wird auf das eindringlichste empfohlen, bezüglich ihrer der Lehranstalt anvertrauten Pfleglinge mit derselben in regen Verkehr zu treten, da nur durch das einträchtige Zusammenwirken von Schule und Haus das Wohl der Jugend erreicht werden kann.

*) Der Nachweis hiefür ist durch ein genaues, nicht über ein Jahr altes, vom Gemeinde- und Pfarramt ausgestelltes Mittellosigkeitszeugnis zu erbringen.

Oznanilo.

Na c. k. gimnaziji v Mariboru začne se šolsko leto 1896/97 s slovesno mašo dne 18. septembra. Učenci, kateri želé na novo vstopiti v prvi razred, oglasiti se morajo spremljani od svojih starišev ali njih namestnikov dne 15. julija in začetkom novega šolskega leta dne 16. septembra dopoldne ob 9. uri pri ravnateljstvu s kerstnim listom in z obiskovalnim spričevalom ter izjaviti, želé li biti vsprejeti v slovenski ali nemški oddelek prvega razreda.

Vsprejemne skušnje se prično tudi 15. julija in 16. septembra ob 2. uri popoldne.

V Mariboru, meseca julija 1896.

Ravnateljstvo.

